

14 Etniska grupper i Sverige – en bakgrund

Brandkatastrofen drabbade många familjer med icke svensk bakgrund. Utredningen har i uppdrag att se hur informationen till dem har fungerat. Det finns därför anledning att beskriva de icke svenska etniska gruppernas situation i dagens Sverige. Mycket kortfattat redovisas i detta kapitel också en socialpsykologisk aspekt och slutsatser som har innebörd för de etniska gruppernas informationssituation.

14.1 Arbetskraft och flyktingar

Många sekler tillbaka präglades Sverige av folkomflyttningar men från 1800-talet och fram till 1930-talet var Sverige ett utvandrarland: mer än en miljon människor utvandrade främst till Amerika. Under 1900-talets första decennier blev Sverige ett befolkningsmässigt mycket homogent land. Ytterst få människor, främst samer och finnar, hade en annan etnisk bakgrund än helsvensk.

Under andra världskriget kom ca 200.000 flyktingar till Sverige i allt väsentligt från Norden. De därpå följande decennierna expanderade den svenska industrin och rekryterade särskilt under 1960-talet arbetare från Finland och Sydeuropa. Från 1970-talet har invandringen till Sverige haft två former: dels flyktingar, dels anhöriga till tidigare flyktingar och arbetskraftsinvandrare.

Den i jämförelse med övriga Europa generösa flyktingpolitiken har lett till att Sverige från att ha varit ett extremt homogent land fram till mitten av detta sekel nu har blivit etniskt mycket blandat. Det finns enligt forskaren Mauricio Rojas under 1900-talet bara två länder i västvärlden som har haft en högre andel utlandsfödda – USA och Argentina i början av seklet. I Sverige fanns 1999 971.000 utrikes födda, ca 11 % av befolkningen. Ytterligare 777.000 människor har utländsk bakgrund, dvs –minst en förälder född i utlandet. 1999 var andelen invånare med utländsk bakgrund 19.9 % och beräknas till 24 % år 2010 enligt Svenska Kommunförbundet.

Ett för Sverige specifikt förhållande är det stora antalet nationaliteter bland de inflyttade. Gamla invandrarländer såsom England och Nederländerna har några stora minoriteter medan Sverige möjligen med un-

dantag för finnarna inte har några sådana vilket framgår av nedanstående tabell.

Tabell 1. De tio största etniska grupperna i Sverige 1998-12-31

Land	Antal utrikes födda
Finland	198 912
Jugoslavien	70 891
Iran	50 264
Bosnien-Hercegovina	49 976
Norge	42 099
Polen	39 727
Danmark	38 222
Irak	37 881
Tyskland	36 685
Turkiet	30 977

Andelen etniska grupper varierar mellan olika delar av Sverige. De största andelarna finns i Stockholms län med ca 30 % och i storstäderna Stockholm, Göteborg och Malmö. Den invandrade befolkningen har en annan sammansättning än majoritetsbefolkningen; fler barn och fler vuxna i lägre åldrar, väsentligt färre i högre åldrar. Utvecklingen går dock mot en utjämning. I åldersgruppen över 65 år var andelen med utländsk härkomst 8 % 1996 men beräknas uppgå till 13,3 % år 2010.

Under 1990-talets första del var andelen flyktingar som fick tillstånd att stanna högt. Bl a fick bortåt 90.000 människor från det forna Jugoslavien permanenta uppehållstillstånd. Under de senaste åren har flyktingpolitiken harmoniserats med EU och inneburit att väsentligt färre fått asyl. Vissa grupper av flyktingar som just nu Kosovalbaner erhåller tillfälliga uppehållstillstånd.

För en större del av invandringen står nu i stället anhöriga. 1998 erhöll 21.598 anhöriga och 8.193 flyktingar permanenta uppehållstillstånd. Härutöver sker en viss, delvis tillfällig invandring. 1998 gavs uppehållstillstånd åt 5.735 personer från EU, 2.665 gäststuderande och 804 adopterade samt 363 av arbetsmarknadsskäl.

14.2 De etniska gruppernas situation i samhället

De etniska gruppernas situation har kraftigt försämrats under senare år särskilt innevarande decennium. Under 1970-talet var sysselsättningsfrekvensen och inkomsterna inom gruppen som helhet högre än bland svenskar generellt. Den negativa utvecklingen inom ekonomi och arbetsmarknad har slagit särskilt hårt mot de etniska grupperna. Den stora flyktinginvandringen under början av 1990-talet sammanföll med ned-

gången på arbetsmarknaden och har inneburit att nästan alla nyanlända står utanför den reguljära arbetsmarknaden. Boendesegregationen har också tilltagit kraftigt under de senaste åren.

Arbetslösheten bland icke-svenska grupper har de senaste decennierna legat ungefär dubbelt så hög som för etniska svenskar. De senaste åren med allmänt stigande arbetslöshet har dock situationen särskilt förvärrats för den nya etniska gruppen. Bland utomnordiska grupper var arbetslösheten under första halvåret 1998 28,3 %, bland utomeuropeiska över 50 %. Nedanstående tabell hämtad från Svenska Kommunförbundets integrationsberednings slutrapport "Fördel Mångfald" visar att sysselsättningsfrekvensen är lägre och arbetslösheten är högre ju längre det geografiska och sociala avståndet är till det svenska samhället.

Tabell 2. Medborgarskap och sysselsättning första halvåret 1998

	Svenska medborgare		Utländska medborgare	
	Infödda	naturaliserade	utanför Norden	nordiska
Befolkningen i tusental	4 765,0	494,0	252,0	120,0
Andel i arbetskraften %	77,7	67,0	52,0	70,0
Sysselsättningsgrad %	73,2	59,1	37,3	63,6
Arbetslöshet %	5,7	11,8	28,3	9,3

I jämförelse med andra stora invandrarländer är arbetslösheten mycket hög. I USA var arbetslösheten bland iranska medborgare 1996 4,9% mot drygt 50 % i Sverige. Motsvarande skillnad finns också bland chilenska invandrare. Jämförelsen kan inte göras fullt ut eftersom vissa av invandrarna till USA måste ha arbetstillstånd före inresan. Bland somalier är arbetslösheten i Sverige utomordentligt hög, ca 90 %. I England ligger deras arbetslöshet bara något högre än genomsnittet. Somalier söker sig därför från Sverige till England.

Det finns ett samband mellan boende och den negativa utvecklingen. Bland boende i Tensta, en invandrarstadsdel i Stockholm, sjönk t ex förvärvsintensiteten från 1990 till 1995 bland irakier från 51 % till 13 %, bland personer från f d Jugoslavien från 63 % till 19 % och bland somalier från 43 % till 5 %. I sammanhanget är det värt att notera att utbildningsnivåer inte spelar någon större roll för sysselsättning inom grupperna. Irakier och iranier har en utbildningsnivå över det genomsnittliga i Sverige särskilt på akademisk nivå men inte heller de högutbildade får arbeten.

Också *förtidspensioneringarna* är väsentligt fler bland icke-svenska etniska grupper. De förtidspensioneras också i tidigare åldrar.

Boendet blir alltmer segregerat framförallt i storstäderna. Nedanstående tabell redovisar boendet i några olika stadsdelar i Göteborg.

Tabell 3 Befolkningen i Göteborgs stadsdelar 1998-12-31

Stadsdel	Samtliga invånare	Utländsk bakgrund	%
Bergsjön	12.854	7.242	56
Lärjedalen	21.392	11.609	54
Gunnared	19.216	9.763	51
Biskopsgården	24.666	11.028	45
Kortedala	25.559	8.472	33
Älvsborg	18.468	1 501	8
Askim	21.292	1.873	8
Torslanda	17.134	1.372	8
Styrsö	4.434	173	4

I vissa av Göteborgs stadsdelar har mer än 50 % av invånarna utländsk bakgrund mot ca 30 % i början av 1990-talet. Utvecklingen innebär en successivt allt snabbare utflyttning av helsvenska familjer och nyinflyttning av nya etniska grupper. I Hjällbo – en del av Lärjedalen – har 80 % utländsk bakgrund. Här liksom i t ex Bergsjön är mer än hälften av hushållen beroende av *socialbidrag*. Merparten av de flyktingar och andra nyanlända som kom i början av 1990-talet har alltså socialbidrag som sin huvudsakliga försörjningskälla. Generellt är också de etniska gruppernas inkomster väsentligt lägre än svenskarnas och deras hälsa sämre.

Den ökade segregeringen märks kanske mest i *skolan*. I de invandrarstäta områdena utgör barn med icke-svensk bakgrund 70 – 95 %. I Bergsgårdsskolan i Hjällbo finns knappast något barn med helsvensk bakgrund. Jämförbara betyg är genomgående lägre i dessa skolor. Många elever klarar inte miniminivån i svenska.

Kriminaliteten är högre bland de nya etniska grupperna även sedan hänsyn tagits till åldersindelning. Särskilt påtagligt är det i ungdomsgrupperna i åldrarna under 18 år. Antalet omhändertagande inom socialtjänsten i Göteborg var t ex mer än dubbelt så hög bland ungdomar med utländsk bakgrund jämfört med hela populationen i åldrarna 10 till 15 år.

Delaktigheten i samhället är relativt lägre än bland majoritetsbefolkningen. Valdeltagandet bland utländska medborgare som av röstberättigade till kommunalvalen har sjunkit från 60 % 1976 – det första år de fick rösta – till 40 % 1994 och 31 % 1998. De etniska gruppernas representation i olika politiska församlingar ligger väsentligt lägre än deras andel av befolkningen.

En eventuell *diskriminering* är svårare att beskriva i procenttal och siffror. Attitydundersökningar visar dock att majoriteten av människorna i ickesvenska etniska grupper upplever sig som diskriminerade på arbetsmarknaden, i boendet och i det offentliga livet t ex på restauranger.

Forskning bl a från Göteborg visar på att en reell diskriminering tillämpas av många bostadsföretag.

De attitydundersökningar som gjorts av svenskarnas inställning till invandrare och invandring visar att mellan 30 och 40 % i alla undersökningar har en uttalat negativ inställning.

14.3 En socialpsykologisk aspekt

De människor med utomeuropeisk bakgrund som kommit till Sverige har genomsnittligt högre utbildning än svenskar (Gruppen med låg utbildning är dock också relativt större). De har ofta varit politiskt aktiva och engagerade i samhället – en vanlig anledning till att de tvingats fly. De har varit utsatta för förföljelse från hemlandets myndigheter vilket kan avspeglats också i synen på svenska myndigheter. Många har haft höga förväntningar på det svenska samhället. Dessa har sällan infriats. Majoritetsbefolkningen har inte efterfrågat dem och inte sett dem som individer utan som kategorin "flykting" eller "iranier". Det har lett till en stundtals intensiv känsla av frustration och utestängdhet. (Se t ex Reza Eyrumlu: Iranier möter Sverige").

Många av dem som flyttat till Sverige var inte påtagligt religiöst aktiva i sina hemländer. Här har de framförallt inom de muslimska grupperna, utvecklat relativt stor religiös aktivitet. Det gäller exempelvis turkar och somalier. Det kan bedömas vara ett led i en strategi för att bevara sin självkänsla i en fientlig eller negativ miljö. Den kan också innebära ett avståndstagande från majoritetssamhället och dess värderingar. Information och bedömningar hämtas då också från religiösa ledare, t ex imamer.

Bland de nya etniska grupperna pågår nästan alltid en diskussion om man skall stanna i Sverige eller återvända till hemlandet. I grupperna finns det åtskilliga som främst har sina blickar riktade mot hemlandet och därför inte engagerar sig i det svenska samhället.

Vissa relativt nyanlända grupper bor och lever mycket isolerat från samhället i övrigt. De arbetar inte och har få kontakter med svenskar. Umgänge med svenska familjer är mycket ovanligt. Den svenska som flertalet lär sig via SFI-undervisning (Svenska för invandrare) tenderar att blekna. Deras förutsättningar och intresse blir därmed allt mindre av att ta del av svenska massmedier och myndigheters information.

Många av de nya etniska grupperna kommer från länder där massmedier i mer eller mindre utsträckning är styrda av staten. Det innebär dels att det då finns ett rationellt misstroende mot nyhetsförmedlingen, dels att man ofta tror att massmedierna i Sverige också låter sig styras av myndigheterna. Framförallt första generationen invandrare bevarar sitt hemspråk. En del äldre har inte förmått lära sig svenska tillräckligt bra

för att kunna ta till sig dagspress och annan information på svenska. De är därför beroende av att få den på det egna språket.

14.4 Informationens förutsättningar

Slutsatserna av det ovanstående är att utvecklingen bland de icke-svenska etniska grupperna har varit mycket negativ särskilt under 1990-talet. De socioekonomiska klyftorna mellan invånare med helsvensk och annan etnisk bakgrund har vuxit kraftigt. Stora grupper särskilt bland dem som invandrade under 1990-talet kan förväntas fortsätta att stå utanför arbetslivet och ha socialbidrag som försörjningskälla. Därmed ökar ett redan tidigare påtagligt utanförskap. Tydligt demonstrerades det i ett kraftigt minskat valdeltagande bland utländska medborgare i kommunalvalet 1998. En påtaglig diskriminering och en negativ attityd bland stora delar av majoritetsbefolkningen accentuerar problemen.

Tillgången till nyanserad samhällsinformation är liten och har minskat hos många av de nya etniska grupperna.

Segregationen och diskrimineringen har tillsammans med ouppfyllda förväntningar lett till att grupper av nyanlända, särskilt från länder utanför Europa, är negativt inställda till det svenska samhället och särskilt till företrädare för myndigheter och etablissemangen dit ofta massmedia räknas.

Sammantaget innebär de beskrivna förhållandena och utvecklingstendenserna att stora delar av de icke-svenska etniska grupperna har språkliga, ekonomiska och psykologiska svårigheter att få tillgång till och tillgodogöra sig nyhetsförmedling från svenska massmedier och information från myndigheter. Problemen ökar och uppvägs inte av den informationen som ges av t ex närradio och lokal-TV.

Misstron mot budskap från både myndigheter och de etablerade svenska massmedier är således stor. Utanförståendet och segregationen innebär att det finns en grogrund för att många skall ta till sig rykten och okritiskt anamma utsagor från källor som uppfattas vara utanför etablissemangen. En kaotisk situation som den vid branden förstärker sådana tendenser.

15 Medieinnehav och medievanor

En viktig uppgift för utredningen har varit att belysa vilka informationskanaler som utnyttjas av människor med en icke svenskspråkig bakgrund. I detta kapitel redovisas en jämförande studie av medieinnehav och medievanor hos tre olika grupper: (1) personer som är uppväxta i Sverige, (2) personer som är uppväxta utomlands och (3) personer som är uppväxta i Sverige, och där minst en av föräldrarna är uppvuxen utomlands. Den andra och tredje gruppen motsvarar det som brukar kallas första respektive andra generationens invandrare.

Som ett komplement till de statistiska undersökningar redovisas korta utdrag ur tio mer djupgående och längre intervjuer som utredningen låtit utföra om medievanor hos göteborgare med invandrarbakgrund.

15.1 Undersökningen

Resultaten bygger på två årliga frågeundersökningar som genomförs av SOM-institutet vid Göteborgs universitet. Den ena är en riksrepresentativ studie och den andra en studie av befolkningen i Västsverige. Båda undersökningarna genomfördes i form av postenkäter under hösten 1998 med ett urval på 2800 respektive 2900 personer. Inom ramen för den västsvenska studien kan även göteborgarnas medieinnehav och medievanor analyseras. Undersökningarna redovisas i sin helhet i bilaga 6.

Svarsfrekvensen var relativt hög: ca 70 procent respektive 65 procent. Bortfallet bland invandrare är dock på grund av språksvårigheter betydligt större. Alla slutsatser måste därför tolkas med försiktighet. Som jämförelse används även en undersökning från 1996 genomförd i den invandrarstäta stadsdelen Angered i Göteborg, som särskilt fokuserar på hur personer med invandrarbakgrund väljer mellan olika medier. I denna undersökning fanns det möjlighet att få hjälp med översättning av frågorna. Det var dock få som utnyttjade möjligheten. I stället föreföll det som om den första generationens invandrare fick hjälp av sina barn att fylla i frågeformuläret. Det är därför troligt att så också var fallet med de två större undersökningarna från 1998.

MOUNA ÄR 40 ÅR OCH ÄR SPECIALLÄRARE. Kom till Sverige från Iran 1988 .
 Viktigaste nyhetskällorna för Mouna är TV1, kanal 2 och TV4. Både nyhetsprogrammen och samhällsdebatt är intressant, tycker hon. Text-tv använder hon ganska flitigt och hon ser Västnytt när hon har tid. Det är alltid konkurrens om tv:n hemma, så Mouna kan inte räkna med att alltid få se det hon helst vill.

Möjligheterna att se tv från andra länder är starkt begränsad, eftersom det fastighetsbolag familjen hyr hos inte tillåter parabolantenner.

Ibland lyssnar hon på de persiska nyheterna i SR, men de sänds på så udda tider att hon sällan har möjlighet. Andra radioprogram lyssnar hon inte på.

Tidigare prenumererade familjen växelvis på GP och Arbetet Nyheterna. Det blev emellertid för dyrt, nu lånar mannen hem dagstidningar från jobbet när han kommer åt, och de läser även Mouna. Eftersom hon har gångavstånd till jobbet, har hon inte tillgång till Metro.

För information från Iran använder sig familjen främst av nyhetstidskriften Kayhan som trycks i London. Tidigare prenumererade man på månadstidningen Adina från Teheran, men den har stoppats av regimen. Landsmän som varit på besök i hemlandet är viktiga informationskällor, men de är inte så många. De flesta är ju flyktingar och har inte möjlighet att resa tillbaka.

15.2 Medieinnehav hos personer med och utan invandrarbakgrund

Hushållen i Sverige har en omfattande uppsättning av medieutrustningar i sina hem. I stort sett alla har TV, telefon, video och text-TV. Stora grupper har dessutom CD-spelare och mobiltelefon, liksom de allra flesta hushållen har en dagstidningsprenumeration. En jämförelse mellan personer med och utan invandrarbakgrund redovisas i tabell 15.1.

Tabell 15.1 Medieinnehav efter uppväxtland (procent)

	Uppvuxen i Sverige	Uppvuxen utomlands	Förälder uppvuxen utomlands
Tidningspren	75	43	63
TV-apparat	98	94	98
Text-TV	80	79	78
Kabel-TV	42	52	54
Hushållsparabol	21	25	23
Persondator	55	45	67
Internet	37	25	39
Mobiltelefon	66	56	77
Antal svar	2 950	250	220

Källa: Riks-SOM 1998

Den första generationens invandrare har överlag tillgång till färre medier i sina hem än de som inte har invandrabakgrund. Men skillnaden är inte särskilt stor. Den största skillnaden gäller, föga överraskande, tillgången till en dagstidning. Hela 75 procent av svenskarna (utan invandrabakgrund) bor i hushåll som prenumererar på morgontidning. Bland första generationens invandrare motsvarande siffra 43 procent och bland andra generationen 63 procent.

Tillgång till kabel-TV och tillgång till hushållsparabol är dock högre hos personer med invandrabakgrund. Men här finns det betydande skillnader mellan första och andra generationens invandrare. I flertalet fall kan skillnaderna förklaras av att den senare gruppen är yngre. Exempelvis är persondatortillgång och internetanslutning – liksom tillgången till CD-spelare, video och mobiltelefon – högre bland andra generationens invandrare än bland svenskar utan invandrabakgrund. Om vi jämför andra generationens invandrare med motsvarande åldersgrupp bland svenskar visar det sig att svenskar utan invandrabakgrund i ännu högre grad har tillgång till persondator och internet. Men det finns inte någon skillnad i fråga om CD-spelare, video och mobiltelefon.

En intressant iakttagelse är att andelen med tillgång till hushållsparabol är högre i första generationens invandrare (25 procent) än bland dem utan invandrabakgrund. Med tanke på att de flesta utan invandrabakgrund som har hushållsparabol dessutom bor i villa kan det vara rimligt att jämföra hushållsparabolinnehav bland dem som bor i flerfamiljshus. En sådan jämförelse visar att andelen med hushållsparabol är nästa dubbelt så stor bland dem som har invandrabakgrund.

15.2.1 Medieinnehav i Göteborg

Invandrarnas mediasituation i Göteborg både liknar och skiljer sig från övriga Sverige. Det framgår vid en jämförelse av resultaten i tabell 15.1 och tabell 15.2. Likheten med övriga Sverige är att de utan invandrabakgrund överlag har en mer omfattande medieutrustning än de personer som har invandrabakgrund. Skillnaden är att invandrargrupperna i Göteborg ligger på en lägre nivå än vad de med invandrabakgrund generellt gör. Det gäller tillgång till samtliga typer av medier med undantag för hushållsparabol.

Skillnaden mellan personer utan invandrabakgrund och första generationens invandrare är t ex större i Göteborg i fråga om tidningsprenumerering, mobiltelefon och tillgång till persondator i hushållet. Detta gäller emellertid inte den andra generationens invandrare: Hos dem är medietillgången något högre i Göteborg än i övriga Sverige.

Tabell 15.2 Medieinnehav bland göteborgare efter uppväxtland (procent)

	Uppvuxen i Sverige	Uppvuxen utomlands	Förälder uppvuxen utomlands
Tidningspren	75	47	58
TV-apparat	95	86	92
Text-TV	71	72	74
Kabel-TV	59	55	67
Hushållsparabol	12	20	14
Persondataor	58	41	70
Internet	36	20	51
Mobiltelefon	58	47	68
Antal svar ca	650	100	90

Källa: Väst-SOM 1998

Det är svårt att ange orsakerna till skillnaden mellan Göteborg och övriga landet. En tänkbar förklaring är att invandrarna i Göteborg har varit kortare tid i Sverige. En annan att de invandrare som bor i Göteborg har en annan bakgrund. Det är många fler invandrare i Göteborg som kommer från länder utanför Norden än vad det är i Sverige som helhet.

FAROUK 48 ÅR FRÅN BANJA LUKA ÄR FÖRTJUST I SVENSK TV. Den är demokratisk säger han, och berättar livfullt hur han sett statsministern komma in och slå sig ned tillsammans med vanliga enkla människor i fyrans morgon-tv-soffa.
– Alla möjliga människor med olika åldrar och yrken får vara med i svensk tv. Det är bra.

Dessutom anser Farouk att svensk tv är sanningsenlig och realistisk i sin nyhetsrapportering. Och pedagogisk! Även om man inte är jättebra på språket, är det lätt att följa med och förstå hur sammanhangen beskrivs.

Farouk har parabol och följer alla tänkbara tv-stationer. – Alla visar olika bilder av vad som sker, säger han. Det är viktigt att jämföra och analysera.

Mosaik i SVT ser han också, det är ett av de bästa programmen. De bosniska program som tidigare producerades i Öppna kanalen i Göteborg var han inte så förtjust i. – Visst, all information är bra. Men det var inte professionellt gjort. De korta nyheterna var bra, men reportage blir monotona om de inte är välgjorda.

Nyheterna för människor från ex-jugoslavien i P2 lyssnade makarna på dagligen de första åren. Nu blir det mer sällan. Nyheter på svenska försöker man höra ibland, men det blir för svårt. Farouk måste se ansiktet på den som talar för att kunna förstå svenskan.

15.3 Medievanor hos personer med och utan invandrarbakgrund

Den största skillnaden mellan personer utan och med invandrarbakgrund finns som förväntat när det gäller dagstidningsläsning. Det framgår av

det resultat som redovisas i tabell 15.3, men med två viktiga modifieringar. För det första är skillnaden mellan personer utan och med invandrarbakgrund lägre när det gäller läsning av morgonpress än den var för hushållsprenumeration (se tabell 16.1). För det andra gäller skillnaden just morgonpress. Någon skillnad i kvällstidningsläsning finns inte.

Tabell 15.3 Medievanor efter uppväxtland (procent)

	Uppvuxen i Sverige	Uppvuxen utomlands	Förälder uppvuxen utomlands
Morgonpress 5 d/v	77	58	68
Kvällspress 3 d/v	25	24	27
P4 3 d/v	46	34	20
P1 3 d/v	45	28	35
Privatradio 3 d/v	19	12	15
Närradio 3 d/v	8	9	9
Rapport 3 d/v	42	50	25
Aktuellt 3 d/v	39	48	27
Nyheterna 3 d/v	29	36	27
SVT/reg 3 d/v	34	34	16
TV4/lokal 3 d/v	18	23	8
Läst bok 1 d/v	31	34	31
Antal svar ca	2 950	250	220

Källa: Riks-SOM 1998

Skillnaden mellan svenskar utan invandrarbakgrund och första generationens invandrare har när det gäller regelbunden morgontidningsläsning nästan halverats i jämförelse med hushållsprenumeration. Räckvidden är också förhållandevis stor i denna grupp (58 procent). Ännu mer överraskande är möjligen de höga andelarna för andra generationens invandrare. Dessa ligger på samma nivå som – eller t o m något över – svenskar i samma åldersgrupper. Att siffrorna i den andra generationen ligger så pass mycket högre är sannolikt ett uttryck för både bättre språkkunskaper och socialisation till svenska medievanor.

HASTI, 17 ÅR, VAR INGEN FLITIG NYHETSKONSUMENT TIDIGARE. Men hon har tittat alltmer i tidningar och nyhetssändningar i TV. När någon av föräldrarna varit hemma och slagit på de persiska nyheterna i P2 har hon lyssnat på dem, men inte själv sökt sig fram till sändningarna.
– Det är som om världen har börjat öppnas de senaste åren, säger hon. Det hör väl ihop med att man håller på att bli vuxen.
Hastis familj prenumererar på GP eller Arbetet periodvis, när de får något förmånserbjudande. Just nu har de ingen prenumeration. Däremot tar Hasti varje morgon Metro på bussen till skolan och hinner läsa det viktigaste.

Även om kvällspressläsningen ligger jämförelsevis högt hos dem med invandrabakgrund är den ändå mindre regelbunden än morgontidningsläsningen. Möjligen kunde man tänkt sig att kvällspressen skulle ha ett mera lättillgängligt innehåll än morgontidningen och därför skulle bli mera läst. Det är dock troligt att behovet av lokal orientering hos personer med invandrabakgrund på samma sätt som hos svenskar utan invandrabakgrund ändå är det avgörande.

Bland personer utan invandrabakgrund är P4 den klart dominerande radiokanalen. Detta innebär att P4 också blir den stora nyhetskanalen både för lokalnyheter och Ekonyheter. Lyssnandet på lokalnyheter är något mera frekvent än på Ekonyheter. Samma mönster finns hos de med invandrabakgrund, men på något lägre nivå. När det gäller den privata lokalradion finns det ingen skillnad, medan närradion ligger högre i invandrargruppen: 10 procent hos utländska medborgare och 5 procent bland svenska medborgare. Hos den andra generationens invandrare är dock närradiointresset lika lågt som bland svenskar utan invandrabakgrund i samma åldersgrupper.

DET VAR 1994 SOM DRAGAN, 15 ÅR, KOM TILL SVERIGE FRÅN MOSTAR. Nu bor han i Hjällbo tillsammans med mamma, pappa, storebror, farmor och mormor. Bosnien tänker han aldrig på, säger han. Han har ju nästan aldrig varit där. Fast mammans faster bor i Bosnien och nästan alla klasskompisarna kommer därifrån.

Nyheter i TV4 och TV3 ser Dragan varje dag. Han lyssnar också på Power Hit Radio 104,8 Mgh. Del 2 i GP läser han varje dag i skolbiblioteket, inte för sportens skull utan för nyheterna om politik och sånt. Metro läser han två eller tre gånger i veckan.

Hemma har familjen parabol och Dragan ser på tyska program och ibland nyheter på bosniska, men aldrig på serbiska program.

Den första generationens invandrare tittar i jämförelse med svenskar oväntat mycket på alla slag av TV-nyhetssändningar. Resultatet är svår-förklarat. Möjligen är det en följd av att det nationella genomsnittet för första generationens invandrare innehåller förhållandevis fler nordbor men detta förklarar ändå inte varför man ser nyheter *oftare* än svenskar. Att andra generationens invandrare tittar mindre på SVT:s nyhetsprogram Rapport och Aktuellt och relativt mer på TV4:s Nyheterna är däremot förväntat med tanke på deras lägre ålder.

15.3.1 Medievanor i Göteborg

Mediesituationen i Göteborg skiljer sig inte på något avgörande sätt från det nationella genomsnittet i Sverige. Undantaget är gratistidningen Metro, som bara finns i Stockholm (sedan 1995) och Göteborg, där den startade 1998.

När det gäller skillnader i dagstidningsläsning avviker Göteborg från övriga Sverige. Skillnaden i morgontidningsläsning mellan personer utan invandrabakgrund och med invandrabakgrund är större. 72 procent av svenska medborgare läser en morgontidning minst fyra dagar i veckan, medan motsvarande siffra för utländska medborgare är 48 procent. De senare läser däremot relativt sett oftare kvällstidningar. En trolig förklaring till att Göteborg skiljer sig från övriga Sverige är att invandrargrupperna i Göteborg dels är mindre etablerad än riksgenomsnittet, dels att det finns en lokal kvällstidning i Göteborg.

Men det kan finnas ytterligare en förklaring – gratistidningen Metro. Om Metro definieras som morgontidning krymper skillnaden mellan personer utan invandrabakgrund och invandrargruppernas morgontidningsläsning dramatiskt. Bland första och andra generationens invandrare i Göteborg är, som framgår av tabell 16.4, Metros räckvidd (minst två dagar per vecka) över 48 respektive 44 procent. Motsvarande siffra för göteborgare utan invandrabakgrund är 28 procent. Det är uppenbart att Metro inte bara är de yngres och kollektivtrafikresenärernas tidning utan också invandrarnas tidning.

Tabell 15.4 Medievanor bland göteborgare efter uppväxtland (procent)

	Uppvuxen i Sverige	Uppvuxen utomlands	Förälder uppvuxen utomlands
Morgonpress 2 d/v	84	66	73
Metro 2 d/v	28	48	44
Kvällspress 2 d/v	29	32	29
Lokalradio/P4 2 d/v	46	48	28
Ekot/P1 3 d/v	37	19	26
Rapport 3 d/v	65	62	45
Aktuellt 3 d/v	53	52	47
Nyheterna 3 d/v	63	54	41
SVT-Väst 3 d/v	52	45	28
TV 4 Göteborg 3 d/v	24	24	18
Lokal kabel-TV 3 d/v	1	11	0
Lokal närradio 2 d/v	5	7	2
Internet 1 d/v	40	23	57
Antal svar ca	650	100	90

Källa: Väst-SOM 1998

På samma sätt som i Sverige i stort har närradion en förhållandevis stor spridning bland göteborgare med invandrabakgrund. I Göteborg är det regelbundna närradiolyssnandet nästan dubbelt så högt bland utländska medborgare som bland svenska medborgare.

Även när vi analyserar radiolyssnandet efter svarspersonernas uppväxt återkommer samma tendenser. Hos första generationens invandrare

ligger P4-lyssnandet i stort sett på samma nivå som bland personer upp-
vuxna i Sverige. Hos andra generationens invandrare ligger det dess-
utom lågt. Här är det åldersfaktorn som slår igenom. Svenskar utan invand-
rarbakgrund och i samma ålder lyssnar lika lite på P4. I Göteborg är det
främst första generationens invandrare som lyssnar regelbundet på när-
radio. Lyssnandet i den andra generationen ligger betydligt lägre och i
stort sett på samma nivå som för åldersgruppen generellt.

22-ÅRIGE SAIDS MEDIEMENY ÄR OMFATTANDE: Metro varje dag, DN:s inrikes-, utri-
kes- och ekonomisidor läser han på biblioteket. GP varje dag, föräldrarna
prenumererar. GPs lokaltidning i Angered läser han självklart.

Text-tv följer han dagligen, också här med tonvikt på politik, samhälle
och ekonomi. I TV4 ser han allmänna nyheter och nyheter om ekonomi. I
SVT ser han dagligen Aktuellt, ofta morgon-tv och samhällsprogram så ofta
han hinner.

Said är en av de få invandrare som verkligen tagit till sig Sveriges Ra-
dio. Ekot, Studio Ett och P1 över huvud taget följer han regelbundet.

Internationellt är det tv från BBC och CNN som dominerar. Han lyssnar
även till BBC:s somaliska sändningar.

Tittande på TV-nyheter i Göteborg har i stort sett samma karaktär som ett
riksgenomsnitt. De publikstarka programmen är Rapport, Aktuellt och
SVT:s regionala nyheter Västnytt, medan Nyheterna i TV4 ligger något
lägre. Bland göteborgarna med invandrabakgrund är tendensen likar-
tad, men i jämförelse med det nationella genomsnittet har framför allt
Nyheterna en högre andel tittare.

I Göteborg finns även Öppna kanalen, som sänder program produ-
cerade av invandrarföreningar (se kapitel 17). Öppna kanalen har knap-
past någon publik bland göteborgare utan invandrabakgrund. Även om
hänsyn måste tas till att utbudet är mycket begränsat är det endast en
procent som anger att de ser på Öppna Kanalen någon gång, dvs I detta
fall mindre än någon gång per vecka.

Bland de göteborgare som är födda utomlands och som har svarat
på postenkäten är däremot andelen så hög som 11 procent. Och detta
torde snarast vara en underskattning, eftersom det är sannolikt att Öppna
Kanalen når fler i den grupp som p g a språksvårigheter inte svarar på en
postenkät. Den andra generationens invandrare ligger på ungefär samma
mycket låga nivå som göteborgare i allmänhet.

15.4 Samhällsinformation i Angered

Angered är en förort till Göteborg där ungefär hälften av innevanarna
har invandrabakgrund och ungefär en femtedel är utländska medbor-
gare. En mycket stor andel av invånarna betraktar sig själva som arbetare

– ungefär 70 procent av de svarande uppger att de anser sig tillhöra en arbetarfamilj jämfört med ungefär 35 procent för Göteborg i sin helhet.

SANDA ELLER HENNES MAN BANDADE DE FÖRSTA ÅREN särskilt viktiga nyhetssekvenser från Bosnien och tittade på dem, om och om igen. Bilderna av hur bron i Mostar sprängs (och hela Europa förlorar ett viktigt stycke kulturarv) har spelats upp hundratals gånger.

Liksom många andra bosnier är Sanda kritisk till Sveriges Radios nyheter på serbokroatiska/bosniska/makedonska.

– Det är serbiska, säger hon. Oavsett vad dom säger är det serbiska dom sänder. Det lyssnar vi inte på.

Familjen har ingen parabol, vilket annars enligt Sanda nästan är regel i bosniska hem. Hon bläddrar i GP eller Metro när hon får syn på dem i någon väntsal eller på bussen. Hon frågar vänner, eller ber mannen ta reda på saker. Hon tycker att hon har en tillfredsställande bild av svenska förhållanden. Det är när hon behöver komplettera med exakta regler som hon måste få tag på broschyrer eller tala direkt med någon tjänsteman.

Som framgår av tabell 15.5 spelar massmedierna för angeredsborna en mycket viktig roll som informationskälla om det svenska samhället. Radio och TV är de alternativ som de allra flesta anger, men tidningar anges också som vanliga informationskällor. Det kan synas något märkligt eftersom angeredsbor inte i så stor utsträckning regelbundet läser en morgontidning.

Tabell 15.5 Informationskällor om samhället i göteborgsförorten Angered efter uppväxtland (procentandel som anser att de vanligen får del av information från respektive källa)

Informationskälla	Uppvuxen i Sverige	Uppvuxen utomlands	Förälder uppvuxen utomlands
Svensk radio/TV	96	89	85
Lokala dagstidningar	87	78	85
Andra dagstidningar	69	73	85
Utländska tidningar/radio/TV	12	48	23
Familj, släkt, vänner	67	67	80
Arbetskamrater	62	48	66
Informationsblad, anslagstavla	33	30	44
Föreningar	23	14	33

Källa: Kom-SOM, Angered 1996

Det finns flera tänkbara förklaringar till att svenska tidningar ändå uppger som vanliga källor för samhällsinformation. En förklaring är naturligtvis att man inte med nödvändighet behöver läsa tidningen så regelbundet som fyra gånger i veckan för att få information om samhället. Tidningen kan vara en viktig informationskälla även om den läses mer sällan. En annan förklaring till att så många anger dagstidningar är troli-

gen att angeredsborna i begreppet lokal dagstidning också räknar in Göteborgs-Postens förortstidning GP Angered som delas ut till samtliga hushåll en gång i veckan.

SOM DEN SAMHÄLLSINTRESSERADE GÖTEBORGARE HAN ÄR ÄR ABRAHAM prenumerant på GP, läser Metro så ofta han kommer åt och köper eller läser DN och SvD då och då. I tv ser han Aktuellt kl 18 , Rapport och morgon-TV. Tidigare lyssnade han alltid på P1 på morgnarna, men har som student fått senare vanor och missar de tidiga radionyhetererna.

Allt om Göteborgssamhället och allt om samhällsfrågor, politik, debatt och utrikesrapportering intresserar honom.

- Och så all sport och såpor, tillägger han.

De turkiska sändningarna i P2 lyssnar han inte på.

- De är för kortfattade och ger ingenting som jag inte får via svenskspråkiga medier.

Eftersom många assyrier förstår turkiska har de många turkiskspråkiga satellitsända tv-program att välja bland. Både de som produceras i Turkiet och i olika västeuropeiska länder.

De äldre assyrierna ser mycket på turkisk och arabisk TV, sällan på svenska program. Det innebär att de lever kvar i det gamla och är mycket okunniga om det samhälle de nu lever i.

För angeredsborna är familj, släkt och vänner också en viktig källa för att få reda på vad som händer i samhället. Detta gäller alldeles särskilt den andra generationens invandrare. I denna grupp spelar det sociala kontaktnätet en stor roll. Föreningar, informationsblad och anslagstavlor är exempel på andra samhällsinformationskällor som i högre utsträckning anges av andra generationens invandrare än av andra.

Utländska medier, tidningar, radio och TV, anges som informationskälla framför allt av den första generationens invandrare . Att mer uttömmande ta del av vad som händer i det land som man kommit ifrån går i stort sett inte att göra utan att ta del av medier från just det landet.

15.5 Angeredsbornas förtroende för olika medier

Befolkningen i Sverige som helhet hyser rent generellt ett stort förtroende för svenska massmedier. Det gäller också angeredsborna, men på en lägre nivå än vad som gäller allmänt för Sveriges och Göteborgs befolkning.

Störst förtroende har angeredsborna för den lokala gratistidningen GP Angered, den lokala morgontidningen Göteborgs-Posten och SVT2:s regionala TV-nyheter. I det avseendet finns det ingen skillnad mellan angeredsbor och göteborgarna i allmänhet. Göteborgs-Posten och de regionala TV-nyheterna Västnytt åtnjuter även störst förtroende hos göteborgarna som helhet.

När det gäller Göteborgs-Posten och Västnytt finns det inte heller någon skillnad i förtroendet mellan första och andra generationens invandrare. Den första generationens invandrare anser dock att rapporteringen i GP Angered är något mindre tillförlitlig än vad andra generationens invandrare gör. Trots detta är GP Angered det medium som också de som är uppväxta utomlands anser vara mest tillförlitligt.

Varför förtroendet för medier generellt sett är något lägre i Angered än i Göteborg kan diskuteras. En förklaring kan vara att den bild som ges av Angered i nyhetsmedierna under lång tid varit negativ och därmed uppfattas den av angeredsbor inte heller som trovärdig. En tidning som GP Angered har däremot ett Angeredsperspektiv i sin rapportering och uppfattas därför som det mest tillförlitliga och trovärdiga mediet.

15.6 Sammanfattande slutsatser

En första slutsats som kan dras av de genomförda undersökningarna är att det, inte helt överraskande, finns klara skillnader i medietillgång och medievanor mellan personer som är uppväxta i Sverige, personer som är uppväxta utomlands och personer som är uppväxta i Sverige, med minst en förälder född utomlands. För personer med invandrarbakgrund handlar valet av medier inte bara om vad de vill ta del av i medierna utan det är också en fråga om fråga om identitet. Invandrargruppernas splittrade medievanor är ett uttryck för hur de balanserar mellan två olika kulturer. I medievanorna ingår både hemlandets eller det egna språkområdets medier och de svenska medierna. Hos den första generationens invandrare finns det en viss övervikt för de förra, hos den andra generationens invandrare en klar övervikt för de senare.

Det allmänna intrycket är att tillgången till olika massmedier är god hos den del av den svenska befolkningen som har invandrarbakgrund, inte minst hos andra generationens invandrare. Där är skillnaderna förhållandevis små jämfört med den övriga svenska befolkningen. Med brandkatastrofen som bakgrund är det emellertid två skillnader i medietillgång som har särskild relevans.

För det *första* finns det nyhetsmedium, som för den svenska befolkningen i sin helhet är den viktigaste lokala informationskällan – den lokala morgontidningen – i klart mindre utsträckning i invandrarhushåll. Andelen är troligen ännu lägre i verkligheten, eftersom postenkätmetoden innebär ett större bortfall bland dem som inte har en svenskspråkig bakgrund.

För det *andra* är skillnaderna mellan personer med invandrarbakgrund och den övriga svenska befolkningen minst när det gäller tillgång till medier som till största delen används för nöje och underhållning, t ex satellit-TV, video, veckotidningar och kvällspress. Det är dock troligt att

den höga andelen invandrarhushåll med parabol beror på att man vill ta del av satellitkanaler på sitt eget språk och då inte enbart för underhållning och förströelse utan också för att följa med vad som händer i hemlandet. I vilken utsträckning satellitkanalerna används för underhållning respektive samhällsinformation finns det emellertid ingen forskning om.

MARIAN KÖR MED HÄLSOKOST OCH GÅR PÅ GYM ETT PAR GÅNGER I VECKAN. Det är inga problem med slöjan.

Någon radio har Marian aldrig haft, men hon ser TV4-nyheterna på morgonen innan hon går till jobbet eller skolan. På kvällen ser hon också nyheterna på TV4 och ibland något samhällsprogram, om det inte är för sent. Såpor är hon också road av.

Marian har bara ettan, tvåan och fyran att välja mellan. Det finns ingen kabel-tv i hennes hus. Parabol har hon aldrig funderat på att skaffa. De somaliska tv-programmen kan hon alltså inte heller se hemma, men alla somaliska vänner kommenterar dem, så hon vet ändå vad de handlar om.

- För många av mina landsmän betyder tv bara de somaliska programmen, säger hon.

Förr prenumererade Marian på GP, men hon tröttnade.

Nu läser hon Metro varje dag och är mycket förtjust i den.

- Egentligen var GP en för stor tidning. Man läste aldrig allt, och den tog så mycket plats.

Både i tidningar och i tv väljer Marian alltid det lokala materialet först:

- Göteborg, Sverige, utomlands - så läser jag alltid, säger hon.
- Fast allra först läser jag insändarna!

När det gäller medieanvändning kan det konstateras att personer med invandrarbakgrund tar del av svenska nyhetsmedier i mindre utsträckning än den övriga svenska befolkningen. Resultatet är knappast överraskande. Andra medievanor från ursprungsländerna och språksvårigheter skapar trösklar inför de svenskspråkiga medierna. Tröskeln är särskilt hög för dagstidningsläsning, undantaget gratistidningen Metro.

Det finns dock inte något som tyder på att det generellt sett skulle finnas något ointresse för svenska nyheter eller nyheter om Sverige. Tvärtom tyder de relativt höga siffrorna för TV-nyhetsprogram, för lokal morgonpress och för P4 på ett behov och en vilja att orientera sig i det svenska samhället. Det stora genomslaget för Metro bland invandrare i Göteborg och Stockholm är ett annat exempel på det stora informationsintresset.

16 Etniska medier i Sverige

En viktig uppgift för utredningen är enligt direktiven att undersöka arbetsförhållandena för de massmedier som särskilt vänder sig till invandrare. Mot denna bakgrund som kartläggningen av medier som vänder sig till olika etniska grupper på deras ursprungsspråk skall ses.

Utredningen koncentrerar sig på etermedier och då främst på närradio och lokal-TV som etniska grupper själva driver. Det finns också ett antal tidningar och t ex föningstidskrifter på de etniska gruppernas språk. De utkommer dock relativt sällan och har sannolikt inte spelat någon stor roll i den direkta nyhetsförmedlingen kring brandkatastrofen. Ett undantag är den statliga stiftelsen Invandrartidningen. Vid tiden för brandkatastrofen utgav den dock bara en veckotidning "På lätt svenska", som gav stort utrymme åt branden. De tidigare under år 1998 utgivna editionerna på serbiska/kroatiska/bosniska, spanska, polska, persiska, arabiska och engelska upphörde att utges under året och den finska editionen övergick i privat ägo. Stiftelsen har nu avvecklats och även "På lätt svenska" drivs privat under namnet "Sesam".

De etermedier som sänder på andra språk än svenska är Sveriges Radios minspråksredaktion för nationella sändningar och lokalradion samt närradio och lokal-TV. Utredningen har gjort en särskild studie av närradio och lokal-TV i Göteborg som har de sannolikt i Sverige mest utvecklade formerna för sändningar och som av naturliga skäl var mest engagerade i brandkatastrofen. Närradio och lokal-TV i övriga Sverige behandlas endast översiktligt. Detta kapitel ägnas i huvudsak denna studie. Kartläggningen presenteras i sin helhet i bilaga 3.

16.1 Svenska etermedier

Sveriges Radio har i avtal med staten givits ansvar för att sända s k viktiga meddelanden från myndigheter vid katastrofsituationer.

SR har inrättat minspråksredaktioner på nio språk: Serbiska/kroatiska/bosniska (SKB), turkiska, persiska, polska, grekiska, spanska, albanska, arabiska och assyriska/syrianska. Sändningarna sker i P4. Man sänder på vardera språket 10-20 minuter varje eller varannan vardag och något längre tider på lördag. Efter branden fick man utökad programtid och sände långa pass under fredag och lördag. Ett problem var att få ut information om extrasändningarna. Det skedde bl a via Ekot.

Lokalradion sänder också i P4. Radio Göteborg sänder på fem språk: SKB, makedonska, spanska, somaliska och finska. Vid branden insåg man att många av de drabbade hade icke svensk bakgrund. På fredagsnatten sändes därför nyheten på SKB och makedonska 03.20, på spanska 04.30, på somaliska 05.20 och senare på finska och även kurdiska (kurmandji). Senare sände man på alla språken en gång i timmen, gjorde ett uppehåll mitt på dagen och återkom mellan 14 och 17 med kontinuerliga ca två minuter långa telegramläsningar på de olika språken.

För sändningarna fick man hjälp av tolkar från kommunens tolkcentral. Man rapporterade till åtta länders radiostationer.

16.2 Etniska gruppers medier i Göteborg

Utredningen har undersökt dels arbetsförhållanden inom etniska medier, dels vad man sände i anslutning till brandkatastrofen. En lista från fritidsförvaltningen i Göteborg, Öppna Kanalen och radio- och TV-verket i Sverige upptog sammanlagt 43 radiogrupper och 13 TV-grupper som tillskrevs och kontaktades per telefon. Svar inkom från 19 radiogrupper och tio TV-grupper. Av de senare är det åtta som är aktiva. Utredningen bedömer att de var de grupper som hade sändningar under den aktuella tiden. Uppgifter inhämtades via personliga intervjuer med ledning av ett frågeformulär. De intervjuade var producenter, ansvarig utgivare och/eller programledare.

16.2.1 Lokal närradio

Språk

Av de 19 radiogrupperna sänder åtta på persiska och tre på spanska. Övriga språk är somaliska, tigrinja (Eritrea), kurdiska, arabiska, azerbajdjanska, finska, kroatiska och makedonska. 16 av grupperna är delar av föreningars verksamhet medan tre enbart är radioföreningar.

Medarbetare och resurser

Radiogrupperna har vanligen åtta till tio frivilliga medarbetare, några har fler än tjugo medan några blott har en medarbetare. Flertalet har ungdomar bland sina medarbetare, både kvinnor och män.

Endast en av grupperna har egen studio och sändningsutrustning. De övriga hyr av de närradioföreningar som finns i Göteborg centralt, Angered, Partille och Mölndal. De flesta grupperna har svårigheter att finansiera verksamheten. De är beroende av bidrag från sina föreningar. Vissa får bidrag från Göteborgs invandrarförvaltning. Andra inkomstkällor är sponsorer, gåvor, reklam, studiecirkel (ABF), avgifter för gratulationer och lokaluthyrning. Flera uppger att de tvingats minska

sina sändningstider p g a brist på pengar. Många enskilda medlemmar betalar kostnader ur egen ficka. På sikt hotar det verksamheten.

Nästan alla grupper uppger att de har ekonomiska problem. De saknar studio och utrustning men också utbildade och kunniga personer som gått igenom grundkurs i radioverksamhet. Man tycker det är svårt att kräva ideella insatser av medlemmar och saknar stöd från myndigheter, som man också menar inte bryr sig om denna verksamhet. Två radiogrupper uppger dock att de inte har vare sig ekonomiska eller utrustningsmässiga problem med att driva sin verksamhet.

Sändningstider

Sändningstiderna varierar mellan grupperna; några sänder sju timmar om dagen hela veckan, några runt tio timmar per vecka, de flesta två till tre timmar per vecka och en bara en halvtimme i veckan.

Syfte och innehåll

Grupperna har ofta samma syfte med sin verksamhet: De vill ge samhällsinformation både om Sverige och hemlandet på det egna språket. Generellt gäller att de vill bevara den egna kulturen och sprida den till det svenska samhället, man vill påverka landsmän att engagera sig i det svenska samhället genom att bl a behandla integrations- och demokrati-frågor. Man vill också bygga broar mellan invandrare och svenskar genom utbyte av kulturverksamhet.

Syftet genomförs bl a genom debatter om olika ämnen, intervjuer och reportage. Tyngdpunkten ligger på nyheter, ungdoms- och barnprogram, familjeprogram och underhållning. Andra vanliga inslag handlar om föreningens verksamhet och kulturutbud. Många sänder speciella program om sociala och hälsofrågor, upplysning om lagar och regler i Sverige, särskilt sådant som rör invandring. Musik och teater är också vanligt.

Målgrupp

Målgrupperna är de etniska grupper som talar det aktuella språket. Storleken varierar efter språkgruppens storlek. Radiogrupper som sänder på persiska når 10.000 till 20.000, andra mellan fyra och fem tusen och den minsta knappt ett tusen. Målgrupperna begränsas också till området i Göteborg för de som sänder i FM 88.00 MHz och 90.2 MHz. Det finns dock grupper som sänder på 103.1 MHz och 106.3 MHz för att nå lyssnare utanför Göteborg.

Samarbete

Radiogrupperna samarbetar sällan med några svenska myndigheter, endast fyra har något samarbete. Tre grupper uppger att de har tillfälliga kontakter med svenska organisationer. Grupperna bedömde det som

angeläget att ha samarbete med svenska media men endast en –Somali Radio – hade utvecklat ett sådant samarbete. Några av radiogrupperna samarbetade sinsemellan.

Förslag till förbättringar

Drygt hälften anser att ett statligt eller kommunalt stöd är avgörande för att de skall kunna driva en bra verksamhet. Några anser att myndigheterna borde finansiera verksamheten, några att etablerade radiokanaler borde anställa deras personal. Om man fick ökat stöd skulle man kunna avlöna dem som gör mer krävande arbetsinsatser och helgarbetande. Man vill också ha mer utbildning och förstärka ledarskapet. Andra förslag är att söka ekonomiskt stöd hos företag och fonder, att minska sändningsavgifterna och att bilda en invandramediagrupp.

16.2.2 Radiosändningar om brandkatastrofen

Sändningar, innehåll

Dagen efter branden sände fyra radiostationer, några på dagen och några på kvällen. På lördagen sände sex och på söndagen fem radiogrupper. Veckan efteråt sände samtliga på sina reguljära tider.

Dessa sändningar inriktades på brandkatastrofen. Man sände främst samtal och diskussioner i studio med människor som varit med på brandplatsen, anhöriga landsmän och representanter för krisgrupper och inbjudna svenska gäster. Bland dem fanns präster, poliser, brandmän, läkare, psykologer etc. Man sände också intervjuer från brandplatsen, direkta telefonsamtal, reportage från sjukhus och begravningar. Några höll en tyst minut för offren. En radiostation sände ingenting om branden eftersom de bedömde att deras lyssnare inte hade några språkproblem utan fick information via reguljära kanaler.

Källor, kontakter

Informationskällorna varierar från grupp till grupp. De flesta ansåg sig ha svårt att få adekvat information. Angivna källor till information om branden är STV 1 och 2, TV4, textTV, lokalradio P4 och P3, GP, Arbetet och Metro samt internet. Vidare nämns folk på brandplatsen, bl a vänner, anhöriga och ungdomar som var med på festen.

Några få radiogrupper fick information från polis, räddningstjänst och sjukhusen. Två grupper kontaktades av och fick information av polisen. Två andra kontaktade själva polisen för att få information men fick ingen respons. Övriga 15 grupper hade inga kontakter med vare sig polis eller andra berörda myndigheter.

Radiogrupperna hade få kontakter med svenska medier. Fyra hade kontakt med P2's och P4's redaktioner på sina hemspråk. Radio Makeдонiska kontaktades av P2, P4, Radio Sweden, GP, GT och Expressen.

Fem radiogrupper hade kontakter med utländska medier. Radio Panamericana rapporterade till medier i Portugal, Spanien, Chile, Uruguay och BBC på spanska. Radio 18 Abril fick kontakt med spanska BBC och en norsk kanal. Makedoniska radion rapporterade till BBC, AP's korrespondent i Stockholm, TV och radio i Makedonien samt till Serbien, Bulgarien och Finland. MaHaVaShama radio (persiska) rapporterade till franska internationella radion och radio Los Angeles. Radio Iran rapporterade till radio Israel, Voice of America samt till en finsk tidning och en norsk radiokanal.

Problem

Under den aktuella tiden upplevde radiogrupperna många problem. De saknade kunskaper och erfarenheter hur man hanterar en sådan katastrof. En radiogrupp sa: "Vi själva var i chocktillstånd och visste inte vart vi skulle vända oss för att få information." Endast två grupper blev inbjudna till presskonferenser och informationsmöten om brandkatastrofen. Man saknade information och litade inte på den man fick därför att den varierade från källa till källa, bl a mellan polis och räddningstjänst.

Många ringde under direktsändningarna och frågade efter brandorsaken och andra ting som det var svårt att svara på.

16.2.3 Lokal kabel-TV

Språk

Tre av TV-grupperna är somalisktalande, två arabisktalande och övriga representerar bosniska, kurdiska, persiska, eritreanska och spanska. Åtta av grupperna är delar av föreningar, tre fristående TV-föreningar.

Medarbetare och resurser

En av grupperna har egen studio och sändningsutrustning, ytterligare en har en liten studio för att filma och en S-VHS kamera medan övriga saknar såväl studio som utrustning. Fyra grupper har fyra ALU-anställda. Antalet frivilliga medarbetare varierar mellan 20-30 och fem till sex.

Fem TV-grupper deltar i TV-projektet på Blå Stället som finansieras av kommunen. De grupperna betalar inget för den direkta TV-verksamhet under projekttiden men har kostnader för bl a transporter, telefon och inköp av material. Personalen har fått en 40-timmars kurs i teknik och redaktionellt arbete.

Att producera TV-program är dyrt och tar lång tid. Det tar ofta två till tre dagar för att producera en timmes program. Några grupper klarar själva att betala sändningsavgifterna som utgår med 700 kr per timme. Produktionen kräver studio, kamera, redigeringsutrustning och S-VHS-kassetter av hög kvalitet m m. För att täcka dessa kostnader måste grupperna ha inkomster från föreningarna (medlemsavgifter), lokalverksamhet,

gåvor och sponsorer. De flesta föreningarna får ett litet bidrag från Göteborgs invandrarförvaltning och några från reklam och studiecirkelar. Flera grupper har upphört med sin verksamhet därför att intäkterna inte täckt kostnaderna.

De flesta grupperna upplever problem med att driva sin verksamhet. Problemen är främst bristande ekonomiska resurser, brist på utrustning, material och studio men även på utbildning och personlig kompetens. Brist på tid är också ett påtagligt problem med tanke på att de flesta jobbar på sin fritid. Man är också besviken över att svenska myndigheter och medier inte ser grupperna som en resurs.

Sändningar

Av de elva grupperna sänder fem en timme i veckan och två en halv timme. Tre sänder f n inte. Sändningarna sker via föreningen Öppna Kanalen som är en distributionskanal.

Syfte och innehåll

Huvudmålet för TV-grupperna är likartat; det är att ge samhällsinformation om Sverige och hemlandet på ursprungsspråket. Man vill värna och utveckla den egna kulturen, främja integration och demokrati. Också programinnehållet har likheter. De flesta gör reportage och dokumentärer om livet i Sverige t ex om jobb och arbetslöshet. Man sänder debatter och intervjuer om t ex invandrarfrågor, hemspråk, kultur och litteratur. Andra programpunkter är nyheter, familj-, barn- och ungdomsprogram, underhållning och musik.

Målgrupp

Målgruppen är främst etniskt språkliga grupper. De varierar med gruppens storlek. Högsta tittarsiffror uppges till 20.000, några har 5.000 – 10.000 och som minst uppges 1.500 – 2.000. Möjligheten att se Öppna Kanalen, som förutsätter tillgång till kabelTV, finns hos ca 200.000 hushåll i Göteborg.

Samarbete

Samarbetspartners är främst fritidsförvaltningen och invandrarförvaltningen i Göteborg. Endast en grupp har kontakter med andra myndigheter. Man har heller inget samarbete med svenska medier. Öppna Kanalen samarbetar dock med STV och TV4. Några av TV-grupperna samarbetar med varandra.

Förslag till förbättringar

För att lösa de ekonomiska problemen föreslår man att TV-grupperna får bidrag från staten eller kommunen. Andra förslag är att integrera de etniska gruppernas media i de etablerade medier, att bilda en minoritets-

mediaorganisation, att anställa personal, att stödja föreningar och att ge sändningarna möjlighet att bli rikstäckande. Att förbättra myndigheternas kunskap och attityd till etniska medier är också väsentligt.

16.2.4 TV-sändningar om brandkatastrofen

Sändningar, innehåll

Ingen TV-grupp sände i direkt anslutning till branden under fredag, lördag eller söndag. Under veckan efter branden sände fyra av grupperna medan övriga inte hade någon fast sändningstid eller var passiva. Efter initiativ från en av grupperna kom en diskussion igång med kommunen centralt och Öppna Kanalen som ledde fram till att sju TV-grupper gjorde var sitt program på eget språk. Kommunen gav bidrag till Öppna Kanalen och ca tre veckor efter branden sändes två timmars sändningar på bosniska, somaliska, arabiska, kurdiska, persiska, eritreanska och spanska. Programmen innehöll studiodiskussioner dit folk kunde ringa in frågor, intervjuer, reportage från bl a begravningar, inslag från TV4 samt en beskrivning av brandens förlopp. Grupperna hade bjudit in anhöriga och ungdomar samt olika experter och representanter för myndigheter, t ex polis, räddningstjänst, politiker, psykolog, läkare och socialarbetare. Några hade endast bjudit in landsmän t ex imam eller präst, personer ur krisgrupper, anhöriga och ungdomar.

Källor, kontakter

Huvudkällorna var dels svenska medier – TV, radio och press – dels personer som varit med på brandplatsen eller medverkat i krisgrupper samt ungdomar som varit med på festen.

Endast Somali-media hade några kontakter med myndigheter och då med polis, räddningstjänst, sjukhus och svenska kyrkan. Tre grupper hade kontakt med svenska medier, två med TV4 och en med STV. Arabiska TV-center kontaktade TV för att göra ett program men fick svaret att de inte hade någon maskin för textning eller översättning.

En somalisk TV-grupp hade kontakter med BBC-Somalia i London, en lokalTV-kanal i Minnesota och en lokal radio- och TV-kanal i Finland.

Problem

Nästan alla TV-grupperna vittnar om svårigheter framförallt att få information. De fick inga inbjudningar till presskonferenser eller informationsmöten. Tittarna fick vänta fyra – fem dagar på att få sändningar på eget språk. Några hindrades av myndigheter från att göra egna reportage. Som journalister fick många ta på sig uppgiften att agera som krisgrupp men saknade kunskap och erfarenhet att göra det. Öppna Kanalen hade problem med studion och utrustningen på Blå Stället. Studion var inte förberedd på en sådan verksamhet.

16.3 Etniska gruppers medier i övriga Sverige

Lokal TV

Det finns fortfarande 30 icke-kommersiella lokala kabelsändarföretag i Sverige. Riksförbundet Öppna Kanalen omfattar organisationer i Stockholm, Göteborg, Malmö, Jönköping, Lund, Skövde och Västerås som tillsammans kan nå ca 900.000 hushåll.

Utöver i Göteborg sänder etniska grupper endast i Stockholm och Västerås. Stockholm har elva registrerade grupper och i Västerås sänder två grupper.

Utredningen har intervjuat sex grupper av dessa grupper. De redovisar samma problem som i Göteborg: svag ekonomi, brist på utrustning och avsaknad av kontakter med myndigheter och etablerade massmedier. De har också samma mål; att sprida samhällsinformation om Sverige och hemlandet, att utveckla den egna kulturen och främja integration.

Närradio

Utredningen har studerat förhållandena i Stockholm och Malmö. I Stockholm har närradiogrupperna organiserat sig i sju geografiska föreningar. Inom dessa verkar 30 till 40 etniska närradiogrupper. I Malmö finns 18 grupper. En rundringning utredningen gjort visar att verksamheten och problemen i stort är de samma som i Göteborg.

17 De etniska gruppernas informations-situation – sammanfattande slutsatser

17.1 Segregation och information

Människor med icke-svensk etnisk bakgrund är ingen enhetlig grupp. Tvärtom är de långt heterogena än svenskar. Deras medieval varierar, deras uppfattningar om myndigheter skiljer sig åt, deras bedömning om vad som är viktig information skiftar. Varje uttalande om etniska grupper i Sverige innebär därför grova generaliseringar.

Några fakta är dock ovedersägliga. Stora grupper bland några av de etniska grupper som kommit från länder utanför Europa lever segregerat och har få kontakter med svenskar. Deras försörjning kommer i huvudsak från socialbidrag vilket innebär att deras ekonomiska resurser är små. De bor således för sig själva, står utanför arbetslivet och deltar föga i gemensamma samhällsaktiviteter. Klyftorna till det etablerade svenska samhället och dess värderingar är stora. Många söker sig till religiösa och andra gemensamma aktiviteter som fjärrar dem från det svenska samhället. Självfallet har detta betydelse för gruppernas mottaglighet för information. Många är negativa till det officiella svenska samhället och de budskap som kommer därifrån. Också massmedierna uppfattas ibland som myndigheternas megafoner.

Att förbättra dessa gruppers informationssituation förutsätter förändringar av deras samhällsvillkor. Det kräver ett långsiktigt systematiskt integrationsarbete som innebär grundläggande förändringar av arbetsmarknad, boendestruktur och utbildningssystem samt en genomgripande attitydförändring hos delar av majoritetsbefolkningen. En minskning av klyftorna förutsätter att myndigheter och etniska grupper kan mötas på någorlunda jämlik nivå. Det kan som ett exempel ske genom att stat och kommuner accepterar och stödjer de religiösa samfund och etniska föreningar och organisationer som de etniska grupperna samlats inom samt gemensamt med dem utvecklar planer och aktiviteter.

17.2 Informationsvanor och behov

Redovisningen av de etniska gruppernas medieanvändning visar att de i avsevärt mindre utsträckning än majoritetsbefolkningen läser morgontidningar. Metro har dock snabbt blivit en mycket läst tidning i Stock-

holm och Göteborg. Den svenska typen av morgontidningar är ovanlig i några av de etniska gruppernas hemländer. Hemlands-TV, kabel-TV, närradio och lokal-TV är relativt viktigare för dem än för helsvenskar. I några grupper är den muntliga kontakten den kanske viktigaste informationskällan. Medievanorna skiftar dock avsevärt mellan grupperna. Noterbart är att andragenerationens vanor närmar sig de helsvenska.

I sammanhanget är det viktigt att konstatera att SOM-undersökningen i stor utsträckning inte når de människor som inte kan kommunicera på svenska. Den gruppen har ökat på 1990-talet och kan med stigande ålder hos gruppen – när den inlärd svenska bleknar bort – förväntas öka än mer i antal.

För att nå alla grupper måste en nyanserad satsning ske på olika medier. Det ligger utanför utredningens ram att lämna rekommendationer till kommersiella medier. Utredningen kan dock konstatera att den relativt låga frekvensen morgontidningsläsare borde göra dem till en intressant målgrupp för dessa tidningar. Göteborgs-Posten har också gjort en tydlig satsning den senaste tiden på de etniska grupperna.

Statens Integrationsverk har utrett statliga organs information till nyanlända på olika språk. Endast 17 av 76 undersökta myndigheter ger sådan information. En slutsats som dras i integrationsverkets utredning är att: "Endast ett fåtal statliga myndigheter tar idag sitt ansvar för samhällsinformation till *alla* i befolkningen. Det är mycket få som tar hänsyn till den individuella tillgängligheten." Som framgick i kapitel 16 avvecklades den statliga stiftelsen Invandratidningen 1998 och de olika språktidningarna lades ned. Den finska utkommer privat och i annan form medan "På lätt svenska" övergått i privat ägo och utges under namnet "Sesam".

Statlig information på de etniska gruppernas modersmål har således minskat samtidigt som behovet ökat. I det riksdagsbeslut som hade sin grund i invandrapolitiska kommitténs betänkande "Sverige framtiden och mångfalden" sägs att alla invånare i Sverige skall vara "delaktiga och känna medansvar i samhällslivet oavsett etnisk, kulturell och social bakgrund". Delaktighet och medansvar förutsätter att man känner till samhället och förmår ta del av dess yttringar och aktiviteter. I sin tur förutsätter det att man får begriplig information, d v s på det egna språket. I riksdagsbeslutet sägs också att alla statliga och kommunala myndigheter har ansvar för att samhällsinformation når alla i befolkningen. En slutsats utredningen drar är att varken de statliga eller de kommunala myndigheterna lever upp till sitt ansvar. Mot den bakgrunden är det angeläget att regeringen åter betonar att varje myndighet har skyldighet att utforma sin information så att den når alla i befolkningen.

17.3 Etniska medier

Sveriges television sände under branden endast på svenska. Sveriges Radio sände via riksradios minredaktioner och lokalradion nyheter på ett antal språk. Sändningarna kom i gång snabbt och var relativt omfattande. Problemet är att de sannolikt avlyssnades av relativt få eftersom P4 är en mycket litet använd kanal bland icke svenska etniska grupper.

Utredningen konstaterar att det finns ett stort informationsbehov bland icke svensktalande som är otillfredsställt. Det är angeläget att SVT och SR överväger hur de kan utveckla former för sändningar på andra språk som når de aktuella grupperna.

De specifika etniska medier som utredningen särskilt studerat är närradio och lokal-TV via distributionskanalen Öppna Kanalen. Under branden sände framförallt närradio frekvent medan lokal-TV saknade materiella och tekniska resurser att då fungera som ett nyhetsmedium. Tre veckor efter branden sände de aktuella TV-grupperna med stöd av Göteborgs kommun vardera två timmar om brandkatastrofen.

Som framgått av undersökningen av nyhetsrapporteringen i kapitel 5 gav närradion en engagerad bild av branden och dess effekter och lät många drabbade komma till tals. Någon vidarebefordrade obekräftade rykten och tog ställning mot myndigheterna utan närmare faktaunderlag. Det allt övervägande flertalet närradiogrupper svarade för en ansvarsfull och saklig nyhetsförmedling och analys. Många skiftande åsikter och påståenden om branden och dess orsak kom fram under sändningarna men yttrades främst av inringande och deltagare i studiodebatter.

Närradio och lokal-TV har en relativt stor grupp av sina etniska landsmän som lyssnare/tittare. Av dem uppfattas de ofta som "våra" medier. Den "egna" närradion eller TV-kanalen blir ett identifikationsobjekt. De medierna har således en betydande potentiell roll att spela i nyhetsförmedlingen till de etniska grupperna, särskilt till de människor som inte kan ta till sig svenska medier. Just dessa kan bedömas titta och lyssna speciellt mycket på lokal-TV och närradio. Att framställa massmedier på det egna språket i det nya landet är också en del i en integrationsprocess.

Del VI
Överväganden, förslag och
rekommendationer

18 Överväganden, förslag och rekommendationer

Brandkatastrofen är den svåraste i Sverige i modern tid. 63 unga människor dog. Att den väckt sorg, vrede och starka känslor är naturligt.

Många av de omkomna barnens föräldrar har flytt eller flyttat till Sverige för att få ett bättre liv. Här har de ofta mötts av likgiltighet och brist på respekt för vilka de är. Tragedin har hos dem utlöst en bitterhet inte bara över att deras barn gått bort utan också över ett samhälle som inte ser dem.

Orsaken till branden är ännu okänd. Med grund i en räddningsledares uttalanden under brandnatten spred massmedierna efter branden uppgifter om att den var anlagd. Det dementerades snabbt. De insatser som polis och räddningstjänst gjorde ifrågasattes. Påståenden återgavs om att ungdomarnas etniska bakgrund kunde påverkat t ex larmet.

Utredningen har uppdraget att bl a undersöka hur informationen kring branden fungerat till de närmast berörda med icke svenskspråkig bakgrund. För att svara på det måste man se den situation som många av dem befinner sig i.

Klyftorna mellan etniska grupper och majoritetsbefolkningen är stora och har ökat påtagligt under de senaste åren. Det tar sig ofta uttryck i mistro och negativ inställning till myndigheter. Brandkatastrofen och uppmärksamheten kring den har haft effekten att klyftorna lyfts fram i ljuset. Med undantag för missgrepp av polisen, räddningsledarens uttalande att branden troligen var anlagd och ogrundade uttalanden av åklagaren har enligt utredningen inte myndigheternas agerande bidragit till att fördjupa klyftorna. Snarare har den starka medkänslan med de drabbade som visats av hela samhället verkat i motsatt riktning. Bl a statsministerns och andra statsråds besök i Göteborg blev symboler för det engagemang som svenskar av alla ursprung känt.

18.1 Informationen

18.1.1 *Massmedierna*

En av utredningens huvuduppgifter har varit att kartlägga nyhetsrapporteringen om branden och dess följder. Journalister och fotografer kom till brandplatsen strax efter räddningstjänsten och polisen. Vid två-

tiden sändes de första inslagen i TV och riksradien. Som enda morgontidning hade GP nyheten om branden. Kvällstidningarna ägnade den stort utrymme särskilt i bild. TV och radio kom att dominera nyhetsrapporteringen. På lördagen som var helgdag kom dock GP, Arbetet Nyheterna och kvällstidningarna ut med extrautgåvor. Utredningens slutsats är att i det stora hela tillgodosäg massmedierna väl allmänhetens behov av fakta.

Brandkatastrofen blev en världsnyhet. Den fick stor initial uppmärksamhet men försvann snabbt från nyhetsrapporteringen utom i Norden.

Det har i debatten kring katastrofen hävdats att massmedierna gav rykten och spekulationer stort utrymme, särskilt de internationella och de som sände på icke svenska språk i Sverige. Utredningens kartläggning ger inte belägg härför. Uppgifter om att branden eventuellt var anlagd förekommer i nästan alla medier men nästan alltid med hänvisning till räddningsledarens uttalanden. Polisens uppgift att man inte vet orsaken nämns också ofta. Utredningens slutsats är att relativt lite spekulationer förekommer.

Myndighetsrepresentanter har kritiserat televisionen, särskilt TV2, för att ha intervjuat upprörda ungdomar strax efter branden och låtit dem uttala att polis och brandmän inget gjorde utom att hindra dem från att rädda kamrater. I intervjuerna förekommer samma ungdomar flera gånger och de uttrycker mycket kritiska åsikter. Reportrarna ställer få följdfrågor vilket också gäller intervjuerna med räddningsledaren. Utredningen konstaterar att det är väsentligt och naturligt att intervjua ögonvittnen men att det också är viktigt att journalister och fotografer är medvetna om att chock kan förändra människors personlighet och omdöme.

I debatten har också hävdats att massmedierna "etnifierade" branden. Utredningen anser det naturligt att medierna rapporterade om de drabbades etniska bakgrund. Det innebar att ungdomar som betraktar sig som svenskar kom att kategoriseras som invandrare. Rapporteringen saknade i det avseendet ibland önskvärda nyanser men gav generellt en positiv och saklig bild av ungdomarna.

18.1.2 Myndigheter och frivilliga organisationer

Berörda myndigheter prioriterade att ge massmedierna den information dessa efterfrågade och att underlätta deras arbete. Myndigheterna kan bedömas ha lyckats väl med det. Enligt utredningens åsikt borde högre prioritet ha givits åt att ge de av katastrofen närmast berörda så snabb och tydlig information som möjligt. Självfallet tog myndigheterna ansvar också för den informationen men de problem som anhöriga omvittnar visar på ett behov av att pröva om de nuvarande formerna för bl a identifiering och information kan förbättras. Hänsyn måste bl a tas till de

nya etniska grupperna och att t ex anhöriga snabbast får veta om att en katastrof inträffat.

Utredningen har granskat om etnisk särbehandling förekommit från myndigheternas sida. Inga konkreta exempel har framkommit. På den punkten synes myndigheterna ha varit medvetna om den etniska mångfalden hos de drabbade. Slutsatsen är att särbehandling på etnisk grund inte har förekommit.

Bemötandet av drabbade på sjukhus och hos kommunala stödorgan har i allmänhet varit inläggande och respektfullt. Polis och räddningstjänst var inte beredda dels på en så svår olycka, dels på så många förtvivlade och desperata ungdomar på brandplatsen. Polisen fick svårt att utföra sina tilldelade arbetsuppgifter och samtidigt hantera ungdomarna och deras känslor. En slutsats blir att det är angeläget att särskilt polisen analyserar erfarenheterna från branden och överväger hur man skall kunna förena sina traditionella uppgifter med ett bra psykologiskt bemötande av främst ungdomar.

Inte heller delar av sjukvården och polisen var beredda på att så många människor så snabbt kom till sjukhusen. Mottagandet kom igång snabbt men problem uppstod på Sahlgrenska sjukhuset p g a många improviserade förändringar etc. Motsvarande problem beskrivs inte från andra sjukhus. På Östra sjukhuset var man relativt van vid att stora grupper av anhöriga besöker skadade och organiserade ett mottagande som tillgodosåg deras behov.

Omvittnade problem i det individuella bemötandet torde kunna hänföras till stress och därmed sammanhängande brist på flexibilitet. Det pekar på behovet hos ledningen att känna sin personal så väl att man i krislägen kan sätta in dem som är särskilt duktiga på att arbeta flexibelt och empatiskt med människor i affekt och chock.

Kommunens beslut att samtliga anhöriga till omkomna skulle kontaktas var värdefullt. Själva kontakterna har i allmänhet präglats av respekt och empati. Enligt utredningen är det nu angeläget att fortsätta kontakterna i olika flexibla former så att också de som är isolerade eller tidigare har avvisat kontakter nås. Alla berörda ungdomar – skadade, anförvanter och vänner – bör erbjudas stödsamtal och bearbetning.

Försäkringskassan sände efter ca en vecka brev till föräldrar med besked att barnbidrag och bostadsbidrag upphört eller sänkts därför att deras barn dött. Det uppfattades av dem med rätta som okänsligt. Utredningen rekommenderar försäkringskassan att se över formerna för hur sådana beslut meddelas. Det finns dock främst anledning att ansvarig myndighet överväger tidsgränsen när bidrag skall upphöra eller sänkas.

18.1.3 Planera för Sveriges faktiska befolkningsstruktur

Många av de drabbade hade en icke-svensk etnisk bakgrund. Även om de var fler än i en normalpopulation speglar det den etniska situationen i Göteborg och Sverige. Brandkatastrofen kan därför sägas ha visat hur Sverige ser ut i dag; att invånarna består av ett stort antal olika grupper med skilda sociala, kulturella och religiösa föreställningar och sedvanor.

Mycket av planeringen och myndighetsutövningen i Sverige tar sin utgångspunkt i en befolkningsmässig och språklig homogenitet som inte längre är relevant. Många ledande politiker och tjänstemän i stat och kommuner har inte insett att Sveriges befolkning radikalt har förändrats de senaste decennierna särskilt i storstäderna och att det borde vara en självklar utgångspunkt för all planering. Man ser fortfarande de nya grupperna som en invandrings- eller flyktingfråga, d v s diskuterar vilka som skall få eller inte få stanna i Sverige och hur flyktingmottagande skall ordnas.

Göteborgs kommun hade endast måttlig kännedom om och få kontakter med de skilda etniska grupperna. Varken i kommunledningen eller hos polisen hade man en planering för den etniska mångfalden i kommunen och kunde därför inte snabbt nå ut med en information som kunde mildrat misstro och ryktesspridning. Kunskapen och kontakterna fanns hos invandranämnden och några tjänstemän vid fritidsförvaltningen. De kom att spela en viktig roll både som initiativtagare till kontakter med representanter för olika etniska grupper och organisationer och för att genomföra sådana då kommunledningen insåg behovet av dem. De gav också polisen och länsstyrelsen hjälp med motsvarande kontakter.

Utredningen anser det viktigt att myndigheterna har en beredskap för att snabbt nå fram med information till alla grupper av invånare. En slutsats är att när en kommuns befolkning är så etniskt blandad som den är i Göteborg bör kommunen inom sin ledningsfunktion ha kunskap om och direkta kontaktvägar till de etniska grupperna, deras föreningsliv och trossamfund så att kontakter med företrädare för dem kan upprättas lika snabbt som med andra betydelsefulla organ i samhället.

De etniska gruppernas egna organisationer spelade en betydelsefull roll i information och stöd till drabbade. De upprättade liksom några andra frivilliga organisationer t ex kyrkliga, egna krisgrupper och stödcentraler. De tog också initiativ till kontakter med myndigheter och kom därigenom att förmedla angelägen information. Enskilda representanter sökte påverka ungdomar att förstå och acceptera myndigheternas, t ex polisens, agerande. I det sammanhanget finns det anledning att beakta att i en del etniska grupper vänder sig människorna hellre till sina företrädare och ledare med frågor som svenskar i allmänhet ställer till myndigheter.

18.2 Misstron

En bakgrund till utredningen är enligt direktiven den misstro som riktats mot myndigheterna. Är den berättigad, d v s har den konkret grund, eller speglar den mer bakomliggande sociala förhållanden och psykologiska reaktioner på en obegriplig olycka? Utredningen har särskilt granskat fem punkter där stark kritik riktats mot myndigheter.

1. Larmningen. Utredningens slutsats är att inga språksvårigheter förelåg vid inlarmningen. Påståenden om motsatsen saknar grund. Trots hög ljudnivå i bakgrunden framgår adressangivelsen tydligt. Det dröjde en avsevärd tid innan samtalet ledde till utlarmning. Det finns dock ingenting som tyder på att samtalet inte togs på allvar. Sedan larmet gått sker uttryckning utan dröjsmål.

2. Räddningsinsatsen. Definitionsmässigt innebär en katastrof att förutsättningar att rädda människor saknas. Vid branden rådde brist på både personal och räddningsutrustning. Det är utredningens bedömning att när olyckans relativa omfattning blev känd sändes såväl personal som material i möjlig utsträckning till brandplatsen. Fler ambulanser hade inte vid den tidpunkt de hade kunnat tas i anspråk betytt snabbare transporter av skadade; de var då redan sända i väg med andra transportmedel. Inte heller hade mer personal från räddningstjänsten, t ex fler rökdykare, kunnat förändra räddningsarbetet.

Polisens uppgift på brandplatsen var att upprätthålla ordning och hjälpa räddningspersonalen. Brandbefälet på platsen begärde att ungdomarna skulle hindras från att gå in i trapphuset (för att hjälpa till med räddningsarbetet). Mot den bakgrunden anser inte utredningen att det finns grund för påståendena att polisen i sin tjänsteutövning skulle ha hindrat ungdomar så att räddningsinsatsen blev lidande eller upprätt passivt. Polisens svårigheter att hantera ungdomarnas känslor kan motivera en intern diskussion hur man möter stora grupper av t ex ungdomar i oväntade krissituationer.

3. Identifiering och underrättelser till anhöriga. Som konstaterats uppstod problem när så många människor samlades på Sahlgrenska sjukhuset för att få besked om sina närmaste. Improviserade lösningar måste sökas. Anhöriga anser genomgående att väntetiden på besked var outhärdligt och onödigt lång. Polisen anser att identifieringsarbetet gick rekordsnabbt. Mot bakgrund av de rutiner och regler som polisen har antagit finns det inte anledning till kritik. Polismyndighetens behov och önskan att följa upparbetade arbetsrutiner och samhällets och lagens krav på sekretess och säkerhet vägde tyngre än föräldrarnas önskan att få besked om sina barn.

Att ge anhöriga till omkomna besked så snart det överhuvudtaget är möjligt måste ha högst prioritet. Många av dem upplevde att de fick

sväva mycket länge i en utomordentligt påfrestande ovisshet. Den fråga som måste ställas är om det är oundvikligt.

Den synnerligen onormala situation som brandkatastrofen innebar bör föranleda en bedömning om de former och rutiner för identifiering som normalt används behöver förändras. Att göra förändringar i ett så pressat läge som rådde är svårt och kan medföra andra problem. Det överordnade syftet att ge de anhöriga snabba besked motiverar att alla tillgängliga resurser sattes in på att finna de former som i det uppkomna läget gav det snabbaste resultatet. Konkreta identifieringsuppgifter fanns och anhöriga kunde nås snabbt. Antalet rum för identifiering var en flaskhals. Det borde dock inte ha varit ett större problem att inrätta ytterligare. De svårt brända omkomna var relativt få och det borde tidigt ha framstått att särskilda tekniska analyser var behövliga.

Utredningen finner det inte uteslutet att en omprövning av formerna för identifieringen och en omfördelning av resurser hade kunnat medföra en snabbare identifiering utan att sekretess och en värdig hantering av de döda eftersatts. Mot bakgrund främst av den starka kritik som av anhöriga riktat mot identifieringsarbetet är det angeläget att polismyndigheten överväger om rutinerna för arbetet är ändamålsenliga vid katastrofsituationer.

4. Mona Nahani. Polisen gjorde en felbedömning när de hävdade att det inte kunde finnas någon kropp i brandlokalen. När kroppen återfanns gavs först felaktiga uppgifter till anhöriga och massmedier. Utredningens slutsats är att det finns grund för den kritik som riktats mot polisen för dess agerande i detta fall. Den polistalesman som på presskonferensen redogjorde för vad som fanns kvar av kroppen hade ingen grund för sina påståenden i polisens eget utredningsmaterial.

5. Förundersökningen och uppgifter om ungdomarna. Det ligger utanför utredningens uppgift att bedöma hur förundersökningen bedrivs, om den tar för lång tid och varför den inte kan redovisa orsaken till branden. Kritik har riktats mot åklagaren för att delge arrangörerna misstanke om brott innan den egentliga orsaken till branden klarlagts. Lagen stadgar att sådan misstanke skall delges när det på goda grunder kan antas att ett brott förövats. Tidpunkten kan diskuteras men hade sannolikt också kritiserats om delgivandet hade skett tidigare.

Uppgifter har cirkulerat i massmedier och bland myndighetsrepresentanter utredningen varit i kontakt med om hasch- och alkoholmissbruk bland ungdomarna och en relativt frekvent kriminalitet. Åklagaren har kommenterat uppgifterna i intervjuer i massmedier. Han har också nämnt att ungdomarna ofta ljuger i förhören och antytt att det skulle vara kulturellt betingat.

Utredningen har tagit del av rättsmedicinska protokoll över de omkomna samt uppgifter om dem i rikspolisens register. Två av de om-

komna hade spår av hasch som sannolikt rökts under det senaste dygnet och tre hade noterbara mängder av alkohol. Ingen av de sextio ungdomar som uppnått straffbar ålder återfanns i rikspolisregistret. Det mesta tyder på att det som framförts bl a av myndighetsrepresentanter om festen inte haft någon grund. Varje jämförelse leder till slutsatsen att det var nykter fest. Det finns vidare inga som helst vetenskapliga belägg för att någon kultur i världen tillämpar lögn som en accepterad del av dess yttringar. Utredningens slutsats är att uttalandena såsom de återgivits i massmedier ökat misstron mot svenska myndigheter i allmänhet och mot polis och åklagare i synnerhet.

Det är framförallt räddningsledarens uttalande om att mycket tydde på att branden var anlagd och en polisrepresentants uttalanden om Mona Nahanis kropp som bidragit till att misstro spridits. I ett så labilt och känsloladdat läge som i Göteborg efter branden kunde de ha fått konsekvenser i form av bråk och etniska konflikter. Den slutsats utredningen drar är att de ansvariga myndigheterna bör tillämpa en informationspolicy som innebär att den information som lämnas är opartisk och bygger på kända fakta. När myndigheter inte erkänner missgrepp och söker bortförklara fakta får det ofta en motsatt verkan än den avsedda.

18.3 Etniska gruppers informationssituation i Sverige

De etniska grupperna i Sverige representerar fler än 120 ursprungsländer från alla delar av världen. De är långt heterogenera än infödda svenskar. Deras behov av och uppfattning om information varierar därför kraftigt.

Generellt har den etniska segregationen ökat i Sverige under 1990-talet. Arbetslösheten är mångfalt högre bland etniska grupper utanför Norden än bland etniska svenskar. Grupperna har små ekonomiska resurser. Allt fler koncentreras till förorter till de tre storstäderna från vilka etniska svenskar och mer etablerade invandrare flyttar ut. Kontakter med svenskar och svenska språket blir färre både i arbetslivet och i boendeyrådena. De grupper som befinner sig i denna situation påverkas på flera sätt. De färre direktkontakterna med svenskar och med normala samhällsföreteelser minskar den faktiska informationen. Avståndet och utanförskapet till samhället och dess representanter utgör en grogrund för misstro och negativ inställning till myndigheter. Tilltron till egna organisationer, även grupper med politiska och religiösa ytterlighetsåsikter, tenderar att öka.

Den allmänna slutsats som kan dras av det är att dessa etniska gruppers villkor måste förbättras så att klyftorna mellan dem och majoritetsbefolkningen minskar i stället för att som i dag öka. Det är inte utredningens uppgift att utveckla hur det skall gå till. Det finns dock anledning att betona att de förslag och rekommendationer utredningen lägger

för att alls ha någon effekt för de aktuella grupperna förutsätter att utvecklingen går i riktning mot en minskad segregation. Det är därför angeläget att utredningen överlämnas till de olika statliga organ som har ansvar inte bara för information till etniska grupper utan för den allmänna samhällsutvecklingen.

Medievanorna och medieanvändningen bland de etniska grupperna som beskrivits ovan visar att de skiljer sig från svenskars. Antalet som läser morgontidningar är avsevärt lägre, användningen av närradio och kabelTV är större. Gruppen som inte kan ta till sig kvalificerad information på svenska har med ökad flyktinginvandring under 1990-talet stigit och kan förväntas öka med stigande ålder inom grupperna.

Behovet av information på de etniska gruppernas modersmål har ökat under senare år och kan förväntas fortsätta att öka. Samtidigt har den statliga informationen på icke svenska språk minskat påtagligt, bl a genom nedläggningen av språkeditionerna av Invandrartidningen under 1998. Mot den bakgrunden är det angeläget att regeringen och berörda myndigheter, särskilt integrationsverket, vidtar åtgärder för att förbättra informationen till de invånare som inte behärskar svenska.

Av public serviceföretagen sände endast radion på andra språk än svenska. Sändningarna utökades efter branden både i riksradien och lokalt. Utredningen bedömer det som tveksamt om SVT levde upp till avtalet med staten och beaktade de språkliga och etniska minoriteternas behov. Deras behov av information på icke svenska språk motiverar att överläggningar tas upp med public serviceföretagen.

Utredningen har studerat etniska mediers förekomst och verksamhet i Sverige. De omfattar främst närradio och lokalTV inom Öppna Kanalen. Dessa arbetar helt på ideella villkor och har mycket små resurser. De är i huvudsak okända bland myndigheter och även etablerade massmedier. Samtidigt lyssnar och tittar många ur deras språkgrupper ofta och engagerat på dem.

Som framgått av utredningens studie av de etniska medierna har de integration som ett mål. De vill skildra både Sverige och sitt ursprungsland. Utredningen delar synsättet att bevarandet av den egna kulturen ger människor en identitet som utgör grunden för både personlig utveckling och ett självvalt engagemang i det nya värdlandet. De etniska mediernas sändningar på icke svenska språk står därför inte i motsättning till utan ger förutsättningar för en integration i det svenska samhället.

Utredningen anser att de etniska medierna utgör en outnyttjad tillgång för information till framförallt de som har svårigheter att ta till sig kvalificerad information på svenska. De borde med relativt måttligt kostnadskrävande tillskott kunna utvecklas till betydelsefulla informationsmedier särskilt i de tre storstäderna.

18.4 Förslag och rekommendationer

Generell politik

Den kartläggning som utredningen gjort av myndigheternas information visar att den inte så snabbt som önskvärt nådde ut till olika berörda etniska grupper. Kommunens ledning hade t ex inte en så djupgående kunskap och kännedom om grupperna och deras företrädare att kontakter kunde etableras omgående. Generellt finns en brist på insikt hur Sverige ser ut; att 20 procent av dess invånare har utländsk bakgrund. Alltför många ser fortfarande de etniska frågorna som flyktings- och invandringsproblem. I stället borde politiken utgå från en realistisk bild av Sveriges faktiska befolkning och då handla om hur de etniska grupperna integreras i vårt gemensamma samhälle.

- Utredningen rekommenderar myndigheterna att fördjupa sina kunskaper om den etniska struktur som befolkningen har i deras ansvarsområde, analysera vad den innebär för verksamheten samt ta tillvara den kompetens som finns inom förvaltningar och de etniska grupperna.

I informationsansvaret vid bl a katastrofer ingår att tillgodose alla invånares behov också skilda etniska, religiösa och språkliga grupper. Utredningen visar att snabba och upparbetade kontaktvägar saknades till dem och bedömer att det särskilt för kommuners ledningar är angeläget att skapa sådana. Utredningen är medveten om att tillskapande av särskilda kontaktvägar mellan den politiska ledningen och vissa grupper i samhället kan uppfattas gå på tvärs mot traditionella demokratiska representationsformer. Dessa fungerar dock dåligt för att få de nya grupperna delaktiga i samhällslivet. Det finns behov av att både inhämta från och ge information till de etniska grupper som tenderar att hamna utanför samhällsgemenskapen. Särskilda ansträngningar är därför motiverade för att finna former som innebär att gruppernas önskemål och behov når fram till politiska beslutsfattare och att de kan föra en dialog med gruppernas företrädare. Enligt utredningens uppfattning kommer det att ha en långsiktigt positiv verkan på gruppernas samhällsengagemang och demokratiska delaktighet.

- Utredningen föreslår att aktuella politiska organ och myndigheter organiserar samråds- och kontaktformer med företrädare för etniska grupper. Den kunskap som finns i t ex kommuner bör systematiseras och finnas tillgänglig för bl a kommunledningen.

Som framkommit i utredningen är den etniska segregationen en källa till kommunikationsproblem. Att bryta den negativa utvecklingen för de etniska grupperna och minska klyftorna till majoritetsbefolkningen torde vara den kanske viktigaste frågan för Sveriges framtid. Regeringen har

för särskilda åtgärder i storstäderna avsatt närmare två miljarder kronor under en treårsperiod med start 1999 och tillsatt en storstadsdelegation för att förverkliga politiken genom bl a lokala utvecklingsavtal. Utredningen vill betona att förbättrade villkor för de etniska grupperna är en förutsättning för en välfungerande information och samverkan mellan dem och samhället i övrigt.

- Utredningen föreslår att storstadsdelegationen och de tre storstäderna i förhandlingarna tar hänsyn till de brister i demokratisk samverkan med och information till de etniska grupperna som kan hänföras till segregation och en negativ socioekonomisk utveckling och avdelar medel för att bl a förverkliga de ovan framförda förslagen.

Myndigheter och förvaltningar

Utredningen har enligt direktiven bl a uppgiften att belysa möjligheterna för människor med icke svenskspråkig bakgrund att få information om branden och dess följder. Den kartläggning utredningen gjort visar att vissa av de drabbade i relativt liten utsträckning har nåtts av myndigheternas information och inte heller i samma mån som andra tagit till sig massmediernas budskap. Utredningen anser att det föreligger ett samband mellan å ena sidan denna informationsbrist och den misstro som framkommit och å andra sidan ökande segregation och utanförstående bland vissa etniska grupper.

För att bryta den negativa utvecklingen och den faktiska segregationen krävs omfattande generella och långsiktiga integrationsåtgärder. Det ligger utanför utredningens förutsättningar att närmare beskriva sådana åtgärder men det bör betonas att de är helt avgörande för utvecklingen av det svenska samhället. Kvarstår den etniska segregationen och diskrimineringen har de förslag som lämnas här endast marginell betydelse. Hur segregationen skall brytas är en mångfasetterad och komplicerad fråga. Det kräver en strategi med insatser på olika sikt. Svenska Kommunförbundets integrationsberedning har i sin slutrapport "Fördel Mångfald" utvecklat en nationell strategi för ökad integration. Den kan utgöra en grund för ett konkret integrationsarbete förslagsvis utformat i samarbete mellan integrationsverket och Svenska Kommunförbundet.

- Utredningen föreslår att betänkandet överlämnas till integrationsverket för att beaktas i dess verksamhet, till Svenska Kommunförbundet och demokratiutredningen samt till de myndigheter som har ansvar för integration av etniska grupper i Sverige.

Utredningen konstaterar att det finns stora behov av information på modersmål hos dem som inte behärskar svenska men även bland många vars svenska inte räcker för en mer nyanserad kommunikation. Behoven har ökat under 1990-talet p g a stor invandring men också därför att den

inlärda svenskan tenderar att blekna hos äldre och de många som står utanför arbets- och samhällsliv och därför inte använder språket. Samtidigt har informationen på icke svenska språk minskat, särskilt genom nedläggningen av Invandratidningens språkeditioner.

Enligt utredningen är det angeläget att förbättra och skapa nya former för information på icke svenska språk. Det är värt att betona att det inte finns någon motsättning mellan en sådan satsning och strävan att de nya grupperna lär sig svenska bra. En allmänt höjd informationsnivå leder till ökat samhällsintresse och därmed till behov av information också på svenska.

Varje myndighet har ett eget ansvar för att de invånare de betjänar får adekvat information om dess verksamhet också på andra språk än svenska. En undersökning som gjorts av integrationsverket visar enligt utredningen att alla myndigheter inte tar sitt ansvar härför. Samtidigt är det rationellt att viss information och t ex översättningar samordnas på nationell nivå. Integrationsverkets ansvar härför bör enligt utredningen förstärkas. Verket bör också utveckla sitt arbete med att bli en kunskapsbank för myndigheter. I arbetet med att samordna information är det angeläget att pröva olika elektroniska informationsformer, t ex ljudband och internettidningar.

- Utredningen föreslår att regeringen tydliggör myndigheternas skyldighet att informera alla invånare även på andra språk än svenska samt ger integrationsverket i uppdrag att analysera behoven och formerna för att möta dem och framlägga förslag till en förbättrad statlig information på icke svenska språk.

De uttalanden av representanter för polismyndigheten, åklagarmyndigheten och räddningstjänsten som utredningen särskilt har uppehållit sig vid har underblåst misstron hos olika grupper av medborgare. Uttalandena var inte grundade på sakuppgifter eller kunde uppfattas som partsinlagor.

- Utredningen rekommenderar berörda myndigheter att se över sin informationspolicy. Talesmän bör endast opartiskt förmedla sakligt underbyggda uppgifter.

Vid intervjuer med anhöriga till omkomna har stark kritik riktats mot att de bara en vecka efter att deras barn dött får ett formellt besked från försäkringskassan att barnbidrag och bostadsbidrag upphört eller sänkts.

- Utredningen föreslår att socialdepartementet prövar om den tidsgräns som tillämpas när bidrag skall upphöra eller sänkas är rimlig i förhållande till den situation som anhöriga befinner sig i när de t ex förlorat ett barn. Utredningen rekommenderar också försäkringskassan att se över formerna för hur besked lämnas om att bidrag upphört

eller sänkts då barn dött så att beskeden inte uppfattas som stötande av de berörda.

Frivilliga organisationer

Utredningens kartläggning visar att de frivilliga organisationerna spelade en viktig roll både i stöd och information till de drabbade. Såväl etniska föreningar som trossamfund bildade krisgrupper, gav tröst och stöd i sorgearbete och förmedlade budskap och information från myndigheter. Också de närradio- och lokal-TVgrupper som utredningen särskilt studerat är oftast delar av föreningar. Ett utvecklat samarbete mellan föreningarna och trossamfundet och myndigheterna hade sannolikt medfört att de kunnat informera tidigare och mer detaljerat om branden, dess bakgrund och om stöd- och hjälpinsatser från samhället.

Mot den bakgrunden anser utredningen att det är angeläget att insatser görs för att förstärka de etniska gruppernas deltagande i samhällslivet och att utveckla samverkan mellan dem och samhällets övriga aktörer. Ett mer omfattande och flexibelt bidragssystem bör eftersträvas. De etniska gruppernas föreningsliv har olika syften, bl a att bryta isolering, att ge trygghet i en ny och okänd omvärld, att värna om hemlandets kultur etc. Det finns en risk i att vissa föreningar och trossamfund är ensidigt inriktade på det forna hemlandet och därför stänger ute det nya samhället. Ett utvecklat stöd till de etniska grupperna bör därför utformas så att de integrativa syftena gynnas. Det nuvarande stödet till nationsföreningar bör t ex kompletteras med stödformer till mångnationella föreningar och trossamfund samt målinriktade organisationer utan traditionell föreningskaraktär.

- Utredningen rekommenderar att statliga, regionala och kommunala myndigheter med ansvar för stöd till organisationer förstärker stödet till de etniska gruppernas organisationer och därvid lägger särskild vikt vid verksamheter som syftar till integration i vid mening. Medel härför föreslås avdelas ur den särskilda storstadssatsningen.

De etniska gruppernas medier – närradio och lokal kabelTV – har som utredningens kartläggning visat haft stor betydelse för informationen till både personer som inte behärskar svenska och de som söker information i en lättförståelig kontext.

Dessa medier är i huvudsak okända för myndigheter och även etablerade massmedier. De hade med något undantag inga kontakter med myndigheter efter branden och fick ingen information av dem. Däremot hade några relativt omfattande samarbete med internationella medier.

Som framgått av utredningens studie har de etniska medierna mycket små resurser och drivs helt ideellt. Om de fick tekniska och ekonomiska förutsättningar att verka kontinuerligt skulle de enligt utredningens me-

ning kunna bli en väsentlig tillgång i informationen till icke svensktalande. Själva framställningen av information i det nya landet på det egna språket verkar integrativt och identitetsskapande. Också den frekventa debatten som förs i dessa medier inom de aktuella etniska grupperna är ett led i en demokratisk samhällsutveckling.

Utredningen förordar därför en satsning på närradio och lokal kabel-TV på icke svenska språk. En sådan satsning kan förslagsvis innefatta en organisatorisk uppbyggnad av sändningsfunktioner i de tre storstadsområdena samt någon form av bidrag till de enskilda grupperna. En utredning bör göras hur satsningen konkret skall ske. I den kan övervägas vilka tekniska och ekonomiska resurser som bör ställas till förfogande och uppmärksamma digital-TV's möjligheter till långtgående målgrupp-anpassning och låga sändningskostnader. I satsningen bör ingå att anordna utbildningar. De bör anordnas av existerande utbildningsanordnare, främst universitet och högskolor i de tre storstäderna.

- Utredningen föreslår att kulturdepartementet får i uppdrag att utreda formerna för stöd till närradio och lokal kabel-TV som sänder på icke svenska språk. Uppdraget bör ha som utgångspunkt att goda tekniska och ekonomiska förutsättningar skapas för sändningar i första hand i de tre storstadsområdena. Utredningen föreslår också att behövliga utbildningar anordnas. Behövliga resurser föreslås avdelas ur anslaget för storstadssatsningar.

Medierna

Utredningens allmänna slutsats när det gäller de reguljära medierna är att deras information varit nyanserad och saklig. Även om inte massmedierna har "etnifierat" branden så kom vissa inslag att mer betona berörda ungdomars och anhörigas utländska bakgrund än att de var göteborgare. Enligt utredningen sammanfaller det med en vanlig tendens att oftare beskriva personer som invandrare eller flyktingar än som invånare i Sverige och Göteborg.

Utredningen har inte som uppdrag att ge rekommendationer till massmedierna. Samråd har dock hållits med företrädare för massmedierna genom en brevförfrågan. Mot den allmänna bakgrunden med ökad segregation och den konstaterade misstron hos vissa etniska grupper är det angeläget att poängtera värdet av att journalister och massmedierepresentanter är medvetna om segregationsproblemen. Den brist på insikt i hur Sveriges befolkning faktiskt förändrats och tendensen att behandla integrationsfrågor som invandrings- eller flyktingfrågor gäller också massmedierna.

Utredningens kartläggning visar att TV inte sände på icke svenska språk. Radion sände i P4. Public serviceföretagen har genom avtal med staten åtagit sig att beakta språkliga och etniska minoriteters behov.

- Utredningen föreslår att kulturdepartementet tar upp överläggningar med företagen i syfte att åstadkomma en bredare och mer omfattande programverksamhet på icke svenska språk.

Bilagor

- Bilaga 1 Kommittédirektiv
- Bilaga 2 Utredningens möten, intervjuer, material m.m.
- Bilaga 3 Nyhetsförmedlingen – tabellbilaga
- Bilaga 4 *Alem Zemo*: Kartläggning av medier som särskilt vänder sig till invandrare
- Bilaga 5 *Lennart Weibull och Ingela Wadbring*: Denya svenskarna möter svenska massmedier
- Bilaga 6 *Stig Arne Nohrstedt*: Forskningsöversikt: Kommunikationsproblem i samband med katastrofer och allvarliga samhällsstörningar

Kommittédirektiv

Nyhetsförmedlingen till vissa särskilt drabbade i samband med brandkatastrofen i Göteborg

Dir.
1998:103

Beslut vid regeringssammanträde den 9 november 1998

Sammanfattning av uppdraget

Den brand som inträffade natten till den 30 oktober 1998 under en fest i en föreningslokal i Göteborg och som hittills har krävt 63 ungdomars liv är den svåraste brandkatastrofen i Sverige i modern tid. De flesta dödade och skadade har invandrabakgrund.

En särskild utredare får i uppdrag att undersöka hur nyhetsförmedlingen och informationen om branden har fungerat för de av de närmast berörda som har en icke svenskspråkig bakgrund. Utredaren skall kartlägga hur information om branden och dess följder har förmedlats genom massmedier och andra informationskanaler.

Utredaren skall också kartlägga vilka informationsmedier som utnyttjas av människor med en icke svenskspråkig bakgrund och belysa möjligheterna för olika sådana grupper att få information om händelserna. Därvid skall situationen för människor med olika språklig bakgrund belysas. En fråga som skall undersökas är hur arbetsförhållandena har varit för de massmedier som särskilt vänder sig till invandrare, t.ex. vissa närradiosändningar och program i lokal kabel-TV, liksom för internationella medier, främst sådana som är verksamma i länder från vilka många av dem som särskilt drabbats av katastrofen ursprungligen kommer. I sammanhanget skall särskilt möjligheten att få information från myndigheterna uppmärksammas. Utredaren bör lägga fram de förslag eller rekommendationer som kartläggningen ger anledning till. Uppdraget skall redovisas senast den 31 maj 1999.

Bakgrund

Natten till den 30 oktober 1998 inträffade en våldsamt brand under en fest i Makedoniska föreningens lokaler i Backa på Hisingen i Göteborg. Hittills har 63 människor omkommit vid bran-

den eller avlidit av skador som de ådrog sig då. Många fördes till sjukhus med svåra eller lättare skador. De döda och skadade är ungdomar, de flesta med invandrarbakgrund.

En så omfattande brandkatastrof har inte tidigare ägt rum i Sverige i modern tid. Branden har varit en skakande upplevelse för alla som på något sätt har varit nära berörda av det som hände, men också för alla som i massmedierna har följt rapporteringen om olyckan.

Branden har gett anledning till omfattande diskussioner. De gäller givetvis i hög grad sådant som hur räddningsarbetet och polisutredningen har skötts och hur säkerheten vid offentliga tillställningar kan förbättras. Händelserna har emellertid också aktualiserat samhällsfrågor i vidare mening, t.ex. hur ungdomars behov tillgodoses och hur förhållandet ser ut mellan stora grupper av människor med invandrarbakgrund och det övriga svenska samhället. Debatten speglar till en del behovet hos människor i sorg och förtvivlan att rikta anklagelser mot någon som kan betraktas som ytterst ansvarig för att ett barn, ett syskon eller en kamrat har dött en onödig och oförskyld död. Men den är också uttryck för misstro mot myndigheterna.

Efter en svår olycka som denna är det nödvändigt att myndigheter, liksom andra som har ansvar, kritiskt granskas för sitt sätt att uppfylla detta ansvar. Polisens utredningsarbete syftar till att klarlägga hur branden har uppstått och om någon har begått fel eller försummelser i samband med branden. Ansvariga myndigheter kommer att analysera brandförloppet och räddningsarbetet för att dra slutsatser om hur säkerhetsbestämmelser och rutiner bör utvecklas.

Det finns farhågor för att debatten om händelserna i samband med branden öppnar eller fördjupar en klyfta mellan vissa grupper av människor med invandrarbakgrund och samhället i övrigt. Denna risk framstår som större om olika grupper i betydande omfattning använder sig av skilda informationskanaler. Det finns därför anledning att undersöka hur nyhetsförmedlingen och informationen om branden har fungerat för de närmast berörda grupperna av människor med icke svenskspråkig bakgrund. Ett syfte med undersökningen är att den skall ge kunskaper som skall kunna användas för att förbättra myndigheternas informationsberedskap inför framtida allvarliga olyckor.

Uppdraget bör anförtros åt en särskild utredare.

Uppdraget

Den särskilde utredaren skall kartlägga hur information om branden och dess följder har förmedlats genom massmedier och an-

dra informationskanaler. Utredaren skall också kartlägga vilka informationsmedier som utnyttjas av människor med en icke svenskspråkig bakgrund och belysa möjligheterna för olika sådana grupper att få information om händelserna. Därvid skall situationen för människor med olika språklig bakgrund belysas.

En fråga som skall undersökas är hur arbetsförhållanden har varit för de massmedier som särskilt vänder sig till invandrare, t.ex. vissa närradiosändningar och program i lokal kabel-TV, liksom för internationella medier, främst sådana som är verk samma i länder från vilka många av dem som särskilt drabbats av katastrofen ursprungligen kommer. I sammanhanget skall särskilt möjligheten att få information från myndigheterna uppmärksammas. Därvid skall givetvis det grundlagsfästa meddelarskyddet respekteras.

Utredaren bör lägga fram de förslag eller rekommendationer som kartläggningen ger anledning till. Om förslagen eller rekommendationerna leder till ökade kostnader skall utredaren föreslå och redovisa en finansiering av dessa. Om förslagen eller rekommendationerna berör statliga myndigheter skall utredaren i första hand föreslå en omprioritering inom nuvarande resurser.

Utredaren skall ta del av de studier och utredningar som har gjorts i samband med tidigare allvarliga händelser i Sverige. Utredaren skall samråda med de myndigheter, organisationer, företag och branschorgan som är berörda, däribland med Styrelsen för psykologiskt försvar som genomför ett forskningsprojekt kring händelsen, och med Länsstyrelsen i Västra Götalandslän, som har i uppdrag att bl.a. samordna informationen till anhöriga till omkomna och skadade samt andra drabbade i samband med branden och att skapa ett forum för diskussion mellan dessa och myndigheter. Ett fortlöpande samråd med företrädare för de särskilt drabbade som berörs av utredarens uppdrag är särskilt angeläget. Det är i sammanhanget viktigt att framhålla att den särskilde utredarens uppdrag inte påverkar de uppgifter som olika myndigheter har inom sina respektive ansvarsområden.

Redovisning av uppdraget

Uppdraget skall redovisas senast den 31 maj 1999.

(Kulturdepartementet)

Utredningens möten, intervjuer, material m.m.

1 Samråd och intervjuer

1.1 *Samråd*

1.1.1 Drabbade

Anhöriga till omkomna, 990412

Ungdomar från Angeredsgymnasiet, 990413

1.1.2 Frivilligorganisationer, 990408

1.1.3 Myndigheter

Länstyrelsen, räddningstjänsten och sjukvården, 990331

Polis- och åklagarmyndigheter, 990408

Göteborgs kommun centralt, 990413

Göteborgs stadsdelsnämnder, 990329

1.1.4 Etniska media och öppna kanalen, 990507

1.2 *Intervjuer*

1.2.1 Drabbade

BOA:s styrelse (Brandofferanhöriga), 990210

Ett antal anhöriga ur föräldragruppen, 990303

Ungdomsgrupp från Angeredsgymnasiet, 990308

Ungdomsgrupp från Angeredsgymnasiet, 990309

Föräldrar till skadade ungdomar, 990330

Mona Nahanis familj, 990406

1.2.2 Frivilligorganisationer

Abdi Rashid Mohammed, imam vid islamiska förbundet, Göteborg

Taha Abdu Abdalla, ordförande i islamiska Sunnicentret

Abdukadir Hussein Aden, ledare för somaliska krisgruppen

Gunnar Kampe, kyrkoherde i Angered

Ahmed Al Mofti, ordförande i islamiska informations föreningen

Reza Talebi, iransk krisgrupp, ledare för minnesstunden i Scandinavium

1.2.3 Informationsanvändning bland etniska grupper

Tio djupintervjuer

1.2.4 Myndigheter

Daniel Brattgård, sjukhuspräst

Ingemar Wickstöm, chefsöverläkare Sahlgrenska universitetssjukhuset

Sigyn Zöger, psykiatriker

Kerstin Einarsson, bitr. informationsdirektör, Sahlgrenska universitetssjukhuset

Irene Hedström, informationsdirektör Sahlgrenska universitetssjukhuset

Per Örtenwall, ledningsläkare, Sahlgrenska universitetssjukhuset

Claes Lind, chefspsykiolog, Sahlgrenska universitetssjukhuset

Sten Schääf, poliskommisarie, insatschef vid branden

Bengt Staaf, informationschef vid polisen i Göteborg

Lilian Svensson och *Per-Olof Ortgren*, driftsledare och driftschef vid SOS Alarm, Göteborg

Tina Wolff, informationschef vid räddningstjänsten, Göteborg

Åke Jacobsson, räddningschef, räddningstjänsten Göteborg/Mölndal/Kungsbacka (stor Göteborg from 990101)

Lars Adrian, brandingenjör, räddningstjänsten, Göteborg

Ingemar Waldenby, chef för räddningstjänstens HÅFA – grupp

Magnus Dahlbeck, rektor, Angereds gymnasium

Lena Säljö, chef för barn- och ungdomsenheten samt katastrofsamordnare, stadsdelsförvaltningen Centrum

Margareta Carlsson-Lundin, stadsdelschef, stadsdelsförvaltningen Backa

Monika Forsell, informationssekreterare, stadsdelsförvaltningen Backa

Inez Schwanbom, planeringssekreterare, stadsdelsförvaltningen Backa

Anita Lidström, Chef för individ- och familjeenheten, stadsdelsförvaltningen Lärjedalen

Östen Carlsson, stadsdelschef, stadsdelsförvaltningen Lärjedalen

Lisbeth Schelander, ekonomischef (under branden tf stadsdelschef), stadsdelsförvaltningen Frölunda

Klas Forsberg, Kultur- och utbildningschef, stadsdelsförvaltningen Gunnared

Birgitta Nyzell, chef för socialtjänsten, stadsdelsförvaltningen Gunnared

Rolf Svensson, informationsansvarig, stadsdelsförvaltningen Gunnared

Carina Stridh-Yng, chef för krisjourer, stadsdelsförvaltningen Linnéstaden

Mikael Ivarsson, chef för cityenheten

Piotr Kizskiel och *Susanne Raneke*, Göteborgs fritidsförvaltning

Pia Borg, Göteborgs invandrarförvaltning

Jerry Jonsson och *Ann-Charlotte Dahlstedt*, länsstyrelsen Västra Götaland

Dan Eve Johansson, Göteborgs tolkcentral

Roger Bodin, stadsdirektör, Göteborgs kommun

Ulf Källstöm, informationsdirektör, Göteborgs kommun/stadskansliet

1.2.5 Etniska Medier

TV

Ali Naderi och *Naser Zeraati*, NET-TV, persiska

Abdirisak Waberi, SAHAN-TV, somaliska

Ako Sharit, AMEZ-TV, kurdiska

Hassan Hirabe, SOMALI-TV

Kais Kasim, Arabisktalande TV-center (ATC)

Jorge Plada, CEIN-TV, spanska

Ali Kar Shedane, SOMALI-MEDIA
Tahir Esmael, SHERHERADZE-TV, Middel East TV-center
Menassie-Joseph, FNAN-ERITRIANSK TV
Armir Mesic, BOSNISKA-TV
Mario Hernandez, ÖPPNA KANALEN

Radio

Ritta Naamanka, SOUVARIT, finska
Nasser Hussein, SHAHRAVAND, persiska
Ali Resa Afsudi, XERION, persiska
Farhad Farman, RADIO PEJK, persiska
Mansur Tahrani, RADIO AVA, persiska
Ahmed Salih Tabari, RADIO IRAN
Mahvars Ebrahimi, RADIO IRANIAN
Mohammed Jaafari, RADIO MEHR, persiska
Ahmed Daneshi, Marziah Rodaki, MA HA VA SHOMA, persiska
Hemen Maoruf, RADIO KURDISKA
Gabriela Lazanja, RADIO KROATISKA
César Rspinoza, RADIO PANAMERICA, spanska
Baram Atabeyli, RADIO AZERBAJDZJANSKA
Menassie-Joseph, ERITRIANSK RADIO
Seed Ahmed och Hassan Haribe, PONT LAND, somaliska
Mulugeta Wolde-Gorgis, RADIO ETIOPIER
Ivica Celikovic, DEN MAKEDONISKA RÖSTEN
Rafael Zambrano, RADIO 19DE ABRIL, spanska
Patrisia Boudon, STUDIO UNO, spanska
 Dessutom har intervjuer gjorts med 17 representanter för TV-grupper, Öppna kanalen och närradio-grupper i övriga Sverige.

2 Material

2.1 Pressmaterial

Aftonbladet
 Arbetet Nyheterna
 Borås Tidning
 Dagens Nyheter
 Dalademokraten
 Expressen
 Göteborgs Posten
 Göteborgs Tidningen
 Hallands Nyheter
 Jönköpings Posten
 Kristianstadsbladet
 Metro, Göteborg
 Norrländska Socialdemokraten
 Svenska Dagbladet
 Sydsvenska Dagbladet
 Tidningarnas Telegrambyrå

2.2 Etermedier

SVT 2

SVT 1

TV4

TV4-Göteborg

Text-TV

Icke svenskspråkig lokal-tv

P1

Sveriges Radios Minspråk, P6

P4, Radio Göteborg

Icke svenskspråkig närradio

Vidare har utredningen studerat material om nyhetsförmedlingen utomlands som sammanställts av UD i respektive land. Även förekomsten av material och diskussion på internet har studerats.

3 Dokumentation

- Brevsvar från anhöriga, föreningar och trossamfund.
- Räddningstjänsten: Branden i Makedoniska Föreningens lokaler på Herkulesgatan i Göteborg den 29-30 oktober 1998 – En sammanställning av fakta och intryck från personal som deltagit. Rapport 1998-11-25
- Invandrarförvaltningen/fritidsförvaltningen: PM med anledning av brandkatastrofen – etnisk struktur, 981112.
- Stadskansliet: Utvärdering av katastrofsamordnings i Göteborgs stad organisation och arbetssätt vid brandkatastrofen den 30 oktober 1998, 990126.
- Göteborgs kommun: Sammanfattning av rapporter från polisen, SOS Alarm, räddningstjänsten, sjukvården och Göteborgs kommun (kommunens hemsida).
- SDN Lärjedalen: Kalendarium efter brandkatastrofen, (Ingrid Unger 981211).
- SDN Gunnared: Krisarbetet i Gunnared 30 oktober – 8 november.
- SDN Backa: Beredskapsplan för frettida kriser och katastrofer samt handlingsplan, 981219.
- Västra Götalandsregionen Beredsakpsenheten: Rapport om brandkatastrofen på Hisingen, hösten 1998, januari 1999.
- Länsstyrelsen i Västra Götalandslän: Dagbok ang. branden i Göteborg 30/11.
- Göteborgs stad Bergsjön: Krisdagbok 30 okt. – 8 nov. 1998 – Upprättad med anledning av brandkatastrofen.
- Göteborgs stad Lundby: Rapport om kris och katastrofarbetet vid brandolyckan på Herkulesgatan den 29 -30 okt. 1998.
- Länsstyrelsen Västra Götaland: Protokoll från arbetsmöte kring informationsamordning till brandskadedrabbade, 981110

Nyhetsförmedlingen – tabellbilaga

Bilaga 3

Tabell 1 Nyhetsbevakningen av brandkatastrofen i Göteborg – undersökta nyhetsmediers bevakning under de första fem dygnen (30/10 – 3/11 1998)

	Antal artiklar/ inslag	Totalt Antal bilder	utrymme i helsid/tim	Procentandel			Summa procent
				text	rubrik	bild	
<i>Lokalpress</i>							
Göteborgs-Posten (GP)	90	57	25	33	14	53	100
Arbetet Nyheterna (Arb)	125	60	15	36	14	50	100
Göteborgs-tidningen (GT)	76	110	34	20	17	64	100
Metro, Gbg (Met)	66	13	8	42	27	31	100
<i>Kvällspress</i>							
Aftonbladet (AB)	96	91	31	26	19	55	100
Expressen (Ex)	63	88	30	19	67	61	100
<i>Storstadsmorgonpress</i>							
Svenska Dagbladet (SvD)	51	15	7	55	15	30	100
Dagens Nyheter (DN)	64	25	12	41	17	42	100
Sydsvenska Dagbladet (SDS)	54	17	8	49	13	38	100
<i>Lokaltidningar</i>							
Borås Tidning (BT)	32	22	6	35	14	51	100
Hallands Nyheter (HN)	9	5	2	55	14	31	100
Norrländska Soc dem (NSD)	11	7	2	37	15	48	100
Kristianstadsbladet (Kbl)	17	11	3	37	15	48	100
Dala-Demokraten (DD)	17	11	2	46	17	37	100
Jönköpings-Posten (JP)	14	5	2	40	18	42	100
<i>Nyhetsbyråer/Text-TV</i>							
TT	165	–	8				
SVT-text	59	–	2				
<i>Nationell TV</i>							
Aktuellt/SVT1 (Akt)			ca 1 tim				
Rapport/SVT2 (Rap)			ca 7 tim				
Nyhetererna /TV4 (Nyh)			ca 9 tim				
<i>Lokal TV</i>							
SVT2 Göteborg (Västnytt)			ca 2,5 tim				
TRV4 Göteborg (TV4 Gbg)			ca 4,5 tim				
<i>Nationell radio</i>							
Eko-redaktionen/P1 (Eko)			ca 6 tim				
Radio Göteborg (Västeko)			ca 6 tim				

Kommentar: De sändningstider som anges i tabellen för radio och TV rör sig om uppskattningar eftersom det i en del fall inte gått att få fram inspelningar av programmen. Antal nyhetsinslag i radio och TV har inte angivits i tabellen pga att det i bl a extrasändningarna under natten har varit svårt att säkert identifiera inslagsgränser. En mycket grov uppskattning av antalet nyhetsinslag (telegram och reportage) är: Aktuellt ca 30, Rapport ca 200, Nyhetererna ca 200, Västnytt ca 70, TV4 Göteborg ca 90, Ekot ca 250 och Västekot ca 200.

Helsidor = fullformatsidor, det innebär t ex att tidningar i tabloidformat (t ex kvällspress) har nästan dubbelt så många sidor. Landsortspress = lokaltidningar = LT

Tabell 2 Enskild nyhetsmediers uppmärksamhet av brandkatastrofens olika faser (procent)

												SVT-			Väst- TV4 Väst				
	GP	Arb	Met	GT	AB	Ex	SvD	DN	SDS	LT	TT	text	Akt	Rap	Nyh	Eko	nytt	Gbg	Eko
Branden	11	13	20	14	18	17	14	11	16	18	21	27	34	39	32	32	35	25	42
Räddningen	4	4	7	11	11	13	7	6	5	5	5	13	4	5	10	11	7	11	12
Omhänder- tagande	14	20	14	10	9	7	13	13	13	13	14	11	10	13	16	11	14	12	15
Underrättelse	6	4	6	7	5	8	5	5	7	3	7	8	10	5	5	10	4	9	12
Sorg	26	23	23	24	19	20	17	24	26	25	18	15	21	20	11	10	26	10	12
Utredningen	3	3	6	3	3	4	7	4	4	8	8	5	5	4	4	6	6	3	4
Samhällsdebatt	6	4	4	3	4	3	6	10	11	10	4	5	10	6	4	5	2	5	0
Annat	30	29	20	31	31	31	31	27	18	18	23	16	6	8	18	15	6	25	3
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
N= antal innehållsbitar	809	655	244	694	701	547	380	388	362	-	871	222	230	10591	373	1372	458	7231	391

Tabell 3 Skillnader i vinkling mellan olika nyhetsmedier när det gäller uppmärksamheten av branden, räddningen respektive sorgen (procent)

	Branden		Räddningen				Sorgen				
	Fem lägsta	Fem högsta	Fem lägsta	Fem högsta	Fem lägsta	Fem högsta	Fem lägsta	Fem högsta	Fem lägsta	Fem högsta	
Radio Gbg	62	Arbetet	8	Ex	13	SDS	0	Västnytt	43	TV4 Gbg	7
TV4 Gbg	48	GP	9	AB	13	GP	1	SDS	39	Nyh TV4	8
Ekot P1	47	Metro	13	GT	11	DN	3	GP	38	Radio Gbg	11
Nyh TV4	40	DN	13	SvD	8	Metro	3	Metro	38	Ekot	18
Rapport	40	SvD	14	Ekot	7	Arbetet	3	Akt	36	SvD	18

Kommentar: Resultatet avser vilket huvudinnehåll som artikel, rubrik och ingress (eller motsvarande för radio/TV) är inriktat på.

Tabell 4 Skillnader i vinkling mellan olika nyhetsmedier när det gäller bildmaterialet (procent)

	GP	Arb	Metro	GT	AB	Ex	SvD	DN	SDS
Branden	5	7	0	10	11	15	20	24	6
Räddningen	9	3	15	16	29	14	0	8	12
Omhändertagandet	9	23	15	13	9	14	20	12	6
Sorgen	49	45	46	35	26	26	47	40	47
Annat	28	22	24	26	25	31	13	16	29
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100	100
n= antal bilder	57	60	13	110	91	88	15	25	17

Kommentar: Resultatet avser i vilken kontext eller sammanhang bilden är tagen.

Tabell 5 Enskilda nyhetsmediers uppmärksamhet av olika aktörer under brandkatastrofen (procent)

	GP	Arb	Met	GT	AB	Ex	SvD	DN	SDS	LT	TT	SVT- text	Akt	Rap	Nyh	Eko	Väst- nytt	TV4 Gbg	Väst Eko
Festdeltagare	6	7	3	18	22	26	3	7	7	2	2	3	6	8	13	14	9	9	13
Ungdomar	7	3	2	6	3	5	3	3	13	2	2	1	5	8	1	0	1	3	1
Anhöriga	3	2	1	11	7	13	0	6	7	5	2	4	4	4	0	0	0	5	0
Ögonvittnen	0	0	0	3	3	4	0	0	0	1	0	0	0	3	8	1	5	3	2
Polis/åklagare	9	11	27	8	12	11	10	14	13	15	26	27	33	20	13	26	20	18	18
Räddningstjänst	4	5	6	10	7	10	7	8	5	16	11	17	5	15	12	21	10	12	22
Sjukvård	4	6	4	4	3	4	7	4	5	4	7	3	2	4	7	2	3	9	12
Kommunala mynd/politiker	12	20	12	9	4	6	21	14	9	20	16	13	10	7	8	14	13	18	20
Statliga mynd/politiker	13	12	16	3	5	3	15	7	6	2	16	12	8	12	13	7	11	7	5
Religiösa företrädare	6	8	5	3	4	3	6	8	5	7	3	3	5	3	6	3	7	4	4
Religiösa företrädare:inv	2	1	1	0	1	0	6	2	1	3	0	1	7	1	0	0	2	0	0
Förenings- företrädare	4	3	4	3	1	4	0	2	0	4	2	5	3	1	1	2	5	1	1
Förenings- företrädare: inv	2	0	1	0	0	0	0	6	0	1	0	0	0	2	2	0	1	0	0
Allmänheten	5	3	0	3	1	4	4	3	1	5	2	3	8	3	3	2	7	2	1
Experter	3	1	2	3	1	0	2	4	1	0	2	0	4	9	13	8	6	9	1
Annan	20	18	17	16	26	7	16	12	27	13	9	8							
	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
n=antal aktörs utsagor	673	475	171	556	534	427	241	257	268	396	598	126	202	888	915	926	400	474	744

Tabell 6 Nyhetsmediernas uppmärksamhet av olika aktörer under brandkatastrofen

	Lokal morgon- press	Storstads- morgon- press	Kvälls- press	Lokal- tidningar (LT)	Lokal radio/TV	Nationell radio/TV
Polis, räddningstjänst, sjukvård	25	24	24	35	41	40
Festdeltagare/ungdomar	13	12	28	4	12	14
Lokala myndigheter/politiker	13	15	5	20	17	10
Nationella myndigheter, politiker	11	9	4	2	8	10
Föreningar, kyrkliga samfund	9	8	6	11	7	6
Invandrarföreningar, samfund	2	5	1	4	1	3
Andra aktörer	27	27	32	24	14	17
Totalt	100	100	100	100	100	100

Tabell 7 Skillnader i vinkling mellan olika nyhetsmedier när det gäller uppmärksamheten av festdeltagare/ungdomar respektive polis/räddningstjänst/sjukvård som nyhetsaktörer under brandkatastrofen (procent)

	Festdeltagare/ungdomar		Polis/räddningstjänst/sjukvård				
	Fem högsta	Fem lägsta	Fem högsta	Fem lägsta			
Ex	34%	Metro	0%	Radio Gbg	50%	GT	14%
AB	26%	Nyheterna	1%	TV4 Gbg	48%	AB	17%
GT	25%	TT	2%	Ekot	45%	Ex	20%
Ekot	20%	SvD	6%	SVT-text	45%	Arb	20%
Rapport	15%	Arb	6%	TT	45%	GP	20%

Kommentar: Resultatet avser vilken huvudaktör som artikel, rubrik och ingress (eller motsvarande för radio/TV) är inriktad på.

**Kartläggning av medier som särskilt
vänder sig till invandrare**

Alem Zemo

Innehåll

Bilaga 4a Lokal kabel-TV

Bilaga 4b Lokala närradiostationer

Bilaga 4c Programverksamhet under branden i lokal kabel-TV (Göteborg)

Bilaga 4d Programverksamhet under branden i närradio (Göteborg)

Bilaga 4 a. Lokal Kabel-TV: sammanställning av intervjusvar från invandrar-
medier i Göteborg

	NET-TV (persiska)	CIEN-TV (spanska)	FNAN-Eritreanska-tv (tigrinja)
Organisation			
1. Ansvarig	Ali Naderi producent	Jorge Plada programledare	Menassie Joseph vice- producent
2. Förenings – anknytning	TV-förening	TV-förening	del av föreningsverksamhet
Förutsättningar			
3. Ekonomi	medlemsavgift, studiocirkel	medlemsavgift, tillfälligt bidrag	medlemsavgift, bidrag lokal verksamhet
4. Personal	ingen ALU- personal	ingen ALU- personal	ingen ALU- personal
5. Frivilliga medarbetare	5 personer	10-15 personer	13 personer
6. Lokaler – utrustning	ingen egen studio, ingen egen utrustning	ingen egen studio, ingen egen utrustning	ingen egen studio, ingen egen utrustning
Mål och verksamhet			
7. Huvudmål	samhällsinformation, kulturutveckling, ungdoms- och kvinnoprogram, invandrarfrågor etc.	att fylla det tomrum som svenskarna inte kan fylla, integrationsfrågan, ungdomsprogram, politik	samhällsinformation, värna om och utveckla kulturen, barn - och ungdomsprogram
8. uppskattat antal tittare	4000 persisktalande tittare under direktsändningen om brandkatastrofen.	svårt att veta, ca 400-600 tittare, mest chilensare, kan finnas mer än 4000	1000 eritreaner på både tigrinja och arabiska, andra som kan språket
9. Programutbud	30 min ibland 60 min / mån (p g a resurser)	har inte sänt sedan branden, börjar snart	60 min / vecka
10. Huvudinnehåll	debatt, reportage, dokumentär om kultur, och litteratur.	reportage och debatt framförallt om vårt liv här i Sverige och om politik.	nyheter lokalt och om hemlandet. Debatter och intervjuer om föreningens liv, socialt och kulturellt.
Samarbete			
11. Samarbete med sv. myndigheter	inget	inget	inget, (förutom SDN- kallelse till möte)
12. Samarbete med sv. språkiga medier	inget	inget	inget
Problem			
13. Två stora problem	-ekonomi och utrustning - svårt att driva TV ideellt	- ekonomiska problem -kvalitén på produkten	-ekonomi och utrustning -utbildning
14. Två viktigaste förbättringsförslag	-statlig/kommunal finansiering - rikstäckande sändning	-öppna privat TV - sälja reklam, program	- statlig/ kommunal insats - integrera inom etablerad media t ex SVT, TV 4

Lokal Kabel-TV: sammanställning av intervjusvar från invandramedier i Göteborg

<i>Organisation</i>	AMEZ-kurdisk-TV (sorani & kurmanji)	SAHAN-TV (somaliska)	SHEHERAZADE (arabiska)
1. Ansvarig	Ako Sharit f.d producent	Abdirisak Waberi producent	Tahir Esmael producent
2. Förenings – anknytning	del av föreningsverksamhet	del av föreningsverksamhet	del av föreningsverksamhet
<i>Förutsättningar</i>			
3. Ekonomi	medlemsavgift, lokal verksamhet, sändningen finansieras för närvarande av projektbidrag	medlemsavgift sändningen finansieras för närvarande av projektbidrag	avslutat p. g. a. dålig ekonomi.
4. Personal	2 ALU- personal	ingen ALU- personal	finns ej
5. Frivilliga medarbetare	16 personer	12 personer	finns ej
6. Lokaler – utrustning	en liten studio och en VHS-kamera.	ingen egen studio ingen egen utrustning	finns ej
<i>Mål och verksamhet</i>			
7. Huvudmål	ge lokal-, nationell - och internationell information, kultur, musik och integrationsfrågor	införa bild och röst i svensk media, ge samhällsinformation, utveckla egen kultur	främja kulturen (men TV: n existerar inte)
8. uppskattat antal tittare	ungefär 3000 kurdiska tittare i Göteborg	ca 4000-5000 somaliska tittare i Göteborg	hade ca 10 000 arabisktalande tittare
9. Programutbud – sändningstid	60 min / vecka	60 min / vecka	inget
10 Huvudinnehåll	debatt- och intervjuprogram innehållande solidaritets- och kulturfrågor	nyheter, debatt, reportage musik, barn - och ungdomsprogram	hade underhållning och musikprogram
<i>Samarbete</i>			
11. Samarbete med sv. myndigheter	inget	inget	förekommer ej
12. Samarbete med sv. språkliga media	inget	inget	förekommer ej
<i>Problem</i>			
13. Två största problem	- brist på tid - kunniga personal	-ekonomi -myndigheter ser oss inte som media att räkna med	- brist på material - ekonomi och utbildning.
14. Två viktigaste förbättringsförslag	- bilda minoritetsgrupp för media - anställa personal på TV-kanalen	- staten/ näringslivet insats, - förbättra attityden till invandramedia	- stödja föreningarna

Lokal Kabel-TV: sammanställning av intervjusvar från invandrarmedier i Göteborg

<i>Organisation</i>	SOMALI-TV (somaliska)	SOMALI-MEDIA (somaliska)	Arabisk Talande TV ATC (arabiska)
1. Ansvarig	Hassan Hirabe producent	Ali kar Shedane programl/ kontaktman	Kais Kasim, producent
2. Förenings- anknytning	del av föreningsverksamhet	del av föreningsverksamhet	TV-förening
<i>Förutsättningar</i>			
3. Ekonomi	medlemsavgift, bidrag från invandrarförvaltning	medlemsavgift	medlemsavgift, lite reklam
4. Personal	2 ALU- personal	några ALU- personal	2 ALU- personal
5. Frivilliga medarbetare	11 personer	ca 30 personer	ca 7-10 personer
6. Lokaler – utrustning	ingen egen studio, ingen egen utrustning	har en liten studio, TV och en vanlig VHS-video	ingen egen studio, ingen egen utrustning
<i>Mål och verksamhet</i>			
7. Huvudmål	ge lokal och rikstäckande sambandsinformation bevara och utveckla somaliska kulturen	ge samhällsinformation, bevara hemspråk, kultur och behandla integrationsfrågor	bygga broar mellan oss och svenskar, ge information, behandla integrationsfrågor
8. Uppskattat antal tittare	5- 6000 somaliska tittare i Göteborg	5- 6000 somaliska tittare i Göteborg	ca 20 000 arabisktalande tittare i Göteborg
9. Programutbud /tid	60 min /vecka	60 min /vecka	30 min /vecka
10. Huvudinnehåll	barn- och ungdomsprogram, nyheter, debatter, reportage om olika typer av kultur inklusive om hemlandet.	nyheter, barnprogram och utbildningsprogram bl a. hemspråks och samhällsinformation	nyheter och information, diskussioner om integrationsfrågor och kulturutbudet.
<i>Samarbete</i>			
11. Samarbete med sv. myndigheter	inget	inget	inget
12. Samarbete med sv. språkiga medier	lite med TV -4	inget	inget
<i>Problem</i>			
13. Två största problem	-brist på alla resurser -brist på utbildning	- saknar utbildning - utrustning och ekonomi	-brist på ekonomi och tid - utrustning/studio
14. Två viktigaste förbättringsförslag	- statligt /kommunalt stöd - bilda minoritets- mediegrupp	- ekonomiskt stöd - förena somaliska medier	- förbättra attityden till invandrarmedia - anställa personal

Lokal Kabel-TV: sammanställning av intervjusvar från invandramedier i Göteborg

	Bosniska TV (bosniska)
Organisation	
1. Ansvarig	Armır Mesic styrelserepresentant
2. Förenings- anknytning	en del av föreningsverksamhet
Förutsättningar	
3. Ekonomi	medlemsavgift
4. Personal	ingen ALU- personal
5. Frivilliga medarbetare	5-6 personer
6. Lokaler – utrustning	ingen egen studio, ingen egen utrustning
Mål och verksamhet	
7. Huvudmål	att lära sig TV som inriktar sig till ungdomar
8. Uppskattat antal tittare	ca 4000 bosniska tittare i Göteborg
9. Programutbud	60 min /vecka
10. Huvudinnehåll	ungdomsprogram , olika debatter om kultur och sällsfrågor
Samarbete	
11. Samarbete sv. myndigheter	inget
12. Samarbete sv. språkiga media	inget
Problem	
13. Två största problem	-satsningen var inte seriös, saknar studio, utrustning -svårt att begära gratisarbete
14. Två viktigaste förbättringsförslag	- ekonomisk stöd från kommunen -utrustning och lokal

Lokal Kabel-TV: sammanställning av intervjuvaren från invandrarmedier i Stockholm

<i>Organisation</i>	ILYS, somaliska (somaliska)	Dimtsi Eritrea (tigrinja)	Nefeli (grekiska)
1. Ansvarig	Amon Mohammed ansvarig utgivare/ programledare	Yohannes Habte producent	Kristos Barbasiales producent/programledare
2. Förenings – anknytning	TV och radio förening	del av föreningsverksamhet	del av föreningsverksamhet
Förutsättningar			
3. Ekonomi	medlemsavgift, engångs- bidrag från kulturnämnden	medlemsavgift	medlemsavgift
4. Personal	ingen ALU- personal	ingen ALU- personal	ingen ALU- personal
5. Frivilliga medarbetare	5 personer	8 personer	3 personer
6. Lokaler – utrustning	har liten egen studio och en digital kamera	ingen egen studio, ingen egen utrustning	ingen egen studio, ingen egen utrustning
Mål och verksamhet			
7. Huvudmål	samhällsinformation om Sverige och Somalia, öka förståelse mellan svenskar och somalier, mat, dans	samhällsinformation om Sverige och Eritrea, att utveckla kulturen och sprida till svenskar	litteratur och kultur berättelse till greker och svenskar, information om båda länder
8. Uppskattat antal tittare	ca 5- 6000 somaliska tittare i Stockholm	ca 3 000 eritreaner tittare i Stockholm	ca 90% greker och 10% svenskar
9. Programutbud	90 min /vecka	60 min /vecka	60 min /vecka
10. Huvudinnehåll	nyheter, intervjuer, debatter ölika reportage om barn- ungdom, familjeprogram	nyheter, intervjuer och studio diskussion, reportage och dokumentär	studio diskussion, intervjuer och olika program, musik
Samarbete			
11. Samarbete med sv. myndigheter	SIV, integrationsenhet kulturnämnden	inget	miljö och utrikes departement
12. Samarbete med sv. språkiga medier	inget	inget	inget
Problem			
13. Två största problem	-myndigheterna ser inte oss som informationsfunktion - ekonomiska problem	-ekonomi och utrustning -myndigheterna bryr sig inte om oss	-brist på ekonomi -brist på utrustning/studio
14. Två viktigaste förbättringsförslag	myndigheterna bör förstå att vi sysslar med information - ekonomisk stöd	- myndigheterna måste acceptera oss som media att vi gör viktig program	förstärka föreningarna med ekonomi

Lokal Kabel-TV: sammanställning av intervjuvaren från invandrar medier
i Stockholm

	Hispanorama (spanska)	Rahwa - Eritrea (tigrinja)	Parvaz IKF (persiska)
Organisation			
1. Ansvarig	Mariano Catan producent/programledare	Kiros Fre woldu ansvarigs utgivare	Mehde Memarpuri ordförande
2. Förenings – anknytning	en TV- förening	en TV- förening	en del av föreningsverksamhet
Förutsättningar			
3. Ekonomi	medlemsavgift, sponsorer	medlemsavgift	medlemsavgift, sponsorer
4. Personal	ingen ALU- personal	ingen ALU- personal	ingen ALU- personal
5. Frivilliga medarbetare	20 personer	5 personer	20 -25 personer
6. Lokaler – utrustning	ingen egen studio, ingen egen utrustning	ingen egen studio, ingen egen utrustning	ingen egen studio, ingen egen utrustning
Mål och verksamhet			
7. Huvudmål	samhällsinformation, sprida latinamerikanska kultur till svenskarna och musik	samhällsinformation om både Sverige och Eritrea, kultur utveckling, främja integration	samhällsinformation och kultur, främja integration
8. Uppskattat antal tittare	ca 60 - 70 000 svenskar och spansktalande personer	svårt gissa men många tittare	när ca 5- 10 000 persisktalande
9. Programutbud	60 min/ vecka	60 min/ vecka	60 min/ vecka
10. Huvudinnehåll	debatter om politik, socialt och underhållningsprogram, intervjuer, barn och ungdomsprogram	studiodiskussion om religion, utbildning, etik om media, barnprogram intervjuer och nyheter	musik, ibland debatter och olika reportage
Samarbete			
11. Samarbete med sv. myndigheter	med SDN och öppna kanalen	inget	inget
12. Samarbete med sv. språkiga medier	SVT	inget	inget
Problem			
13. Två största problem	kan finnas problem men man måste lösa själv	- ekonomiska problem -har inte utrustning/studio	- ekonomi - svårt ha fast medarbetare
14. Två viktigaste förbättringsförslag	- öppna kanalen eller vi måste synas på SVT	- ha egen utrustning och studio - få bidrag från kommun	- ekonomiska stöd - ha nätverk bland invandrarmedier

Lokal Kabel-TV: sammanställning av intervjuvaren från Öppna kanalen i Sverige

	<u>Öppna kanalen Göteborg</u>	<u>Öppna kanalen Stockholm</u>	<u>Öppna kanalen Malmö</u>
Organisation			
1. Ansvarig	Mario Hernandez Ordf. producent	Birger Stattin administratör	Blomgren Lage administratör
2. Förenings – anknytning	en förening av olika medlemsföreningar	en förening av olika medlemsföreningar	en förening av olika medlemsföreningar
Förutsättningar			
3. Ekonomi	medlemsavgift, annonser sändningsavgift,	medlemsavgift, sponsor, projektbidrag, annonser	medlemsavgift, annonser
4. Personal	2 fast anställda, 2 ALU- personal	3 -ALU personal	8-10 ALU- personal
5. Frivilliga medarbetare	6-8 personer	1 person	inget
6. Lokaler – utrustning	har egen studio och egen sändningsutrustning, kontor	har egen studio och egen sändningsutrustning	har egen studio och egen sändningsutrustning
Mål och verksamhet			
7. Huvudmål	att göra tv- mediet tillgängligt för alla medborgare	att göra tv- mediet tillgängligt för alla medborgare	att göra tv- mediet tillgängligt för alla medborgare
8. Uppskattat antal tittare	ca 190 000 hushåll är kopplad till kabelnät	ca 330 000 hushåll är kopplad till kabelnät	ca 1350 000 hushåll är kopplad till kabelnät
9. Programutbud	dygnet runt	dygnet runt	dygnet runt
10. Huvudinnehåll	sända medlemmarnas program, information och annonser	sända medlemmarnas program, information och annonser	sända medlemmarnas program, information och annonser
Samarbete			
11. Samarbete med sv. myndigheter	Fritidsförvaltningen och kommunen	SDN och SDF	kommunen
12. Samarbete med sv. språkiga medier	SVT, TV-4	SVT t.ex. val (ej organiserad)	inget
Problem			
13. Två största problem	- ekonomi - personal	- ekonomi - tekniska kvalitet, ljud	- ekonomi - utrustning
14. Två viktigaste förbättringsförslag	- kontinuerligt ekonomisk stöd från kommunen - texta programmet på svenska	- bättre sändningsinnehåll ekonomiska stöd - sända i tid	- fast statlig/kommunal finansiering - mer anställda

Bilaga 4 b. Lokal närradio stationer: sammanställning av intervjuvaren från
invandarmedier i Göteborg

<i>Organisation</i>	<u>Radio Iranian (persiska)</u>	<u>Studio Uno (spanska)</u>	<u>Ma ha va shoma (persiska)</u>
1. Ansvarig	Mahvars Ebrahimi ordförande	Patrisia Boudon, programledare	Ahmed Danesh ordf. och programledare
2. Förenings – anknytning	del av föreningsverksamheten	radioförening	del av föreningsverksamheten
<i>Förutsättningar</i>			
3. Ekonomi	medlemsavgifter, sponsorer	medlemsavgifter	bidrag från ABF invandrarförvaltning, sponsorer, medlemsavgift
4. Personal	5 ALU- personal	inga ALU- personal	2 anställda från AMI, 13 ALU- personal
5. Frivilliga medarbetare	2 personer	4 personer	ingen
6. Lokaler – utrustning	ingen egen studio, ingen egen utrustning	ingen egen studio, ingen egen utrustning	ingen egen studio, ingen egen utrustning
<i>Mål och verksamhet</i>			
7. Huvudmål	bevara och utveckla kulturen, ge samhällsinformation om Sverige och hemlandet	nyheter om samhället, kulturutveckling och behandla integrationsfrågor	nyheter, samhälls- information om Sverige och Iran, kulturutveckling och främja demokrati
8. Uppskattat antal lyssnare	5- 6000 persiska lyssnare i Göteborg	ca 6000 spanska lyssnare i Göteborg	ca. 5-10 000 persiska lyssnare i Göteborg
9. Programutbud	15 tim / vecka	3 tim / vecka	12 tim / vecka
10. Huvudinnehåll	familje-, barn- och ungdomsprogram, debatt om invandrarfrågor och intervju	nyheter, ungdomsprogram diskussion om integrationsfrågor,	nyheter, speciellt program riktat till familj -barn och ungdomar och musik.
<i>Samarbete</i>			
11. Samarbete med sv. myndigheter	inget	inget	inget
12. Samarbete med sv. pråkiga medier	inget	inget	inget
<i>Problem</i>			
13. Två största problem	-brist på pengar	- brist på pengar - andra resurser bl a utrustning	-tidsbrist -lyssnarna vill ha mer sändningstid
14. Två viktigaste förbättringsförslag	- sänka sändningsavgiften - speciellt stöd fr kommun	-bidrag från kommunen	- anställa heltidspersonal -kommunalbidrag

**Lokala närradio stationer: sammanställning av intervjuvaren
från invandramedier i Göteborg**

	<u>Radio Panamerika (spanska)</u>	<u>Eritreanska radio (tigrinja)</u>	<u>Makedoniska radio (makedoniska)</u>
<i>Organisation</i>			
1. Ansvarig	César Espinoza, pressansv, prod, ljud/teknik SR	Menassei Joseph ansvarig utgivare	Ivica Celikovic programledare/producent
2. Förenings- anknytning	radioförening	del av föreningsverksamhet	del av föreningsverksamhet
<i>Förutsättningar</i>			
3. Ekonomi	medlemsavgift, reklam bidrag från invandrarförvaltningen	medlemsavgift, lokal verksamhet bidrag från invandrarförvaltningen	medlemsavgift, bidrag från invandrarförvaltning och från gratulationer
4. Personal	ingen ALU- personal	ingen ALU- personal	ingen ALU- personal
5. Frivilliga medarbetare	8- 10 personer	ca 10 personer	1 person
6. Lokaler – utrustning	ingen egen studio, ingen egen utrustning	ingen egen studio, ingen egen utrustning	ingen egen studio ingen egen utrustning
<i>Mål och verksamhet</i>			
7. Huvudmål	utveckla och sprida den sydamerikanska kulturen till det svenska samhället, ge sambandsinformation	sprida sambandsinformation, bevara och utveckla den egna kulturen	nyheter, information om aktuella aktiviteter inom föreningen samt om Sverige och Makedonien
8. Uppskattat antal lyssnare	ca 5000 persiska lyssnare i Göteborg	ca 1000 eritreanska lyssnare i Göteborg	ca 4000 makedoniska lyssnare i Göteborg
9. Programutbud	6 timmar / vecka	60 min/vecka på tigrinja 30 min/vecka på arabiska	30 min / vecka
10. Huvudinnehåll	ungdomsprogram, olika debatter, kultur- och musikprogram, nyheter	nyheter, olika program om hälso- och sociala frågor, diskussion om integration och reportage	sändning av färdiga program från hemlandet, ungdomsprogram, musik
<i>Samarbete</i>			
11. Samarbete med sv. myndigheter	inget	Invandrarförvaltningen	inget
12. Samarbete med sv. språkiga medier	inget	inget	inget
<i>Problem</i>			
13. Två största problem	-utrustning och pengar. - svårt att kräva ideell arbetsinsats	-brist på ekonomi - tidsbrist	- ingen egen studio eller utrustning
14. Två viktigaste förbättringsförslag	- statlig /kommunal satsning - avlöna de som gör krävande arbetsinsatser	- myndigheter bör finansiera radion - anställa på SR	- hittills inga problem att sända 30 min program

**Lokala närradio stationer: sammanställning av intervjuvaren
från invandarmedier i Göteborg**

	Radio 19 Abril (spanska)	Radio Xerion (persiska)	Radio Etiopier (amarinja)
<i>Organisation</i>			
1. Ansvarig	Rafael Zambrano prod/ ansvarig utgivare	Ali Resa Afsudi prod/ programledare	Mulugeta W/ Gorgis ordf. /ansvarig utgivare
2. Förenings- anknytning	del av föreningsverksamheten	del av föreningsverksamheten	del av föreningsverksamheten
<i>Förutsättningar</i>			
3. Ekonomi	gåvor, bidrag, reklam lokal verksamhet,	medlemsavgift	medlemsavgift, studie- cirklar, lokal verksamhet
4. Personal	ingen ALU- personal	ingen ALU- personal	ingen ALU- personal
5. Frivilliga medarbetare	26 personer	4 personer	7 personer
6. Lokaler – utrustning	ingen egen studio, ingen egen utrustning	ingen egen studio, ingen egen utrustning	ingen egen studio, ingen egen utrustning
<i>Mål och verksamhet</i>			
7. Huvudmål	ge samhällsinformation, bevara och utveckla spanskkultur, behandla integrationsfrågor	att bygga broar mellan svensk och persisk kultur, samhälls- information	ge samhällsinformation, bevara och utveckla etiopisk kultur, behandla integrationsfrågan
8. Uppskattat antal lyssnare	ca 12 000 spansktalande lyssnare i Göteborg	ca 8- 10 000 lyssnare i Göteborg	ca 2 -300 lyssnare i Göteborg
9. Programutbud	9 tim / vecka	2 tim / vecka	60 min / vecka
10. Huvudinnehåll	ungdomsprogram, kultur- program, samhällsfrågor debatt och intervju	debatt, intervjuer om integrationsfrågor, barn och ungdomsprogram,	nyheter, ungdomsprogram underhållningsprogram, information om förening
<i>Samarbete</i>			
11. Samarbete med sv. myndigheter	Fritid Göteborg trafiksäkerhetsverket, SDN- Gunnared, Backa etc	inget	inget
12. Samarbete med sv. språkiga medier	inget	inget	inget
<i>Problem</i>			
13. Två största problem	- tidsbrist -brist på pengar	- ingen egen studio -brist på pengar	-brist på pengar -tidsbrist
14. Två viktigaste förbättringsförslag	- minska sändningsavgift - bättre utrustning	- att bilda invandrar- mediagrupp - kommunalt stöd och få adekvat information	-bidrag fr radioprojekt och Invandrarförvaltning - motivera medlemmarna att samla pengar

**Lokala närradio stationer: sammanställning av intervjuvaren
från invandramedier i Göteborg**

	Radio Mehr (persiska)	Kurdiska radio (kurdiska språk)	Azerbajdzanska radio (azerbajdzanska)
<i>Organisation</i>			
1. Ansvarig	Mohammed Jaafari ordf. och redaktör	Hemen Maoruf ansvarig utgivare	Baram Atabeyli ordf. och redaktör
2. Förenings – anknytning	del av föreningsverksamhet	del av föreningsverksamhet	del av föreningsverksamhet
<i>Förutsättningar</i>			
3. Ekonomi	medlemsavgift, bidrag avgift från gratulation	medlemsavgift, bidrag lokal verksamhet	medlemsavgift
4. Personal	1 ALU- personal	ingen ALU- personal	ingen ALU- personal
5. Frivilliga medarbetare	20 personer	5 personer	5 personer
6. Lokaler – utrustning	ingen egen studio, ingen egen utrustning	ingen egen studio, ingen egen utrustning	ingen egen studio, ingen egen utrustning
<i>Mål och verksamhet</i>			
7. Huvudmål	att påverka landsmän integrera sig i det svenska samhället, samhällsinfor- mation, kulturutveckling	samhällsinformation, nyheter, kulturutveckling	att förstärka identiteten, kulturutveckling, behandla integrationsfrågor
8. Uppskattat antal lyssnare	ca 2500 persiska lyssnare i Göteborg	ca 1000-2000 kurdiska lyssnare i Göteborg	ca 300-700 azerbajdzanska lyssnare i Göteborg
9. Programutbud	9 tim / vecka	90 min / vecka	2 tim / vecka
10. Huvudinnehåll	Ungdoms- och kvinnoprogram, hälsoinfo, debatter i olika ämnen, nyheter och musik	nyheter, upplysning om nya regler diskussion kring invandrarfrågor och litteratur,	historia, ungdomsprogram, nyheter, dans och musik
<i>Samarbete</i>			
11. Samarbete med sv. myndigheter	invandrarförvaltningen, SDN, Fritidsförvaltningen	Sparbanken och Miljöförvaltning	inget
12. Samarbete med sv. språkiga medier	inget	inget	inget
<i>Problem</i>			
13. Två största problem	- inget stöd fr myndigheter - svårt att kräva helgarbete	-kunskapsbrist -brist på pengar och utrustning	- språkförbistringar -tidsbrist
14. Två viktigaste förbättringsförslag	- ersättning till de helgarbetande - erhålla kommunalt el, statligt bidrag	-utbildning - att föreningarna hjälper varandra	- förstärka ledarskapet och ha tålmod -pengar

**Lokala närradio stationer: sammanställning av intervjuvaren
från invandarmedier i Göteborg**

	Radio PejK (persiska)	Radio Kroarska (kroatiska)	Radio Shahrvand (persiska)
Organisation			
1. Ansvarig	Farhad Farman ordf. och redaktör	Gabriella Lazanja programledare	Nasser Husseini ansvarig utgivare
2. Förenings- anknytning	del av föreningsverksamheten	del av föreningsverksamheten	radioförening
Förutsättningar			
3. Ekonomi	medlemsavgift, sponsorer, och lokal verksamhet	medlemsavgift och lokal verksamhet	medlemsavgift
4. Personal	3 fast anställda 4 ALU - personal	ingen ALU- personal	ingen ALU- personal
5. Frivilliga medarbetare	6 personer	1 person	5 personer
6. Lokaler – utrustning	ingen egen studio, ingen egen utrustning	ingen egen studio, ingen egen utrustning	ingen egen studio, ingen egen utrustning
Mål och verksamhet			
7. Huvudmål	sambällsinformation, sociala frågor, kulturutveckling och främja demokratiprocessen	informera medlemmar om föreningslivet, musik (inga språkproblem)	bygga broar mellan oss och svenskarna, kultur- utveckling, behandla integrationsfrågor
8. Uppskattat antal lyssnare	ca 8- 10 000 persisktalande lyssnare i Göteborg	ca 2-3000 kroatiska lyssnare i Göteborg	ca 8- 10 000 persiska lyssnare i Göteborg
9. Programutbud	3 tim / dag, 7 ggr i veckan	30 min / vecka	2 tim / vecka
10. Huvudinnehåll	nyheter, familje- ungdoms- och barnprogram, debatt med olika experter om olika ämnen	sportpogram, musik, info om fester och gratulationer	nyheter, barn- och ungdomsprogram, diskussion om integrationsfrågor
Samarbete			
11. Samarbete med sv. myndigheter	inget	inget	vägverket (tillfälligt)
12. Samarbete med sv. språkiga medier	inget	inget	inget
Problem			
13. Två största problem	-ekonomi -personalbrist	- personalbrist - egen studio	- ekonomiska problem - ingen egen studio och ingen egen utrustning
14. Två viktigaste förbättringsförslag	-statliga /kommunala bidrag - fler reklam intäkter	-utbildning - mer engagemang	- statligt bidrag

**Lokala närradio stationer: sammanställning av intervjuvaren
från invandramedier i Göteborg**

	Radio Iran (persiska)	Souvarit radio (finska)	Radio AVA (persiska)	Somali radio (somaliska)
<i>Organisation</i>				
1. Ansvarig	Ahmed Salih Tabar. ordf./programledare	Ritta Naamanka ansvarig utgivare	Monsur Tahrani programledare	Seed Ahmed, producent
2. Förenings – anknytning	del av förenings- verksamhet	del av förenings- verksamhet	del av förenings- verksamhet	del av förenings- verksamhet
<i>Förutsättningar</i>				
3. Ekonomi	medlemsavgift, reklam sponsorer, lokal verksamhet	reklam, gåvor från medlemmar medlemsavgift	medlemsavgift, ABF-studiecirkel och sponsorer	medlemsavgift, bidrag och lokal verksamhet
4. Personal	igen ALU- personal	ingen ALU- personal	2 anställda 3 ALU- personal	igen ALU- personal
5. Frivilliga medarbetare	6 personer	15 personer var- av 8 är aktiva	inga	6 personer
6. Lokaler – utrustning	har egen studio, har egen utrustning	ingen egen studio, ingen egen utrustning	ingen egen studio, ingen egen utrustning	ingen egen studio, ingen egen utrustning
<i>Mål och verksamhet</i>				
7. Huvudmål	samhällsinformation kulturutveckling, förstärka kvinnans roll i media	bevara finska språket, musik och samhälls- information	samhällsinforma- tion, kultur och behandla integrationsfrågor	samhällsinforma- tion, kultur och integrationsfrågor
8. Uppskattat antal lyssnare	ca 20 000 persiska lyssnare i Göteborg	5- 10 000 finska lyssnare i Gbg	4-5 000 persiska lyssnare i Gbg	5 -6000 somalier i Gbg
9. Programutbud	41 tim / vecka	135 min / vecka	12 tim /vecka	2 tim / vecka
10. Huvudinnehåll	nyheter, ungdoms och kvinnoprogram, debatter i olika ämnen, intervjuer	underhållnings- program, info. om föreningen och gratulationer	invandrarfrågor, konsultering om arbetsmarknaden, utbildning, musik	ungdoms- och barnprogram, debatter om invandrarfrågor
<i>Samarbete</i>				
11. Samarbete med sv. myndigheter	polisen, Försäkringskassan	inget	inget	inget
12. Samarbete med sv. språkiga medier	inget	inget	inget	lite samarbete SR
<i>Problem</i>				
13. Två största problem	- inga problem	-tidsbrist -brist på pengar	- dålig ekonomi - ingen utrustning	-brist på pengar - kunnig personal
14. Två viktigaste förbättringsförslag	- inga förslag	- ekonomiskt stöd från företag -stöd från fonder	- ekonomiskt stöd -utrustning och studio	- statligt stöd -utbildning

Lokal närradio stationer: sammanställning av intervjuvaren
från invandrarmedier i Stockholm

	Azerbadjan radio (azerbadjanska)	Etiopiska radio (amarinja)	Kurdiska radio (Dengi kurd)
Organisation			
1. Ansvarig	Mohammed Azar redaktör	Mekonen Deneke redaktör	Rasmi Jalal ansvarig utgivare
2. Förenings – anknytning	en del av föreningsverksamhet	en del av föreningsverksamhet	en del av föreningsverksamhet
Förutsättningar			
3. Ekonomi	medlemsavgift, fr aktiviteter	medlemsavgift, lite bidrag	medlemsavgift, annonser
4. Personal	ingen ALU- personal	ingen ALU- personal	ingen ALU- personal
5. Frivilliga medarbetare	5 personer	12 personer	7 personer
6. Lokaler – utrustning	ingen egen studio, ingen egen utrustning	ingen egen studio, ingen egen utrustning	ingen egen studio, ingen egen utrustning
Mål och verksamhet			
7. Huvudmål	samhällsinformation, utveckla och sprida kulturen	sprida samhällsinformation om både Sverige och Etiopien	kulturverksamhet, information och musik
8. Uppskattad antal lyssnare	ca 1500 azerbadjanska lyssnare i Stockholm	ca 9 -10000 lyssnare i Stockholm	ca 5-6000 kurdiska lyssnare i Stockholm
9. Programutbud	60 min/ vecka	3 tim /vecka	7 tim /vecka
10. Huvudinnehåll	nyheter, litteratur, politik och musik	nyheter, debatter, musik intervjuer, barnprogram	olika reportage, intervjuer, barn- och kvinnoprogram
Samarbete			
11. Samarbete med sv. myndigheter	ABF	inget	fritidsförvaltningen
12. Samarbete med sv. språkiga medier	inget	inget	inget
Problem			
13. Två största problem	- ekonomi - utrustning och studio	- ekonomi - begränsad sändning	- ekonomi
14. Två viktigaste förbättringsförslag	- statlig bidrag - utbildning	- statlig finansiering - få rikstäckande sändning	- förstärka ekonomin

**Lokal närradio stationer: sammanställning av intervjuvaren
från invandrarmedier i Malmö**

	Bosnien-Hercegovinas radio (bosniska)	Mirandonos (spanska)	Serbiskt forum (serbiska)
Organisation			
1. Ansvarig	Miralem Pervisovic ansvarig utgivare	Gloria Bolinder programledare	Vlastimir Nikolic programledare
2. Förenings – anknytning	en del av föreningsverksamhet	en del av föreningsverksamhet	en del av föreningsverksamhet
Förutsättningar			
3. Ekonomi	sponsorer, olika verksamhet	medlemsavgift	medlemsavgift, bidrag
4. Personal	ingen ALU- personal	ingen ALU- personal	ingen ALU- personal
5. Frivilliga medarbetare	3 personer	3-4 personer	15 personer
6. Lokaler – utrustning	ingen egen studio, ingen egen utrustning	ingen egen studio, ingen egen utrustning	ingen egen studio, ingen egen utrustning
Mål och verksamhet			
7. Huvudmål	samhällsinformation om både Bosnien och Sverige, behandla integrationsfrågor	utveckla och sprida kulturen, musik	samhällsinformation, sprida kulturverksamhet och utveckla språket
8. Uppskattat antal lyssnare	ca 10 000 och uppåt bosnier och kroater i Malmö	väldigt många	ca 2000 serbiska lyssnare i Malmö
9. Programutbud	90 min /vecka	60 min/ vecka	60 min/ vecka
10. Huvudinnehåll	nyheter, studio diskussion och reportage	nyheter, reportage	nyheter, debatter och barn program
Samarbete			
11. Samarbete med sv. myndigheter	Malmö kommun	inget	ABF, SIV
12. Samarbete med sv. språkiga medier	inget	inget	inget
Problem			
13. Två största problem	- ekonomi - utrustning	- inte speciellt	- ekonomi, utrustning - utbildning
14. Två viktigaste förbättringsförslag	- statlig stöd - hjälpa de svaga	- hjälpa föreningar att sända billigt	- statlig finansiering - ha kunniga experter

Bilaga 4 c. Programverksamheten under branden: Närradiostationer: kabel-TV-stationer

	<u>NET-TV</u> (persiska)	<u>CIEN-TV</u> (spanska)	<u>FNAN-Eritreanst-TV</u> (tigrinja)
1. Programutbud – sändningstid (första veckan)	inget	inget	inget
2. Programutbud – sändningstid (följande två veckor)	2 tim direktsändning, samt sporadiskt 30-60 min / mån	2 tim direktsändning, samt sporadiskt varje mån	2 timmar direktsändning, samt reguljära sändning 60 min /vecka bl a. 3/11, 10/11-98
3. Huvudsakligt programinnehåll	studiodiskussion, telefonsamtal, inslag från TV-4, reportage från begravningen	studiodiskussion, telefonsamtal och inslag fr TV4	studio diskussion, telefonsamtal, inslag fr TV4 och sammanfattning av branden minut för minut
4. Huvud-medverkande	polis, räddningstjänst, persisktalande psykologer anhöriga, andra landsmän	spansktalande politiker, psykologer, krisgruppen anhöriga, ungdomar, präst	brandingenjör, politiker, polis, präst, anhöriga, ungdomar
5. Huvudsakliga informationskällor	svenska media bl a radio, TV, tid, fr krisgruppen och folk från brand platsen	radio, TV, tidn, från krisgruppen och folk från brandplatsen	radio, TV, tidn, från krisgruppen och folk från brand platsen
6. Kontakt/utbyte sv. myndigheter	inget	kommunen och fritidsförvaltningen	fritidsförvaltningen och kommunen
7. Kontakt/utbyte sv-språkiga medier	inget	inget	inget
8. Kontakt/utbyte utländska medier	inget	inget	inget
9. Problem-upplevelse	-brist på information - fick ingen inbjudan till presskonferens	-direktsändningen visades för sent -fick ingen information fr presskonferenserna	-brist på information - saknar kunskap och erfarenhet att hantera dessa problem

Programverksamheten under branden: Närradiostationer: kabel-TV- stationer

	<u>AMEZ-TV</u> (sorani & kurmandji)	<u>SAHAN-TV</u> (somaliska)	<u>SHEHERAZADE</u> (arabiska)
1. Programutbud – sändningstid (första veckan)	inget	inget	Kanalen existerade ej under branden
2. Programutbud – sändningstid (följande två veckor)	2 timmar direktsändning, samt reguljära sändningen 60 min /vecka bl a. 11/11	sände en gudstjänst i SVT	--
3. Huvudsakligt programinnehåll	studiodiskussion, telefonintervju, inslag fr TV4	inget	--
4. Huvud-medverkande	Polis, socialkontor, föräldrar och ungdomar	inget	--
5. Huvudsakliga informationskällor	SVT, SR och tidn, våra medlemmar från brandplatsen, vår redaktion	inget	--
6. Kontakt/utbyte sv. myndigheter	med kommun och fritidsförvaltningen i samband med direktsändningen	inget	--
7. Kontakt/utbyte sv-språkiga medier	inget	direkt sänd gudstjänst i SVT med anledning av branden	--
8. Kontakt/utbyte utländska medier	inget	inget	--
9. Problem - upplevelse	brist på information, ingen inbjudan till presskonferens förutom justitieministeriets.	gruppen var på TV- kurs, han inte producera program	slutade sända april-98 p g a brist på resurser trots att det fanns en stor efterfrågan.

Programverksamheten under branden: närradiostationer: kabel-TV- stationer

	<u>SOMALI-TV</u> (somaliska)	<u>SOMALI-MEDIA</u> (somaliska)	<u>Arabiska Talande tv</u> <u>ATC (arabiska)</u>
1. Programutbud – sändningstid (första veckan)	inget	inget	inget
2. Programutbud – sändningstid (följande två veckor)	2 timmar direktsändning, samt reguljära sändningar 30 min /vecka bl a. 05/11	2 timmar direktsändning, samt reguljära sändningar 60 min /vecka bl a. 03/11	2 tim direktsändning om branden, har ej regelbundna sändningar
3. Huvudsakligt programinnehåll	studiodiskussion, telefonsamtal, intervju, inslag från TV 4	studiodiskussion, telefonsamtal, intervju, inslag från TV 4	studiodiskussion, telefonsamtal, intervju, inslag från TV 4
4. Huvud-medverkande	polisen, anhöriga och andra somalier	polisen, anhöriga och andra somalier	advokat, kurator, socionom, elevassistent, ungdomar
5. Huvudsakliga informationskällor	svenska media bl a radio, TV och tidningar somalier fr brandplatsen	svenska media bl a radio, TV och tidningar somalier fr brandplatsen	krisgrupper, svenska media, och redaktionsreportage
6. Kontakt/utbyte sv. myndigheter	5/11 kontaktade kommunen och begärde information på somaliska	polisen, sjukhusen, brandkåren och kyrkan	inget
7. Kontakt/utbyte sv-språkiga medier	inget	SVT, TV 4	kontaktade TV 4 , rapporterade under 5 dgr på arabiska till P2 i Sthlm
8. Kontakt/utbyte utländska medier	inget	BBC-Somalia från London, LokalTV från Minnesota, Lokal Radio och TV i Finland	inget
9. Problegupplevelse	tittarna fick vänta 4 dagar för att få informationen på somaliska, myndigheterna hindrade oss i att samla info och göra reportage, brist på kunskap hur man bemöter nämnda problem	som journalister fick vi också agera krisgrupp, svårt att hantera den bristfälliga informationen	sv. media inte har respekt för vårt språk (ex behovet av översättning av reportagen till arabiska), informationen från TV var ensidig (endast svenska medverkande)

Programverksamheten under branden: närradiostationer: kabel-TV-stationer

	<u>Bosniska- TV</u>	<u>Öppna kanalen</u>
1. Programutbud – sändningstid (första veckan)	inget	Öppna kanalen producerar inte
2. Programutbud – sändningstid (följande två veckor)	2 timmars direkt sändning ang branden, därefter 60 min/ vecka	sammanlagt 14 timmars direkt sändning två veckor efter branden
3. Huvudsakligt programinnehåll	studio diskussion, inslag fr TV4, telefon intervju och sammanfattning	direktsändning om branden på sju olika språk, annonser om krisgruppen, polisen, länsstyrelsens press meddelanden etc.
4. Huvud-medverkande	olika personer från Bosnien Imam, läkare, psykolog och andra ungdomar och anhöriga.	program om branden på sju olika språk: eritreanska, spanska, arabiska, persiska, kurdiska, bosniska och somaliska
5. Huvudsakliga informationskällor	STV, radio, tidn, personer från brandplatsen och krisgruppen	polisen, brandkåren, kommunen samt annan info via fax, länsstyrelsen
6. Kontakt/utbyte sv. myndigheter	kommunen	kommun, fritid Göteborg, Invandrarförvaltning
7. Kontakt/utbyte sv-språkiga medier	inget	TV4
8. Kontakt/utbyte utländska medier	ingen	inget utbyte men direktsändningen sändes i repris via Europa satellit jan-feb 99.
9. Problem-upplevelse	svårt att begära medlemmarna gratisarbete	studion och den tekniska utrustningen var dålig

Bilaga 4 d. Programverksamheten under branden: närradiostationer

	<u>Radio Iranian</u> (persiska)	<u>Studio Uno</u> (spanska)	<u>Ma Ha Va Shoma</u> (persiska)
1. Programutbud – sändningstid (första veckan)	fre 30/10-98, sön 1/11-98 sammanlagt ca 4,30 tim	lör 31/10-98, sände 3 tim	fre 30/10-98, sände 30 min
2. Programutbud – sändningstid (följande två veckor)	kanalen sänder 15 timmar per vecka	kanalen sänder 3 timmar per vecka	kanalen sänder 12 timmar per vecka
3. Huvudsakligt programinnehåll	reportage, läste namn på offren, studiodiskussion och telefonintervjuer	sammanfattning, studiodiskussion och telefonintervjuer	reportage och tyst minut, studiodiskussion och telefonsamtal
4. Huvud-medverkande	persisktalande psykologer, läkare, vänner och krisgrupper	spansktalande gäster i studion	persisktalande krisgrupper, psykologer, läkare, familjer, ungdomar
5. Huvudsakliga informationskällor	krisgruppen, vårt reportage från sjukhusen, personer från brandplatsen	fr GP, Metro, SR och personer från brandplatsen	radio, TV, tidn, krisgruppen och personer från brandplatsen
6. Kontakt/utbyte sv. myndigheter	inget	inget	inget
7. Kontakt/utbyte sv-språkiga medier	inget	inget	SR- Stockholm på persiska
8. Kontakt/utbyte utländska medier	inget	inget	kontakt med franska internationella radion och radio Los -Angeles (USA)
9. Problem-upplevelse	informationsbrist, ingen inbjudan till någon presskonferens	information brist, ingen inbjudan till informationsmöte om brandkatastrofen	ingen inbjudan till någon presskonferens

Programverksamheten under branden: närradiostationer

	<u>Radio Panamerika</u> (spanska)	<u>Eritreanska radio</u> (tigrinja)	<u>Makedoniska radio</u> (makedoniska)
1. Programutbud – sändningstid (första veckan)	lör 31/10-98, sände 6 timmar	lör 31 /10 -98, sände 90 min	inget
2. Programutbud – sändningstid (följande två veckor)	kanalen sänder 6 tim/ vecka bl a. 7/11, 14/11-98	kanalen sänder 90 min/ vecka bl a. 7/11, 14/11-98,	kanalen sänder 30 min/ vecka bl a. 3/11,17/11-98
3. Huvudsakligt programinnehåll	diskussion i studio direkt telefonsamtal fr brandplatsen, intervjuer, reportage fr begravningarna	nyhetsuppläsning kort sammanfatning om brandkatastrofen, reportage fr begravningarna	nyhetsuppläsning sammanfatning om brandkatastrofen
4. Huvud-medverkande	spansktalande psykologer, präster, krisgrupp, ungdomar samt anhöriga	fanns ingen psykolog el läkare till hands i Göteborg som talade tigrinja	polisen, krisgrupper, landsmän
5. Huvudsakliga informationskällor	SR, P4, SVT, GP, polisen, sjukhusen, krisgrupper, folk från brandplatsen, vår redaktion	Metro, GP, TV-4, Text-TV	radio, TV, tid, poliser, personer från brandplatsen vår ordf. och programl
6. Kontakt/utbyte sv. myndigheter	endast lite med polisen och sjukhusen	inget	inget
7. Kontakt/utbyte sv-språkiga medier	SR i Stockholm	inget	P2, P4, GP, GT, TT och Expressen
8. Kontakt/utbyte utl. medier	rapporterade till Portugal, Spanien, Chile, Uruguay, BBC- spanska	inget	BBC, AP:s korrespondant fr Sthlm, radio Sweden Norge, Makedonsk Radio /TV, Serbien och Bulgarien
9. Problem-upplevelse	ingen erfarenhet el kunskap hur man hanterar krisituationen, problem att få information (t ex ingen press-konferens)	ingen erfarenhet hur man hanterar en krisituation, vi "själva var i chocktillstånd och visste inte vart vi skulle vända oss", svårt att få information (t. ex ingen presskonferens)	ville informera dagligen men det gick inte, dålig information; kontaktade polisen för info men fick ingen respons., Föreningen gjorde ett uttalande för publicering i GP och TT men det publicerades inte

Programverksamheten under branden: närradiostationer

	<u>Radio 19 Abril</u> (spanska)	<u>Radio Xerion</u> (persiska)	<u>Radio Etiopier</u> (amarinja)
1. Programutbud – sändningstid (första veckan)	30-31/10-98 sände 8 tim på spanska, 1/11 sändes 3 tim på svenska	inget	inget
2. Programutbud – sändningstid (följande två veckor)	kanalen sänder sammanlagt 19 tim/vecka om branden	kanalen sänder 2 tim/vecka, bl a. 2/11, 5/11 i samarbete med Hammavand radio	kanalen sänder 60-min/vecka, bl a. 2/11-98
3. Huvudsakligt programinnehåll	studiodiskussioner, telefonsamtal, reportage, intervjuer och debatt	studiodiskussion med olika grupper bl a krisgrupper, telefonsamtal	telefonintervju, reportage från begravningarna
4. Huvud-medverkande	präst fr Hammarkullen, spånsktalande krisgrupper, svenska psykologer, ungdomar	läkare, psykologer, advokater och andra kunniga personer, samtliga iranier	överlevande etiopier från brandkatastrofen
5. Huvudsakliga informationskällor	P3, SVT, Arbetet, GP, eget reportage från brandpl, krisgruppen	krisgruppen, radio, TV samt tidningar	GP, SR, SVT, personer från brandplatsen
6. Kontakt/utbyte sv. myndigheter	kontaktade polisen och räddningstjänst för info men fick ingen	inget	inget
7. Kontakt/utbyte sv.språkl medier	Radio Stockholm	inget	inget
8. Kontakt/utbyte utländska medier	spanska BBC samt Norge	inget	inget
9. Problem-upplevelse	informationsproblem t. ex ingen inbjudan till presskonferens trots att vi tog initiativet	svårt att få information, bl a om Mona, fick ingen inbjudan till presskonferens	informationsproblem fick ingen inbjudan till presskonferens

Programverksamheten under branden: närradiostationer

	<u>Radio Mehr</u> (persiska)	<u>Radio Kroatska</u> (kroatiska)	<u>Radio Azerbajdzanska</u> (azerbajdzanska)
1. Programutbud – sändningstid (första veckan)	31/10, 1/11-98 sänt sammanlagt 9 tim	inget	1/11-98 sänt 60 min
2. Programutbud – sändningstid (följande två veckor)	kanalen sänder 9 tim/vecka	kanalen änder 30 min/vecka	kanalen sänder 2 tim/vecka, bl a. 8/11-98
3. Huvudsakligt programinnehåll	studiosamtal, telefonintervjuer från olycksplatsen, reportage från begravningar	programledaren kortfattat om branden, det fanns inga behov av info på det egna språket	diskussion i studion bl a hur man kan förebygga liknande katastrofer, telefonintervjuer
4. Huvud-medverkande	psykologer, läkare, författare, ekonomer (svenskar och iranier), anhöriga och andra.	inget	kunniga landsmän, familjer, anhöriga och föreningens styrelse
5. Huvudsakliga informationskällor	polisen, psykologer, krisgruppen, svensk media, personer från brandplatsen	svenska media	svenska tidningar, personer från brandplatsen
6. Kontakt/utbyte sv. myndigheter	inget	inget	inget
7. Kontakt/utbyte sv-språkiga medier	inget	inget	inget
8. Kontakt/utbyte/utländska medier	inget	inget	inget
9. Problem-upplevelse	ingen inbjudan till presskonferens	inget problem för att medlemmarna kan väl svenska språket	svårt att få information både från presskonferenser och informationsmöten

Programverksamheten under branden: närradiostationer

	<u>Radio Peik</u> (persiska)	<u>Kurdiska radio</u> (kurdiska språk)	<u>Radio Sharvand</u> (persiska)
1. Programutbud – sändningstid (första veckan)	inget	sön 1/11-98 sände 90 min	sön 1/11-98 sände 2 tim
2. Programutbud – sändningstid (följande två veckor)	kanalen sänder 3 tim /dag bl a. 3/11- 6/11-98 sände sammanlagt 12 tim,	kanalen sänder 90 min / vecka	kanalen sänder 2 tim / vecka
3. Huvudsakligt programinnehåll	reportage i SR, studiodiskussion med ungdomar och familjer samt telefonintervjuer	intervjuer med ögonvittnen	reportage om brandkatastrofen, läste upp namnen på offren
4. Huvud-medverkande	polisen, ungdomar, familjer och anhöriga, krisgruppen	kurder som var på festen	redaktionen
5. Huvudsakliga informationskällor	SVT ,P4, GP, Metro, Arbetet	GP och andra svenska tidningar	TV4, Internet, svensk media, personer från brandplatsen
6. Kontakt/utbyte sv. myndigheter	polisen (tack vare personliga kontakter)	inget	inget
7. Kontakt/utbyte sv-språkiga medier	SR i Stockholm	inget	inget
8. Kontakt/utbyte utländska medier	inget	inget	inget
9. Problem-upplevelse	otillräcklig information fr kommunen; lyssnarna blev förvirrade av den splittrade informationen	ingen inbjudan till presskonferenser eller informationsmöten	informationsbrist

Programverksamheten under branden: närradiostationer

	<u>Radio Iran</u> (persiska)	<u>Souvarit radio</u> (finska)	<u>Radio AVA</u> (persiska)	<u>Somali-radio</u> (somaliska)
1. Programutbud – sändningstid (första veckan)	30/10, 31/10-98 sänt sammanlagt 14 tim	30/10-98 sände 135 min	1/11-98, sände 2 tim	inget
2. Programutbud – sändningstid (följande två veckor)	kanalen sänder 7 tim /dagen hela v. 2/11 - 4/11-98 sänt sammanlagt 21 tim	kanalen sänder 135 min /vecka	2 tim / vecka	inget
3. Huvudsakligt programinnehåll	studiodiskussioner, intervjuer, reportage	tyst minut och telefonsamtal i studion	studiodiskussion, telefonsamtal och reportage.	-----
4. Huvud-medverkande	krisgruppen, läkare, anhöriga, polisen, räddningstjänst	finsk präst	landsmän och familjer till de skadade	-----
5. Huvudsakliga informations-källor	information från polisen, sjukhusen, räddningstjänsten, krisgruppen	radio, TV, tid, folk från brand-platsen och redaktionen	TV, radio och tidn, folk från brand platsen	-----
6. Kontakt/utbyte sv. myndigheter	inget	inget	inget	-----
7. Kontakt/utbyte sv-språkiga medier	P1 Stockholm	inget	inget	-----
8. Kontakt/utbyte utländska medier	radio i Israel, VOA, en finsk tidning, en norsk radiokanal	inget	inget	-----
9. Problem-upplevelse	svårt att lita på myndigheternas info varierade från polis och räddningstjänst	inte så mycket problem	brist på information	-----

Lennart Weibull och Ingela Wadbring

Göteborgs universitet

Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG)

De nya svenskarna möter svenska massmedier

Det svenska mediasystemet är i många avseenden unikt. Ett särskilt utmärkande drag är dagspressens starka ställning. I ett internationellt perspektiv är det bara Norge, Finland och Sverige som har en dagspress som når i stort sett alla grupper av medborgare. Ett annat viktigt drag är den starka public serviceverksamheten inom både radio och TV. Ett tredje drag är att massmedier överlag spelar en central roll för informations-spridning i förhållande till personliga kontakter. I Sverige är också tilltron till medier – men undantag för kvällspress – genomgående hög.¹

De som kommit till Sverige som invandrare eller flyktingar har inte sällan sin bakgrund i helt andra mediasystem. I exempelvis det forna Jugoslavien, i Turkiet eller i Somalia saknas i stort sett lokala dagstidningar med någon spridning att tala om; om större dagstidningar finns är de vanligen lösnummerförsälda och av tabloidtyp. Radion och televisionen består ibland av statliga propagandakanaler eller är organ för stridande gruppers politiska budskap. Konsekvensen är att man saknar läsvanor för dagspress, liksom man inte heller har den positiva grundinställning till radions och televisionens nyheter som är vanlig hos svenskar.

Den centrala frågan är då vad som händer när en invandrare med bakgrund i ett annat mediasystem plötsligt blir beroende vad som sägs i dagspress, radio och TV. Brandkatastrofen på Hisingen i Göteborg var en sådan situation.

Syfte och uppläggning

Vårt uppdrag har inte varit att direkt svara på frågan om hur invandrare förhöll sig till medier i anslutning till brandkatastrofen, utan istället att försöka ge en bild av förutsättningarna. Vårt syfte är att beskriva tillgången till medier och medievanor i allmänhet hos invandrare. Frågan gäller både hur de större svenska medierna och kanalerna används och vilken betydelse utländska kanaler kan ha. Utgångspunkten har varit att

belysa medietillgång och medieanvändning både på nationell nivå och i Västsverige liksom i Göteborgs kommun.

Underlaget

Underlaget kommer från de årliga frågeundersökningar som genomförs av SOM-institutet vid Göteborgs universitet i samverkan med bland annat forskningsprogrammet Dagspresskollegiet vid Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet. Den ena är den riksrepresentativa studien Riks-SOM, den andra den västsvenska Väst-SOM. Båda undersökningarna genomfördes i form av postenkäter under hösten 1998 – huvuddelen av datainsamlingen skedde under oktober och november – med ett urval på 2800 respektive 2900 personer boende i Västsverige. Väst-SOM omfattar Göteborgs kommun med kranskommuner.

Svarsfrekvensen var relativt hög: närmare 70 procent i Riks-SOM och drygt 60 procent i Väst-SOM. Bortfallet bland invandrare är dock på grund av språksvårigheter betydligt större. Alla slutsatser måste därför tolkas med försiktighet. Som jämförelse används även en undersökning från 1996, genomförd i den invandratäta stadsdelen Angered i Göteborg, som särskilt fokuserar på hur invandrare väljer mellan olika medier.

Disponering

Föreliggande PM har två huvuddelar. Den första belyser medietillgången. Där redovisas tillgången till olika medier i hushållet, särskilt teknisk medieutrustning av olika slag, och invandrarhushåll jämförs med svenskars hushåll. I den andra delen görs en översikt av medievanorna – dagstidningsläsning, radiolyssnande och TV-tittande – för invandrare och svenskar.

I varje del presenteras både uppgifter för Sverige som helhet, för Västsverige och för Göteborgs kommun. Allra först skall dock ges några allmänna uppgifter om de undersökta grupperna.

Invandrare och svenskar i SOM-undersökningarna

I beskrivningarna av medietillgång och medievanor har utgångspunkten varit att jämföra svenskar och invandrare. Definitionen av den senare gruppen rymmer dock flera komplikationer, som har konsekvenser för analysen av undersökningsdata. I våra studier har vi utgått från två olika definitioner. Den ena bygger på medborgarskap – svensk medborgare eller ej – den andra på platsen för uppväxten. I den senare har vi skiljt på personer uppvuxna i Sverige med föräldrar uppvuxna i Sverige, vilket i det följande är detsamma som 'svenskar', personer uppvuxna i annat land, vilket är detsamma som första generationens invandrare, och per-

soner uppvuxna i Sverige men med minst en förälder uppvuxen utomlands, alltså andra generationens invandrare.

När det gäller definitionen som bygger på *medborgarskap* visar sig att undersökningsdata något underskattar andelen utländska medborgare. Endast cirka fem procent av svarspersonerna uppger sig inte vara svenska medborgare. Det låga antalet svarspersoner i gruppen (cirka 150) gör också svaren något osäkra.

Definitionen som bygger på platsen för *uppväxten* torde ge ett något bättre underlag. En översikt finns i tabell 1. Av alla svenskar i den nationella undersökningen är andelen som själva har vuxit upp utomlands eller har föräldrar som har vuxit upp utomlands knappt 15 procent. I Göteborgs kommun är andelen första och andra generationens invandrare nästan 25 procent. Både nationellt och i Göteborgs kommun utgör första och andra generationens invandrare likstora grupper.

En ytterligare komplikation är att invandrargruppen är mycket heterogen. Cirka 30 procent av första generationens invandrare i Sverige som helhet kommer från Norden, drygt 40 procent från övriga Europa och knappt 30 procent från övriga världen. Fördelningen inom första generationens invandrare är nästan exakt densamma i Västsverige. Bland andra generationens invandrare är bilden ännu mera splittrad, vilket inte gör det meningsfullt att analysera ursprungsland.

Tabell 1 Befolkningens struktur, nationellt och i Göteborgs kommun

Befolkningsstruktur	Uppvuxen i Sverige		Uppvuxen utomlands		Förälder uppvuxen utomlands	
	Nationellt	Göteborg	Nationellt	Göteborg	Nationellt	Göteborg
<i>Kön:</i>						
Män	49	46	48	45	50	34
Kvinnor	51	54	52	55	50	66
	100	100	100	100	100	100
<i>Ålder:</i>						
15-29 år	21	23	14	24	40	50
30-49 år	34	36	47	37	46	41
50-64 år	26	23	27	31	12	4
65-79 år	18	18	13	8	3	4
	99	100	101	100	101	99
<i>Utbildning:</i>						
Låg utbildning	51	39	33	43	33	25
Medelhög utbildning	22	22	31	31	35	37
Hög utbildning	27	39	36	26	33	39
	100	100	100	100	101	101
Antal svar (cirka)	2 935	653	250	103	221	90
Procent av befolkningen	86	77	7	12	6	11

Kommentar: Procenttalen på den nedersta raden anger fördelningen över uppväxtplats för Sverige som helhet och för Göteborgs kommun.

I jämförelse med svenskar med föräldrar uppvuxna i Sverige är första generationens invandrare särskilt överrepresenterad i åldersgruppen 30-49 år, andra generationen inte oväntat i åldersgruppen 15-29 år. Invandrargruppen som helhet har en högre utbildningsnivå än genomsnittet för svenskarna. Det är dock troligt att detta delvis kan vara en undersökningseffekt: högtbildade bland invandrare är mer benägna att svara på undersökningar än lågtbildade.

Första generationens invandrare i Göteborg är något yngre än genomsnittet för Sverige. Detsamma gäller andra generationens invandrare; i Göteborgs kommun är hälften av dessa under 30 år, i jämförelse med 40 procent för Sverige som helhet.

Eftersom ålder är en viktig faktor bakom många medievanor är det viktigt att ha gruppernas åldersstruktur som en bakgrund i tolkningar av olika resultat. Analyser av olika fritidsvanor visar exempelvis att den andra generationens invandrare har i stort sett samma profil som svenska ungdomar i samma ålder.

Metodsynpunkter

Det måste framhållas att ingen av de två definitionerna av invandrare är helt perfekt. Detta bidrar till att det i vissa analyser kan förekomma till synes motsägelsefulla svarsmönster då medborgarskap jämförs med uppväxtplats. Vi har dock i vår redovisning så långt som möjligt försökt att väva samman resultaten till en helhetsbild.

Metodmässigt finns dessutom anledning att understryka att en undersökning av detta slag – en postenkät med frågor på svenska² – till stor del utesluter de invandrare som inte behärskar svenska och inte har möjlighet att få hjälp med översättning. Detta bidrar till en överrepresentation för dem som behärskar svenskan, vilket i sin tur innebär att det i resultaten finns en överskattning av användningen av svenska medier.

Medietillgång

Frågan är då hur de invandrare som bosatt sig i Sverige har tagit till sig de svenska medierna. Vilken är deras medietillgång i förhållande till svenskarna – och finns det några skillnader mellan första och andra generationens invandrare? Tillgången till medier är en förutsättning för användning av dem, även om några likhetstecken inte kan sättas mellan innehav och användning.

Sverige

Hushållen i Sverige har numera en omfattande medieutrustning i vid mening. I stort sett alla har TV, telefon, video och text-TV. Stora grupper

har dessutom CD-spelare och mobiltelefon, liksom de allra flesta hushållen har en dagstidningsprenumeration. En jämförande översikt mellan svenskar och invandrare finns i tabell 2.

De som i undersökningen uppgivit sig vara utländska medborgare har överlag lägre medietäthet i sina hushåll än svenska medborgare, men skillnaden är inte särskilt stor. Den största differensen framträder föga överraskande för dagstidningar: cirka 75 procent av svenskarna bor i hushåll med morgontidningsprenumeration, bland utländska medborgare boende i Sverige är motsvarande siffra drygt 40 procent. Också persondatorinnehav och internetanslutning är något lägre bland icke-svenskar.

Kabel-TV-tillgången är klart högre bland utländska medborgare än bland svenska. Ifråga om video, CD-spelare och hushållsparabol finns det ingen större skillnad.

Tabell 2 Medieinnehav efter medborgarskap och uppväxtplats, Sverige, 1998 (procent)

Medieinnehav	Svensk medborg	Ej svensk medborg	Uppvuxen i Sverige	Uppvuxen utomlands	Uppvuxen utomlands
TV	98	91	98	94	98
Kabel-TV	43	56	42	52	54
Parabolantenn	21	22	21	25	23
Text-TV	79	75	80	79	78
Video	79	78	79	78	90
Persondator	55	44	55	45	67
Internet	36	24	37	25	39
Morgontidningspren.	73	42	75	43	63
Mobiltelefon	65	58	66	56	77
Fax	18	12	17	18	31
CD-spelare	76	72	76	70	93
Antal svar (cirka)	3 370	150	2 950	250	220

Källa: Riks-SOM 1998

När vi gör motsvarande analys efter uppväxt återkommer i huvudsak samma mönster, till exempel att dagstidningsprenumerationerna är färre och kabel-TV-tillgången är högre i invandrargruppen. Samtidigt visar sig betydande skillnader mellan första och andra generationens invandrare, vilka i flertalet fall har sin bakgrund i att den senare gruppen är yngre. Exempelvis är persondatortillgång och internetanslutning – liksom tillgången till CD-spelare, video och mobiltelefon – högre bland andra generationens invandrare än bland svenskarna. Om vi jämför andra generationens invandrare med motsvarande åldersgrupp bland svenskar, visar sig att svenskarna i ännu högre grad har tillgång till persondator och Internet, men att det inte finns någon skillnad i fråga om CD-spelare, video och mobiltelefon.

En intressant iakttagelse är att andelen med tillgång till hushållsparabol är högre i första generationens invandrare (25%) än bland svenskar (21%). Med tanke på att de flesta svenskar med hushållsparabol dessutom bor i villa kan det vara rimligt att jämföra hushållsparabolinnehav bland svenskar och invandrare i flerfamiljshus. I en sådan jämförelse visar sig att andelen med hushållsparabol är nästan dubbelt så stor i invandrargruppen.

Västsverige och Göteborg

Jämförelsen mellan svenska och utländska medborgare i Västsverige både liknar och skiljer sig från genomsnittet för Sverige (tabell 3a). Likheten är att svenskarna överlag har en mer omfattande medieutrustning än invandrarna, skillnaden är att invandrarna i Västsverige generellt sett ligger lägre än invandrarna i Sverige som helhet. De utländska medborgarna i Västsverige förefaller klart mindre mediestarka. De ligger klart lägre på alla medier med undantag för hushållsparabol och, något oväntat, fax. Om vi begränsar jämförelsen till endast Göteborgs kommun (tabell 3b) blir den lägre utrustningsnivån ännu tydligare.

Tabell 3a Medieinnehav efter medborgarskap och uppväxtplats, Västsverige, 1998 (procent)

Medieinnehav	Svensk medborg	Ej svensk medborg	Uppvuxen i Sverige	Uppvuxen utomlands	Förälder uppvuxen utomlands
TV	96	86	96	89	94
Kabel-TV	48	42	46	49	59
Parabolantenn	20	24	19	23	21
Text-TV	75	62	76	74	76
Video	80	68	80	72	88
Persondator	58	45	59	44	71
Internet (alla)	37	27	37	23	49
Internet (bland datorinnehavare)	62	43	62	38	80
Morgontidningspren.	74	46	76	53	60
Pren. på GP	67	41	68	48	55
Mobiltelefon	63	47	64	45	75
Fax	18	21	18	21	24
CD-spelare	81	62	81	62	92
Antal svar (cirka)	1 515	100	1 235	150	135

Källa: Väst-SOM 1998

Tabell 3b Medieinnehav efter medborgarskap och uppväxtplats, Göteborgs kommun, 1998 (procent)

Medie- innehav	Svensk medborg	Ej svensk medborg	Uppvuxen i Sverige	Uppvuxen utomlands	Förälder uppvuxen utomlands
TV	95	82	95	86	92
Kabel-TV	60	45	59	55	67
Parabolantenn	13	22	12	20	14
Text-TV	71	59	71	72	74
Video	75	63	75	70	87
Persondator	57	41	58	41	70
Internet (alla)	36	21	36	20	51
Internet (bland dator- innehavare)	60	34	60	34	79
Morgontidningspren.	72	38	75	47	58
Pren. på GP	66	36	68	44	53
Mobiltelefon	57	48	58	47	68
Fax	17	21	17	19	23
CD-spelare	79	62	81	59	89
Antal svar (cirka)	830	70	650	100	90

Källa: Väst-SOM 1998

Samma mönster återkommer, om än inte lika tydligt, då vi analyserar medieinnehavet efter uppväxt. Skillnaden mellan svenskarna och första generationens invandrare är till exempel klart större i Västsverige i fråga om tidningsprenumeration, mobiltelefon och persondator tillgång i hushållet. Det visar sig emellertid att detta inte gäller den andra generationens invandrare; i denna grupp är medieutrustningen på samma nivå i Västsverige som i Sverige som helhet. Samtidigt är det överlag samma åldersberoende skillnader mellan första och andra generationens invandrare i Västsverige.

Det är svårt att ange orsakerna till skillnaden mellan Göteborg och övriga landet. En tänkbar förklaring är att invandrarna i Västsverige, och då särskilt i Göteborg, har varit kortare tid i Sverige. Ett tecken på detta är att de är något yngre. En annan förklaring kan vara att de invandrare som bor i Göteborg har en annan bakgrund. Detta indikeras av att det är fler invandrare i Västsverige som kommer från länder utanför Norden än vad det är i Sverige som helhet.

Slutsatser

Även om det finns klara skillnader mellan svenskar och invandrare i fråga om medietillgång är ändå det allmänna intrycket att tillgången i invandrargruppen också är mycket god, inte minst bland andra generationens invandrare, där skillnaderna i förhållande till svenskarna är förhållandevis liten.

Om vi mot bakgrund av brandkatastrofen väljer att ta vår utgångspunkt i mediers roll för informationsinhämtande finns det två iakttagelser att göra.

Den första iakttagelsen är att det medium som för svenskar är ett av de viktigaste för lokal information – de lokala morgontidningen – finns i klart mindre utsträckning i invandrarhushåll. Andelen invandrare som har en morgontidningsprenumeration är troligen ännu lägre i verkligheten, eftersom en postenkät sannolikt överskattar tryckta medier något.

Den andra iakttagelsen är att de medier där skillnaderna i fråga om tillgång är som minst mellan svenskar och invandrare, är medier som vanligen används som nöje och underhållning, till exempel satellit-TV och video. Detta gäller dock bland svenskar. Det är troligt att den höga andelen för hushållsparabol i invandrarfamiljer snarare kan bero på att man vill följa satellitkanaler på sitt eget språk.

Medievanor

Att man har – eller inte har – tillgång till medier är en viktig, men inte avgörande, faktor bakom regelbundenheten i medievanorna. Det handlar även om typen av medium. Bland svenskar gäller å ena sidan att innehav av kabel-TV och hushållsparaboler har lett till en större användning av satellitkanaler, å andra sida att nedgången i hushållsprenumeration för morgontidningar nästan inte alls påverkar tidningsläsningen, eftersom man kan ha tillgång till tidningen på annan plats, till exempel på arbetsplatsen eller i skolan.

I Sverige läser eller tittar idag cirka 80 procent av allmänheten i någon slags dagstidning regelbundet. Med regelbundet menas då minst fem dagar per vecka. Procentandelen har fallit något sedan slutet av 1980-talet. Däremot ligger den regelbundna morgontidningsläsningen förhållandevis stabilt på 75 procent. Nedgångarna har framför allt gällt kvällspress. Exponeringen för TV en genomsnittlig dag ligger på cirka 85 procent och har ökat svagt sedan 1990-talets början, bland annat som en följd av TV4, men också av satellitkanalerna. Radios räckvidd ligger på drygt 80 procent, men det finns stora skillnader mellan de enskilda kanalerna. Störst publik har sedan mitten av 1990-talet Sveriges Radios P4-kanal med cirka 40 procent regelbundna lyssnare.

Sverige

När vi jämför svenska och utländska medborgare i Sverige, är det mot bakgrund av vad som framkommit i fråga om medieinnehav förväntat att den största skillnaden skall finnas ifråga om dagstidningsläsningen. Detta bekräftas delvis i tabell 4 – men med två viktiga modifieringar. För det första är skillnaden ifråga om morgonpress mellan svenskar och invand-

rare lägre när det gäller läsning än den var för hushållsprenumeration. För det andra gäller skillnaden just morgonpress, medan det för kvällstidningsläsning inte finns någon skillnad³.

När vi analyserar *dagstidningsläsningen* mot bakgrund av uppväxt är mönstret detsamma. Differensen mellan svenskar och första generationens invandrare har i fråga om regelbunden morgontidningsläsning nästan halverats i jämförelse med hushållsprenumeration. Räckvidden är också förhållandevis stor i den undersökta invandrargruppen (58%). Ännu mer överraskande är möjligen den relativt höga andelen läsare bland andra generationens invandrare. Dessa ligger på samma nivå som – eller till och med något över – svenskar i samma åldersgrupper. Att siffrorna för andra generationens invandrare ligger så pass mycket högre, är sannolikt ett uttryck både för bättre språkkunskaper och socialisation till svenska medievänor.

Tabell 4 Medieanvändning efter medborgarskap och uppväxtplats, Sverige, 1998 (procent)

Medieanvändning	Svensk medborg	Ej svensk medborg	Uppvuxen i Sverige	Uppvuxen utomlands	Förälder uppvuxen utomlands
<i>Morgonpress:</i>					
Minst 1 dag/vecka	87	73	89	73	84
Minst 5 dagar/vecka	79	62	77	58	68
<i>Kvällspress:</i>					
Minst 1 dag/vecka	53	51	53	48	56
Minst 3 dagar/vecka	26	25	25	24	27
<i>Radionyheter:</i>					
P4 lokalt >3 d/v	44	36	46	34	20
Ekot i riksradien >3 d/v	43	29	45	28	35
Närradio >3 d/v	8	11	8	9	9
Privat lokalradio >3 d/v	19	18	19	12	15
<i>TV-nyheter:</i>					
Rapport >3 d/v	42	40	42	50	25
Aktuellt >3 d/v	39	36	39	48	27
Nyheterna >3 d/v	29	32	29	36	27
SVT regionalt >3 d/v	33	29	34	34	16
TV4 lokalt >3 d/v	18	23	18	23	8
<i>Övriga medier:</i>					
Internet >1 d/v	34	26	34	24	48
Veckotidning >1 d/v	36	42	37	40	34
Bok >1 d/v	31	29	31	34	31
Hyr videofilm >1 g/mån	20	31	19	22	39
Antal svar (cirka)	3 370	150	2 950	250	220

Källa: Riks-SOM 1998

Även om kvällspressläsningen ligger jämförelsevis högt i invandrargruppen är den ändå mindre regelbunden än morgontidningsläsningen. Möjligen kunde man tänkt sig att kvällspressen skulle ha ett mera lättillgängligt innehåll än morgontidningen och därför skulle bli mera läst. Det är dock troligt att behovet av lokal orientering hos invandrare på samma sätt som hos svenskar ändå är det avgörande.

I *radio* är P4 bland svenskarna den dominerande kanalen. Detta innebär att denna också blir den stora nyhetskanalen både för lokalnyheter och Ekonyheter. Samma mönster finns i invandrargruppen, men på något lägre nivå, och med en större skillnad mellan lokala nyheter i P4, som ligger högre, och Ekonyheter i riksradien. När det gäller den privata lokalradion finns det ingen skillnad, medan närradion ligger högre i invandrargruppen. Särskilt om kravet för regelbundenhet höjs, till minst 5 dagar i veckan (ej visat i tabell), visar det sig att utländska medborgare lyssnar mer på närradio än svenska: 10 procent bland utländska medborgare, 5 procent bland svenska.

Närradion är således den enda radiokanalen där invandrargruppen ligger något högre. Å andra sidan försvinner skillnaderna om vi utgår från uppväxtplats, möjligen beroende av att denna rymmer fler nordiska och nordeuropeiska invandrare. Bland andra generationens invandrare är närradiointresset lika lågt som bland svenskar i samma åldersgrupper.

Mönstren är inte lika tydliga när vi analyserar radiolyssnandet efter uppväxt, men de går i samma riktning. Yngre människors begränsade intresse för lokalnyheter i P4 slår igenom i andra generationens invandrare. Något överraskande är samtidigt att denna grupp har ett relativt lågt intresse för privat lokalradio.

TV-nyheterna domineras bland svenskar av Rapport. Rapport, liksom Sveriges Televisions regionalnyheter, har dock främst en äldre publik, medan TV4s Nyheterna attraherar de yngre. När vi jämför efter medborgarskap visar sig det förväntade mönstret bland svenskarna. De utländska medborgarna har ett nyhetstittande som anmärkningsvärt nära överensstämmer med det svenska, med undantag för att de i större utsträckning tittar på nyheter i TV4.

När vi istället studerar nyhetstittandet efter svarspersonernas uppväxt, visar sig den första generationens invandrare i jämförelse med svenskar ha oväntat höga tittarsiffror för alla nyhetsprogram i TV – utom de regionala i SVT. Resultatet är svärförklarat. Möjligen är det en följd av att det nationella genomsnittet för första generationens invandrare innehåller förhållandevis fler nordbor, men detta förklarar ändå inte varför man ser nyheter i *större utsträckning* än svenskar. Att andra generationens invandrare ser mindre av SVTs TV-nyheter är däremot förväntat med tanke på deras lägre ålder. Detsamma gäller deras relativt omfattande tittande på TV4s Nyheterna.

Internetanvändningen skiljer sig inte oväntat mellan svenskar och invandrare, men differensen är mindre än vad som kunde förmodas med hänsyn till exempelvis dagstidningsläsningen – 34 procent bland svenska och 26 procent bland utländska medborgare använder Internet minst någon gång i veckan. Detta tyder på att användningen delvis kan vara riktad mot ickesvenska sajter.

När vi klassificerar svarspersonerna efter uppväxt visar sig att det i andra generationens invandrare finns en mycket hög andel Internetanvändare (48%), klart högre än genomsnittet för svenskar (34%) men något lägre än svenskar i samma åldersgrupper. Andra studier visar också på att det överlag finns mindre av sociala skillnader bland yngre internetanvändare.

Ifråga om övriga medier, läser utländska medborgare veckotidningar i något större utsträckning än svenskar, liksom de i större utsträckning hyr videofilmer regelbundet. Vad gäller veckotidningar är det framför allt de som är uppväxta utomlands som tar del av dessa i större utsträckning än svenskar, medan det ifråga om att hyra videofilm framför allt är andra generationens invandrare som gör detta mer än svenskar. Också här torde emellertid åldersfaktorn spela in; andra generationens invandrare är en ung grupp.

Västsverige och Göteborg

Den västsvenska mediesituationen skiljer sig inte på något avgörande sätt från det nationella genomsnittet i Sverige. Undantaget är gratis-tidningen Metro, som bara finns i Stockholm (sedan 1995) och Göteborg, där den startade 1998.

När det gäller skillnader i *dagstidningsläsning* mellan svenska och utländska medborgare avviker Västsverige klart från ett nationellt genomsnitt (tabell 5a). I förhållande till Sverige i stort är skillnaden i fråga om morgontidningsläsning större i Västsverige – i själva verket är det lika stor differens i fråga om regelbunden morgontidningsläsning som för prenumeration: 72 procent av svenskarna läser en morgontidning minst fyra dagar i veckan, 48 procent av de utländska medborgarna. Däremot läser de senare relativt sett oftare kvällstidningar, 38 procent läser minst två gånger i veckan i jämförelse med svenskarnas 31 procent. En trolig förklaring till dessa avvikelser är invandrargruppen i Göteborg dels är mindre etablerad än riksgenomsnittet, dels att det finns en lokal kvällstidning i Göteborg.

Men det finns ytterligare en förklaring – gratistidningen Metro. Om Metro definieras som morgontidning krymper skillnaden mellan svenskars och invandrades morgontidningsläsning dramatiskt – från 24 till 11 procentenheter för läsning minst fyra dagar per vecka. Bland de utländska medborgarna är Metros räckvidd (minst två dagar per vecka) över 40

procent. Göteborgs-Posten når visserligen fler, men skillnaden i räckvidd mellan tidningarna är inte särskilt stor.

Tabell 5a Medieanvändning efter medborgarskap och uppväxtplats, Västsverige, 1998 (procent)

Medieanvändning	Svensk medborg	Ej svensk medborg	Uppvuxen i Sverige	Uppvuxen utomlands	Förälder uppvuxen utomlands
<i>Morgonpress*:</i>					
Minst 2 dagar/v	82 (88)	61 (79)	83 (88)	71 (84)	69 (80)
Minst 4 dagar/v	72 (78)	48 (67)	74 (79)	58 (72)	58 (66)
GP >4 dagar/v	68	43	70	51	55
Metro >2 dagar/v	23	41	21	36	35
<i>Kvällspress:</i>					
Minst 2 dag/v	31	38	30	33	31
Minst 4 dagar/v	13	14	13	13	10
<i>Radionyheter:</i>					
Ekot i riksradien >3 d/v	36	22	38	21	29
Privat lokalradio >3 d/v	14	10	14	9	19
Närradio 2 d/v	5	7	5	7	4
P4 lokalt >2 d/v	34	33	36	34	16
<i>TV-nyheter:</i>					
Rapport >3 d/v	63	56	63	67	49
Aktuellt >3 d/v	62	50	64	56	47
Nyheterna >3 d/v	52	51	52	53	41
SVT regionalt >3 d/v	36	28	38	36	16
TV4 lokalt >3 d/v	13	9	14	13	7
Öppna kanalen >3 d/v**	0 (1)	3 (10)	0 (0)	3 (9)	1 (1)
<i>Övriga medier:</i>					
Internet >1 d/v	39	27	38	24	57
Veckotidning >1 d/v	27	27	27	31	22
Antal svar (cirka)	1 516	100	1 235	151	135

Källa: Väst-SOM 1998

* Siffrorna inom parentes är inklusive Metro

** Siffrorna inom parentes >1 d/v

Kommentar: P4 lokalt innefattar kanalen som helhet, inte enbart nyhetssändningar.

Inom Göteborgs kommun (tabell 5b) är bilden i stort densamma som i Västsverige. Inom kommunen är dock skillnaderna mellan svenskarnas och invandrarnas morgontidningsläsning något större, även när Metro inkluderas. Metros räckvidd bland de utländska medborgarna i Göteborgs kommun är dock dryga 50 procent.

En analys efter uppväxt ger samma bild. Morgontidningsläsningen (58% minst fyra dagar i veckan) är något svagare och kvällstidningsläsningen (33% minst två dagar i veckan) något starkare bland första

generationens invandrare i Västsverige (tabell 5a), i jämförelse med motsvarande grupp i landet som helhet. Metro står stark i bland både första och andra generationens invandrare – med 36 respektive 35 procent, i jämförelse med 21 procent bland svenskarna. Om vi begränsar oss till Göteborgs kommun (tabell 5b) så är andelarna 48, 44 respektive 28 procent. Det är således uppenbart att Metro inte bara är de yngres och kollektivtrafikresenärernas tidning utan också invandrarnas tidning.

Tabell 5b Medieanvändning efter medborgarskap och uppväxtplats, Göteborgs kommun, 1998 (procent)

Medieanvändning	Svensk medborg	Ej svensk medborg	Uppvuxen i Sverige	Uppvuxen utomlands	Uppvuxen utomlands
<i>Morgonpress*:</i>					
Minst 2 dag/vecka	83 (91)	56 (81)	84 (91)	66 (84)	73 (86)
Minst 4 dagar/vecka	73 (81)	42 (67)	75 (82)	53 (73)	59 (72)
GP >4 dagar/vecka	67	37	70	45	56
Metro >2 dagar/vecka	31	52	28	48	44
<i>Kvällspress:</i>					
Minst 2 dag/vecka	30	38	29	32	29
Minst 4 dagar/vecka	12	14	12	12	9
<i>Radionyheter:</i>					
Ekot i riksradien >3 d/v	34	18	37	19	26
Privat lokalradio >3 d/v	14	11	14	11	19
Närradio >2 d/v	4	7	5	7	2
P4 lokalt >2 d/v	44	40	46	48	28
<i>TV-nyheter:</i>					
Rapport >3 d/v	63	54	65	62	45
Aktuellt >3 d/v	62	51	63	54	47
Nyhetererna >3 d/v	52	51	53	52	41
SVT regionalt >3 d/v	50	34	52	45	28
TV4 lokalt >3 d/v	24	23	24	24	18
Öppna kanalen >3 d/v**	0 (1)	3 (12)	0 (1)	2 (11)	0 (0)
<i>Övriga medier:</i>					
Internet >1 d/v	41	21	40	23	57
Veckotidn. >1 d/v	25	25	26	29	22
Antal svar (cirka)	830	70	650	100	90

Källa: Väst-SOM 1998

* Siffrorna inom parentes är inklusive Metro

** Siffrorna inom parentes >1 d/v

Kommentar: P4 lokalt innefattar kanalen som helhet, inte enbart nyhetssändningar.

Radiolyssnandet i Västsverige (tabell 5a) domineras av Sveriges radios Ekonyheter samtidigt som Ekot står något svagare i Västsverige jämfört med ett nationellt genomsnitt. Det gäller både svenskar och utländska

medborgarna i regionen. Tendensen är densamma inom Göteborgs kommun (tabell 5b). I Väst-SOM ställdes ingen fråga om lyssnande på nyheter i P4, utan istället om nyhetslyssnande på privat lokalradio, och det regelbundna lyssnandet på dessa kanalers nyheter ligger naturligt nog lägre än för de nationella Ekonyheterna. Ser vi däremot till P4 som *kanal* – alltså inte specifikt nyhetsprogram, även om mycket av innehållet har nyhetskaraktär – är det P4 som dominerar både i regionen och i Göteborgs kommun. De utländska medborgarna följer mönstret: högre lyssnande för P4 och mer omfattande lyssnande i Göteborgs kommun. I jämförelse med ett riksgenomsnitt är det mindre skillnad mellan svenska och utländska medborgares P4-lyssnande i Göteborg.

På samma sätt som i Sverige i stort har närradion en förhållandevis större spridning bland utländska medborgare i Västsverige. Även om andelarna är ytterst låga pekar de tydligt i sådan riktning, särskilt då svenska (2% minst fyra gånger per vecka) och utländska medborgare jämförs (5%). I Göteborgs kommun bortfaller dock skillnaderna.

Även när vi analyserar radiolyssnandet efter svarspersonernas uppväxt, istället för medborgarskap, återkommer samma tendenser. Ekonyheterna i riksradien är de nyheter som har störst andel lyssnare. Andra generationens invandrare skiljer emellertid ut sig ifråga om lyssnande på nyheter i privat lokalradio – precis som svenskar i motsvarande åldersgrupp lyssnar de mycket på de kanaler som huvudsakligen innehåller musik. Det gäller både Västsverige och Göteborgs kommun. Bland första generationens invandrare ligger P4-lyssnandet på i stort sett samma nivå som bland personer uppvuxna i Sverige; bland andra generationens invandrare ligger det lågt. Ånyo är det åldersfaktorn som slår igenom; unga svenskar lyssnar lika lite på P4.

I Västsverige (tabell 5a) är det främst första generationens invandrare som lyssnar något oftare på närradio, och detsamma gäller i Göteborgs kommun (tabell 5b). Andra generationen invandrare saknar helt närradiointresse, ligger betydligt lägre och i stort sett på samma nivå som svenskar i samma åldersgrupper, framför allt i Göteborgs kommun.

TV-tittandet på nyheter i Göteborg har i stort sett samma karaktär som ett riksgenomsnitt. De publikstarka programmen är Rapport, Aktuellt och SVT:s regionala nyheter Västnytt, medan Nyheterna i TV4 ligger något lägre. Bland utländska medborgare är tendensen likartad, men i jämförelse med det nationella genomsnittet har framför allt Nyheterna en högre andel tittare i Västsverige (tabell 5a). Tendensen är exakt densamma i Göteborgs kommun (tabell 5b).

I Göteborgs kommun finns även Öppna kanalen, som över kabel bland annat sänder program producerade av invandrarorganisationer avsedda för den egna gruppen. Bland svenska medborgare har Öppna kanalen knappast någon publik; endast någon procent av dem som har

tillgång till den ser den någon gång i veckan. Bland de utländska medborgare som har svarat i undersökningen är motsvarande andel 15 procent. Detta torde snarast vara en underskattning, eftersom det är sannolikt att denna kanal når fler i den grupp som på grund av språkproblem inte svarar på en postenkät.

Om vi analyserar Öppna kanalens publik efter svarspersonernas uppväxt visar sig denna attraherar främst första generationens invandrare (12%), medan andra generationens ligger i stort på samma nivå som svenskarna (0%).

Vi har också för Västsverige och Göteborg sökt belysa *internetanvändningen* bland svenskar och invandrare. Inte oväntat är denna högre bland svenska än bland utländska medborgare. Det intressanta är emellertid att den är klart högre bland andra generationens invandrare (57% minst en gång i veckan) än bland genomsnittet för svenskar (40%). Siffrorna gäller både Västsverige och Göteborgs kommun. Jämför vi med svenskar i samma ålder som andra generationens invandrare, visar sig dock svenskarna ha en något högre internetanvändning än andra generationens invandrare, men skillnaderna är inte stora.

Slutsatser

Huvudtendensen är att invandrargruppen, oavsett hur den definieras, använder svenska nyhetsmedier i mindre utsträckning än svenskar. Resultatet är knappast överraskande. Andra medievanor från hemländerna, språkproblem och liknande skapar trösklar inför de svenska medierna. Tröskeln är särskilt hög för dagstidningsläsning, undantaget gratistidningen Metro.

Däremot finns det inte något belegg för att det skulle finnas något ointresse för svenska nyheter – eller nyheter från Sverige. Tvärtom tyder de relativt höga siffrorna för lokal morgonpress och för radionyheter på en vilja att orientera sig i det nya samhället. Det stora genomslaget för Metro bland invandrare i Västsverige och Göteborg är ett annat bra exempel på informationsintresset. Resultaten pekar dessutom på att intresset för den lokala informationen, precis som hos svenskar, är större på mindre orter.

Ett annat intressant mönster är att den andra generationens invandrare uppvisar betydande likheter i medievanor med svenskar i samma ålder. Likheter tyder på att man är på väg att växa in i det nya samhällets mediasystem. Hur detta inväxande kommer att utvecklas är dock svårbedömt, eftersom det är först i åldersgruppen 30 till 40 år som det går att urskilja om det traditionella svenska mediasystemet anammats eller ej.

En studie i Angered 1996

Angered är en förort till Göteborg som skiljer ut sig dels genom sin stora andel invånare med annat ursprung än det svenska – cirka 50 procent av angeredsborna har utländsk bakgrund och cirka 20 procent är fortfarande utländska medborgare, jämfört med cirka sju procent i Göteborg som helhet – dels genom den stora del av invånarna som anser sig tillhöra arbetarfamiljer. Ungefär 70 procent av de svarande uppger att de tillhör arbetarfamilj, att jämföra mot cirka 35 procent i Göteborgs kommun som helhet.

Hösten 1996 genomförde forskningsprogrammet Dagspresskollegiet i samverkan med Göteborgs-Posten och SOM-institutet en frågeundersökning i Angered. Undersökningen hade som ett av flera teman att belysa medievanorna i området.

Dagstidningsläsning

Tidningsläsningen i Angered skiljer sig en del gentemot hur det ser ut både i Göteborgs kommun och Sverige som helhet, precis som befolkningssammansättningen gör det. De totala siffrorna för läsning av en morgontidning är betydligt lägre – knappa 50 procent i Angered mot dryga 70 procent i övriga Göteborg.

Tabell 6 Tidningsläsning och prenumeration i Angered efter uppväxtplats, 1996 (procent)

Läsning och prenumeration	Uppvuxen i Sverige	Uppvuxen utomlands	Förälder uppvuxen utomlands
Prenumeration	69	42	45
Läser morgontidning >4 d/v	72	40	54
Läser GT >4 d/v	12	10	18
Läser GP Angered varje vecka	63	47	56
Antal svarande	288	185	93

Källa: Kom-SOM Angered 1996

Två av de viktigaste skillnaderna mellan Angered och övriga undersökta områden är klasstillhörighet och den stora andelen invandrare, vilket också torde vara två av de viktigaste förklaringarna till tidningsläsningsmönstret. Ser vi till de skillnader som finns mellan människor med olika uppväxt blir bilden klart differentierad.

De som är uppväxta i Sverige ligger – både ifråga om prenumeration och läsning – nästan på samma nivå som göteborgare generellt. De nya svenskarna uppvisar en något annorlunda bild. Andra generationens invandrare tar del av de svenska tidningarna i högre utsträckning än de som är uppväxta utomlands. Ifråga om att prenumerera på en morgon-

tidning är skillnaden inte stor, men läsningen skiljer ut sig något mer; nästan hälften av andra generationens invandrare läser en morgontidning minst fyra dagar i veckan.

Kvällstidningen ser ut att vara något viktigare för de nya svenskarna än för de gamla. Andra generationens invandrare läser GT i förhållandevis stor utsträckning – nästan var femte läser den lokala kvällstidningen minst fyra dagar i veckan, vilket är en relativt hög siffra. En förklaring är ålders- och klassammansättningen hos andra generationens invandrare.

Det är emellertid inte bara uppväxtförhållanden som spelar roll vad gäller förhållningssättet till tidningarna, utan också en mängd andra faktorer spelar in. Exempelvis är skillnaderna i tidningsläsning mellan män och kvinnor större i Angered än i Göteborg som helhet. En tänkbar förklaring till detta är att kvinnor och män från vissa samhällen lever relativt olikartade liv; man deltar inte i samhällslivet på samma sätt och då blir också tidningen som informationskälla använd på olika sätt.

Sedan undersökningen genomfördes i Angered 1996 har situationen dock ändrats kraftigt. Hösten 1998 hade gratistidningen Metro drygt 30 procent regelbundna läsare i Angered, samtidigt som Göteborgs-Postens räckvidd också ökat något.

Informationsval

Förutom tidningar finns det andra möjligheter att ta del av information om samhället. Svartpersonerna i Angeredsstudien fick ta ställning till ett antal sådana kanaler (tabell 7).

Tabell 7 Andel som anger att de vanligen får information om samhället från olika källor efter uppväxtplats, Angered, 1996 (procent)

Källor	Uppvuxen i Sverige	Uppvuxen utomlands	Förälder uppvuxen utomlands
Svensk radio/TV	96	89	85
Lokala dagstidningar	87	78	85
Svenska dagstidningar i övrigt	69	73	85
Familj, släkt, vänner	67	67	80
Arbetskamrater	62	48	66
Informationsblad, anslagstavla	33	30	44
Föreningar	23	14	33
Utländska tidningar/radio/TV	12	48	23
Antal svarande	288	185	93

Källa: Kom-SOM Angered 1996

Massmedierna spelar ofta en avgörande viktig roll för människors möjligheter att få information om samhället; radio och TV är de alternativ som de allra flesta anger, vilket är två relativt lättillgängliga medier. Att

också tidningar är så vanliga källor kan synas vara en paradox eftersom man i Angered inte i så stor utsträckning läser en morgontidning. Det finns flera tänkbara förklaringar till att svenska tidningar ändå är så vanliga som källor för samhällsinformation:

En förklaring är naturligtvis att man inte med nödvändighet behöver läsa tidningen så ofta som *fyra* dagar i veckan för att få information om samhället; tidningen kan vara en viktig informationskälla även om den läses mer sällan. En annan förklaring till att så många anger dagstidningar, skulle kunna vara att angeredsborna i begreppet 'lokala dagstidningar' också räknar in exempelvis GP Angered. Genom den får man de verkligt lokala nyheterna om det samhälle vari man lever.

Människor i ens omgivning – familj, släkt, vänner samt arbetskamrater – är också en viktig källa för att få reda på vad som händer i samhället. Detta gäller alldeles särskilt dem som är andra generationens invandrare; det sociala kontaktnätet spelar en stor roll. Föreningar, informationsblad samt anslagstavlor är ytterligare källor som i högre utsträckning anges av andra generationens invandrare än av andra.

Utländska medier – tidningar, radio och TV – anges som informationskälla framför allt av dem som inte är uppväxta i Sverige. Att ta del av vad som händer i det 'gamla' samhället går i stort sett inte att göra utan att ta del av medier från just det landet. Å andra sidan är det då knappast information om det *svenska* samhället som dessa människor tar del av via denna kanal.

Förtroende för olika medier

En stor del av den svenska befolkningen har ett relativt stort förtroende för medierna. Det gäller också i Angered, men i lägre utsträckning än för göteborgare eller svenskar generellt.

Tabell 8 Förtroendet för medier efter uppväxtplats, Angered, 1996 (procent)

Medium	Uppvuxen i Sverige	Uppvuxen utomlands	Förälder uppvuxen utomlands
GP Angered	91	82	93
TV4 lokalt	86	81	85
Västnytt	85	80	83
Göteborgs-Posten	82	76	84
P4 lokalt	82	66	83
Närradio	79	62	70
Arbetet	70	57	67
P2	62	44	54
GT	57	54	62
City 107	51	46	68
Antal svarande	288	185	93

Källa: Kom-SOM Angered 1996

Störst förtroende har angeredsborna för den lokala gratistidningen GP Angered, den lokala morgontidningen Göteborgs-Posten och de regionala TV-nyheterna i SVT och TV4. Också bland göteborgarna i övrigt är det Göteborgs-Posten och de regionala TV-nyheterna Västnytt som åtnjuter störst förtroende. Ifråga om de båda sistnämnda medierna finns heller inga skillnader mellan dem som är födda i Sverige, andra generationens invandrare och dem som är födda utomlands. Ifråga om GP Angered däremot, kan noteras att de som är uppväxta utomlands i något mindre utsträckning anser att rapporteringen är tillförlitlig, i jämförelse med dem som är uppväxta i Sverige eller är andra generationens invandrare. Trots detta, är GP Angered det medium som också de som är uppväxta utomlands anser vara mest tillförlitligt.

Varför förtroendet för medierna generellt är något mindre i Angered än i Göteborg, är en fråga man kan ställa sig. Ett tänkbart svar på den frågan skulle kunna vara att den rapportering som ges om Angered, är negativ – vilket också de flesta svarspersonerna anser – och därmed blir den heller inte trovärdig. En tidning som GP Angered har Angeredsperspektivet i sin rapportering – och blir därmed det mest trovärdiga mediet.

Sammanfattande slutsatser

Sammanfattningsvis kan man säga att analyserna av medietillgång och medievanor bland svenskar och invandrare ger ett värdefullt perspektiv vad gäller människor som inte kommer från Sverige, alternativt är andra generationens invandrare. De flesta kvantitativa studier har aldrig någon möjlighet att ens studera invandrarna som en grupp – även om det också förstås hade varit önskvärt att kunna visa heterogeniteten *inom* gruppen invandrare – eftersom dessa i varje sådan studie blir för få.

Vi kan konstatera att medievanorna ser annorlunda ut i invandrargruppen i jämförelse med svenskar. Generellt är medietillgång och medieanvändning något mindre. Men detta hindrar inte att medierna är även för invandrargruppen är en av de viktigaste källorna för information om vad som händer i det svenska samhället.

Vilken roll medierna spelar – eller *kan* spela – för människor med utländsk härkomst i ett samhälle som det svenska är en intressant fråga att fortsätta fundera över. Är det till exempel möjligt att betrakta medierna som en viktig beståndsdel för integration i ett nytt samhälle? Är det till och med så att det är just genom användningen av svenska medier som man definierar sig som svensk?

Sådan frågor är centrala då medieanvändningen betraktas i ett demokratiskt perspektiv. För att kunna delta i samhällslivet som helhet är det viktigt att kunna använda det språk som finns i det nya landet –

vilket man tar till sig genom att bland annat använda medier. Detta är särskilt viktigt i fråga om dagstidningar genom att dessa av tradition har en nyckelroll i det svenska politiska samtalet och därmed fungerar som en viktig beståndsdel i den svenska demokratin.

Men medieanvändning är inte bara en fråga om demokrati, utan också ett band till den egna kulturen eller traditionen. För invandrare med många kontakter till sitt gamla hemland är det givetvis av stor vikt att kunna hålla sig orienterad om vad som händer där. Vi har redan av den höga andelen hushållsparaboler i invandrargruppen fått stöd för antagandet att tittandet på det egna hemlandets TV är något viktigt. Från en tidigare SOM-undersökning (1995) vet vi dessutom att utländska medborgare regelbundet köper utländska tidningar och tidskrifter regelbundet: närmare hälften köper då och då utländska dagstidningar, drygt två tredjedelar utländska tidskrifter. Också i lokalsamhället finns kanaler på det egna språket som har relativt många användare; i Göteborg är det främst den så kallade Öppna kanalen.

Vilket medium man väljer att ta del är inte bara en fråga om information, det handlar i hög grad om identitet och samhörighet. Invandrargruppens splittrade medievanor är ett tydligt uttryck för hur invandrargruppen hela tiden balanserar mellan två skilda kulturer. I medievanorna ingår å ena sidan hemlandets eller det egna språkområdets medier, å andra sidan de svenska. Den första generationens invandrare har en övervikt för de förra, den andra generationen för de senare.

Noter

1. För en mer omfattande genomgång av mediasystemet och medieanvändningen, se exempelvis följande: Hadenius, Stig och Weibull, Lennart (1999) *Massmedier. Press, radio och TV i förvandling*. Stockholm: Bonnier Alba; SOU (1994:94) *Dagspressen i 1990-talets medielandskap*. Stockholm: Fritzes; Weibull, Lennart och Kratz, Charlotta (red) (1995) *Tidningsmiljöer. Dagstidningsläsning på 1990-talet*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
2. I den avslutningsvis redovisade specialstudien från Angered fanns dock möjlighet att få hjälp med översättningen av frågorna. Få utnyttjade dock den möjligheten. Snarast föreföll det fungera så att första generationens invandrare ibland fick hjälp av sina barn vid ifyllande av undersökningens frågeformulär. Det är troligt att det samma gäller de två stora undersökningarna från 1998.
3. Vad som tidigare framhållits att en postenkät kan förväntas överskatta läsning av tryckta medier måste givetvis vägas in även i denna jämförelse.

Stig Arne Nohrstedt
Örebro universitet
Humanistiska institutionen

Forskningöversikt: kommunikationsproblem i samband med katastrofer och allvarliga samhällsstörningar

Inledning

När katastrofen slår till sker det ofta snabbt, överraskande och med förödande effekter. Den drabbar skoningslöst människor, organisationer och samhälle, men på olika sätt och – det bör understrykas – olika hårt. I första hand tänker man naturligtvis på det mänskliga lidande som de närmast berörda tvingas utstå. Men i andra hand kommer konsekvenser av mer indirekt natur, som t.ex. materiella skador, miljöförstörelse, påverkan på sociala relationer samt allmänhetens förtroende för myndigheter och andra institutioner i samhället.

I den här översikten är syftet att sammanfatta de viktigaste lärdomarna inom den forskning som ägnat sig åt vad som händer kommunikativt när katastrofen inträffar, dvs. hur människornas informationsbehov påverkas, hur informationsförmedlingen fungerar eller inte fungerar, hur allmänhetens tilltro till myndigheters och mediers information förändras, hur samspelet mellan myndigheter och medier ser ut osv. För att göra sammanställningen någorlunda övergripande inkluderas forskning inom ett antal områden: katastrof-, risk- och kriskommunikationsforskning. Samtidigt ska understrykas att forskningsområdet är ganska heterogent och det saknas ännu en gemensam teoretisk och metodologisk nämnare som skulle underlätta inventeringar av det här slaget. Detta hänger samman dels med att de flesta studier är av fallstudiekaraktär som har initierats på grund av specifika katastrofer eller kriser och därför saknat generaliserande ambitioner, dels med att forskarna har skiftande ämnesbakgrund och olika teoretiska perspektiv.

Det bör också noteras att begreppen katastrof, risk och kris inte är utbytbara eller synonyma. Medan man med "katastrof" avser en händelse som orsakar stora skador på samhället och lidande för betydande delar av befolkningen, är "risk" detsamma som ett förmodat eller möjligt hot eller fara. Kris, slutligen, kan definieras både på individuell och kol-

lektiv nivå. I det här sammanhanget handlar det dock primärt om samhällskriser, vilka innebär att samhällets grundläggande värden hotas samt att makt- och ansvarsförhållandena ifrågasätts (jfr. Nohrstedt & Tassew, 1993, och Flodin, 1993). I slutet av översikten kommer relationen mellan dessa fenomen att behandlas i ett processperspektiv där olika krisfaktorer diskuteras.

Samtidigt kan det konstateras att forskningsområdet har vuxit starkt under de senaste decennierna, både nationellt och internationellt. Och inte minst har perspektivet på kommunikationens roll blivit bredare. Medan man t.ex. inom den speciella gren av forskningen som ägnar sig åt riskkommunikation tidigare främst koncentrerade sig på riskens natur arbetar man idag med betydligt mer komplexa modeller som inbegriper både fysiska och sociala aspekter (Gutteling & Wiegman, 1996).

Avsikten med översikten är också att i någon mån beskriva de svårigheter som ansvariga inom myndigheter och medier ställs inför i dessa extraordinära situationer och vilka lärdomar som forskningen redovisar från studier av de större olyckor och katastrofer som inträffat i Sverige under de senaste två decennierna. Den internationella forskningens resultat finns hela tiden med i bakgrunden, men skälet för att särskilt fokusera på ett antal inhemska fall är att översikten också avses ligga till grund för bedömningar av i vilken utsträckning ansvariga organ har tagit vara på tidigare erfarenheter i sitt agerande i samband med diskotekbranden i Göteborg hösten 1998.

Mot bakgrund av de snäva tidsramarna har denna inventering av forskningsläget inte kunnat baseras på någon omfattande särskild litteraturomgång. I betydande utsträckning bygger den på en svensk forskningsoversikt som genomfördes i början av nittiotalet av en grupp forskare på uppdrag av SPF och FOA (Flodin, 1993; Jarlbro, 1993; Nohrstedt & Nordlund, 1993; Nohrstedt & Tassew, 1993) samt uppdatering med relevanta studier som publicerats därefter. Men sammanställningen kan inte göra anspråk på att vara heltäckande med hänvisning till vad som ovan nämnts om forskningsområdets heterogenitet.

Det ska betonas att föreliggande översikt inte omfattar tekniska aspekter av katastrofer liknande den i Göteborg. Författaren är medieforskare med samhällsvetenskaplig inriktning och gör därför inte anspråk på att besitta kompetens inom det tekniska området. Den beteendevetenskapliga forskningen på området, främst riskperceptionsforskningen, ligger också utanför författarens egen forskningsdomän. Men eftersom de samhälls- och medievetenskapliga aspekterna av katastrofer och kriser knappast kan förstås utan vissa grundläggande kunskaper om individers riskuppfattningar har även vissa resultat från riskperceptionsforskningen integrerats i översikten.

Explosiv tillväxt av informationsbehoven

Eftersom begreppet katastrof täcker in ett stort spektrum av allvarliga olyckor med olika bakomliggande orsaker, förlopp och följder kan man inte generellt beskriva hur katastrofen påverkar kommunikations- och informationsprocesserna i samhället eller det lärande som den ger upphov till. Däremot kan man ange ett antal förhållanden och mönster som tycks vara ganska allmängiltiga och följdaktligen visar sig med viss regelbundenhet oberoende av om det handlar om en brand, ett fartygshaveri, en kärnkraftsolycka osv. I det följande kommer redovisningen att begränsa sig till sådana mer allmängiltiga iakttagelser från forskningen på området. Samtidigt är den medvetet selektiv och koncentrerad till sådana erfarenheter som bedöms vara av särskilt intresse för att förstå några av de centrala problem som katastrofer innebär ur kommunikationssynpunkt och för organisationers lärande.

Den i det här sammanhanget mest grundläggande faktorn för att förstå hur kommunikationsprocesserna i samhället påverkas av katastrofen är att den utlöser en explosiv tillväxt av informationsbehoven. Man kan se detta som uttryck för ett behov av omvärldskontroll. När katastrofen inträffar aktualiseras således ett allmänt behov av information rörande dess orsaker, konsekvenser och vilka som är drabbade. Det allra första meddelandet utlöser med andra ord en flodvåg av förfrågningar, i synnerhet från dem som kan antas befinna sig i riskzonen för katastrofens härjningar. Denna varierar givetvis kraftigt mellan t.ex. en trafik-katastrof orsakad av en snöstorm eller ett kärnkraftshaveri med utsläpp av radioaktiva ämnen som följd. Men även om styrkan i vågen av förfrågningar är större eller mindre kan vi konstatera att allmänhetens informationsbehov växer oerhört snabbt. Så snabbt att de ansvariga inom exempelvis myndigheterna ofta får betydande problem att hantera situationen.

Trycket på ansvariga organ uppstår inte minst genom att nyhetsmedierna omedelbart hör av sig, eftersom de är organiserade för att snabbt tillgodose allmänhetens behov av information och därför ständigt befinner sig i beredskap för att förmedla nyheter om olyckor och katastrofer. Som en erfaren bedömare uttrycker det: "Disasters, crises and emergencies can strike suddenly and unexpectedly, anywhere and at any time. The causes may be sudden and unpredictable. One factor, however, is certain. The news media will be close behind." (Howarth, 1999, s. XI) För den som har till uppgift att ge svar på journalisternas frågor i det mest akuta skedet av katastrofförloppet betyder det inte sällan att journalisterna har mer information om läget, vilket inte bara skapar friktioner i kontakterna utan till och med kan bidra till att katastrofen utvecklas till en allmän informationskris (Nohrstedt, 1988).

”Risksamhället”

Det moderna eller senmoderna samhället utmärks av betydande risker som sammanhänger med urbaniseringen, industrialiseringen och globaliseringen. De allt större befolkningskoncentrationerna i storstäderna, användandet av storskaliga och tekniskt avancerade system för produktion och distribution samt den snabba integrationen av tidigare åtskilda ekonomiska system och marknader ger upphov till nya och i många fall mer oöverblickbara hot. Det vore säkert fel att påstå att riskerna totalt sett har blivit fler och större om man exempelvis jämför med förhållandena före industrialiseringen, men man kan dels konstatera att de risker som människor i dag utsätts för i högre grad handlar om sådana farligheter som har sitt upphov i mänskliga aktiviteter, dels att dessa faror är svårare att upptäcka och förstå och dels att medvetenheten om sådana faror hela tiden växer på grund av forskningsinsatser och medierapportering. Det är inte minst sistnämnda förhållande, dvs att medvetenheten om ett antal senmoderna risker, t.ex. försurning av miljön, växthus-effekten eller radioaktiva utsläpp från kärnkraftsverken, har ökat som är bakgrunden till att Ulrich Bech föreslagit beteckningen ”Risksamhället” för dagens samhälle. Enligt Bech har detta skapat tilltagande känsla av osäkerhet i människors tillvaro och minskad tillit till de ansvariga myndigheterna (Bech, 1986).

Katastrofreaktioner

Teorin om Risksamhället ger en allmän bakgrund till hur människors utsatthet och riskuppfattningar ser ut idag, även om den är omstridd i sina enskildheter. Den har emellertid begränsad relevans när det gäller att förklara hur drabbade reagerar i samband med plötsliga katastrofer. För det första kan det noteras att människor som regel aktivt söker efter och tar till sig den information och de rekommendationer som t.ex. ansvariga myndigheter förmedlar i katastrofsituationer (Nohrstedt & Nordlund, 1993). Det ska till särskilda omständigheter för att tilliten ska övergå i misstro och ohörsamhet.

De rent beteendevetenskapliga och psykologiska aspekterna av kommunikationsprocesserna i samband med katastrofer är som nämndes tidigare inte det primära i den här översikten. Något ska dock sägas om de vanligaste mönstren för individernas kognitiva bearbetning och beteenden (om inte annat anges bygger följande avsnitt på Jarlbro, 1993, och där nämnda källor). Detta görs lämpligen i anslutning till en indelning av katastrofreaktionerna i några skilda faser eller perioder: förberedelsefasen, varningsfasen, akutfasen och följd- eller återhämtningsfasen.

Innan katastrofen har inträffat under *förberedelsefasen* är ett vanligt beteende att förneka faran. Ett flertal studier nämner svårigheterna att göra medborgare, men också myndigheter, medvetna om farorna innan det är för sent. Olika individer reagerar dock olika och det har bland annat visat sig i studier av hur teknologiska risker uppfattas att män i större utsträckning än kvinnor tenderar att negligera dessa. Och vidare att sociala skillnader har betydelse på så sätt att individer med låg inkomst och utbildning är mer bekymrade för sådana risker än personer med hög inkomst och utbildning. Om risken upplevs som personlig bedöms den enligt vissa forskningsresultat som mindre än den allmänna risken, vilket kan antas sammanhånga med kontrollaspekten. Dvs. i de fall man har personlig kontroll över riskbeteendet, t.ex. alkoholförtäring, upplevs den som mindre för en själv än för andra. Dramatiska och sensationella faror upplevs ofta som mer sannolika än vad de faktiskt är jämfört med mer vardagliga faror, vilket troligen förklaras av att medierna uppmärksammar de förra mer än de senare.

Den senaste forskningen om riskuppfattningar i USA har lett till att man konstaterat ett mönster som har kallats det vita mansfenomenet ("the white male effect"). Det innebär "att vita män i USA tenderar att uppfatta världen som betydligt mindre riskabel än andra" (Finucane & Slovic, 1999, s. 24). En undersökning visar att "för en lång rad olika faror – alltifrån cigarettökning och solbad till kärnkraftsreaktorer och klimatförändringar – att vita män konsekvent uppfattade risken som mindre än vad vita kvinnor, icke-vita män och icke-vita kvinnor gjorde" (ibid.). Forskarna prövar olika tänkbara förklaringar till detta fenomen och argumenterar övertygande mot tanken att olikheter i kunskaper eller biologiskt kön skulle kunna vara förklaringen, eftersom mönstret, för det första, kvarstår om man konstanthåller för utbildningsnivå och, för det andra, att skillnaderna i riskbedömning mellan män och kvinnor inte överskrider rasmässiga gränser. Icke-vita män och kvinnor hade sinsemellan en mer likartad riskbedömning än vita män och kvinnor. Förklaringen menar forskarna ligger snarare däri att vita män som har större kontroll och fördel av teknologianvändning och andra riskabla verksamheter än individerna i de andra grupperna därför bedömer riskerna med en annan måttstock: "Riskbedömningen är med andra ord något som tycks vara förknippad med olika individers makt att påverka besluten om hur man handskas med risker i samhället."/.../ "Jämfört med vita män har många kvinnor och icke-vita män långt mindre makt och kontroll, och drar inte heller samma fördel av teknologi och sociala institutioner, och uppfattar därför omvärlden som mer riskabel." (ibid., s. 25, 26)

När hotet är överhängande och varningar går ut inträder *varningsfasen*. Under denna förekommer olika reaktionsmönster, i vissa fall med traumatiska inslag och allt från apati till överaktivitet. Generellt gäller dock att varningarna tas på allvar ju mer vederhäftig sändaren är enligt

mottagarens uppfattning. Det är också vanligt att varningen utlöser sökande efter ytterligare information för att kontrollera riktigheten i varningsmeddelandet. Detta beteende har många gånger förbisetts i planeringen av beredskapen, vilket medför att telefonlinjer och andra informationskanaler kan bli blockerade.

Efter varningsperioden följer *akutfasen* och beroende på katastrofens natur finns det också här anledning att förvänta sig varierande reaktionsmönster. Panikreaktioner hör till det som uppmärksammats mycket både i mediernas rapportering och i forskningen. Men medan medierna tenderat att överdriva omfattningen av människors panikbeteende i samband med katastrofer och större olyckor har forskningen visat att sådant beteende är relativt ovanligt och att människor oftast reagerar rationellt även under sådana stressartade situationer. Men det finns anledning att göra undantag för katastrofbränder. Dessa uppfyller ibland den grundläggande förutsättningen för panik, nämligen att de drabbade upplever sig utsatta för omedelbar och livshotande fara samtidigt som flyktvägarna är spärrade.

Ett annat vanligt fenomen i akutfasen är ryktesspridning. Bristen på information om katastrofens orsaker tillsammans med uppfattningen att faran är betydande bidrar till att framkalla spekulationer och antaganden i kommunikationen mellan individer och mellan medier och allmänhet. Det finns till och med klassiska studier som angett en matematisk formel för omfattningen av ryktespridning, enligt vilken mängden rykten i omlopp varierar med betydelsen (importance) av ämnet för den befolkning som involveras i ryktespridningen multiplicerat med osäkerheten i de uppgifter som omtalas (Allport & Postman, 1947). Om katastrofen uppfattas som resultatet av en fara som fortfarande finns kvar och som kan drabba ytterligare människor, exempelvis i en viss etnisk eller social grupp, samtidigt som bristen på säker och tillförlitlig information upplevs som stor, är det alltså mycket sannolikt att rykten eller obekräftade uppgifter får stor spridning.

Efter den akuta fasen inträder en bearbetningsfas, återhämtningsfasen, som kan innehålla olika initiativ för att hantera situationen. Genom spontana eller organiserade satsningar mobiliseras de berörda och kanske lokalbefolkning till ömsesidig hjälp. På olika sätt försöker de drabbade att införliva katastrofupplevelsorna med sina övriga livserfarenheter och återupprätta vardagen. Det kan handla om att skaffa sig mer kunskap om den fara som utlöste katastrofen och att utveckla beredskapsplaner för att hantera en eventuell upprepning. Men det kan också handla om mer destruktiva reaktioner som känslor av överlevnadsskuld (survivor guilt) och aggression och konflikter mellan olika grupper bland de drabbade. Under denna period inträffar inte sällan att individernas försök att förstå vad som egentligen har hänt också resulterar i att man börjar söka efter ansvariga och utse syndabockar för det som inträffat.

Kommunikationsproblem i kontakten mellan experter och allmänhet

Det nämndes tidigare att bedömningarna av en risks storlek (sannolikhet och konsekvenser) kan variera betydligt mellan olika individer. Ett särskilt problem för kommunikationsprocesserna i samband med katastrofer och andra faror är att experter och lekmän ofta gör skilda bedömningar. Anledningen till att så är fallet är säkert mångdimensionell, skillnader beträffande förkunskaper, graden av utsatthet, maktposition mm. kan antas vara av betydelse. Men oavsett detta finns det här skäl att särskilt nämna två aspekter. För det första skillnader i språkbruk och för det andra skillnader i riskperception.

Expertspråket kännetecknas ofta av ett stort antal specialtermer som är okända för allmänheten, vilket försvårar kommunikationen. Oavsett karaktären på katastrofen så uppstår ofta begriplighetsproblem och därmed också ibland förlust av allmänhetens förtroende och tillit i relationen till ansvariga myndigheter och experter. Framför allt i anslutning till tekniska utredningar uppstår lätt kommunikationsklyftor, vilket kunde noteras både t.ex. i samband med Tjernobylikrisen i Sverige 1986 och efter Estonias förlisning 1994. Innebörden av de gradvis ändrade uppskattningarna av den radioaktiva strålningen efter Tjernobylikatastrofen (se nedan) skapade helt naturligt avsevärd förvirring. Och de tekniska förutsättningarna för en bärgning av m/s Estonia, liksom för övrigt de etiska avvägningarna, är givetvis svåra för allmänheten att sätta sig in i, bland annat på grund av man inte har erforderliga sakkunskaper eller behärskar fackspråket.

Den andra aspekten är om möjligt ännu mer väsentlig i sammanhanget. Den hänger samman med vad som nämnts ovan angående vita mansfenomenet som uppmärksammats i amerikanska undersökningar. Flera undersökningar har påvisat att de experter som har inflytande på hur riskabla verksamheter utformas och kontrolleras ofta har ett snävare sätt att definiera risk än allmänheten. Medan experternas riskberäkningar förutsätter väldefinierade och avgränsade definitioner av risk och därför brukar resultera i att risk definieras som produkten av sannolikheten och konsekvenserna av en viss fara inbegriper lekmannens riskuppfattning ofta betydligt fler dimensioner eller aspekter (Slovic, 1987). Dessutom har det visat sig att olika faktorer har olika betydelse för olika individer (Drottz-Sjöberg, 1991). Exempelvis har man funnit att antalet människor som exponeras är mer betydelsefull för allmänhetens riskuppfattning än de faktorer som expertberäkningar främst tar hänsyn till: "Thus, an exposure of a few people resulting in several casualties is likely to be less influential for risk perception and public response than an exposure of many people that results in minor injuries or only a few casualties." (Renn, et al., 1992, s. 154; jfr. s. 156) Andra studier har visat att allmänhetens bedömningar av risker påverkas av det som har kallats "outrage"-

faktorn eller, med en fri svensk översättning, maktmissbruksfaktorn (Sandman & Miller, 1991). Enkelt uttryckt betyder det senare att för allmänheten är det inte bara farans direkta skador som är viktiga utan också huruvida de ansvariga myndigheterna och experterna är tillräckligt uppmärksamma och tar risken på allvar.

Misstro och bristande förtroende för de ansvariga kan förmodligen uppstå på olika sätt i en katastrofsituation eller i samband med upplevelsen av en akut fara. Skillnader i experternas och allmänhetens riskuppfattningar kan leda till att de senare får intrycket att de ansvariga inte tar hotet på allvar eller fattar irrationella beslut. Stress och misstro kan uppstå lika mycket på grund av hur de ansvariga agerar som av att exponeras för faran i sig (Hallman & Wandersman, 1992). Lågt förtroende behöver antagligen inte ens ha att göra med vad de ansvariga vidtar eller inte vidtar för åtgärder, utan kan i vissa fall uppstå som ett resultat av en latent misstro grundat dels på vetskapen om lekmannens underläge i förhållande till experten vad gäller kunskap och information, dels på misstanken att de ansvariga kan ha ett intresse av att inte berätta hela sanningen i de fall där kontrollen av riskerna har varit bristfällig. Om dessutom motstridande uppgifter och rekommendationer förmedlas, tillsammans med uppmaningar att allmänheten inte ska oroa sig, är det sannolikt att lekmannens tolkning blir rakt motsatt den som experterna tänkt sig, dvs. risken uppfattas snarare som större än mindre (Nohrstedt, 1988).

Myndigheters risk – och kriskommunikation

Hur de ansvariga inom myndigheter eller andra organisationer reagerar i samband med katastrofer är givetvis i stor utsträckning identitiskt med vad som gäller i allmänhet för människors katastrofbeteenden. Apati eller överreaktioner kan naturligtvis också förekomma i dessa miljöer. Det som emellertid särskilt ska uppmärksammas i detta avsnitt är de speciella erfarenheter som finns dokumenterade om hur katastrofer påverkar organisationer och deras handlande (framställningen baserar sig på Flodin, 1993 om inget annat anges). Det utmärkande för den typ av organisationer som här är aktuella, dvs myndigheter, är att verksamheten förutsätts vara inriktad på definierade mål, att den är regelstyrd och avgränsad till ett visst ansvarsområde samt att den innebär maktutövning. Katastrofen innebär som regel att det normala och relativt rutinbetonade arbetet måste läggas om och anpassas till de speciella krav som situationen ställer på myndigheten. I hur stor omfattning och vilka myndigheter detta gäller varierar med katastrofens karaktär. En större brand på land utsätter t.ex. knappast räddningstjänsten för oförutsedda eller direkt över-

raskande provningar, men situationen blir betydligt besvärligare om det handlar om en brand i ett fartyg till havs, osv.

Forskningslitteraturen gör i vissa fall åtskillnad mellan större olyckor och katastrofer på grund av att de senare ställer krav på organisationerna att snabbt utveckla kontakter med flera olika och nya typer av partners samt att gå utanför det normala ansvarsområdet. Informationsmängderna ökar snabbt – både den som kommer in till organisationen och den som ska förmedlas ut till omgivningen – och måste hanteras samtidigt som kompetensfrågor och koordineringsproblem ska lösas. Förmågan till flexibilitet och anpassning till situationens krav ställs på svåra prov och kan innebära både att organisationen får ta på sig nya, icke-rutinartade uppgifter och förändra den organisatoriska strukturen. Det som kanske i första hand avviker från de normala förhållandena är att katastrofen resulterar i att myndigheterna, som vanligtvis har etablerade rutiner för kommunikationen vertikalt inom förvaltningsstrukturen, tvingas hantera allmänhetens och mediernas krav på snabb information.

Myndigheternas information ska naturligtvis helst tillgodose högt ställda krav på korrekthet och snabbhet, vilket inte alltid är så lätt att förena. Ett försök att systematisera de krav som allmänheten har rätt att ställa på de ansvariga organens information leder till följande lista (jfr. Guttling & Wiegman, 1996). Listan innebär dock ingen rangordning av kraven:

- # trovärdig
- # tillförlitlig
- # snabb
- # begriplig
- # rättfärdig

Listan är knappast uttömmande och de olika begreppen är delvis svåra att särskilja helt stringent. Men den tjänar ändå syftet att precisera några centrala aspekter av det informations- och kommunikationsansvar som myndighetsutövare på olika nivåer ställs inför i katastrofsituationen. Det bör observeras att dessa krav inte gör någon strikt åtskillnad mellan mottagarens uppfattning om själva meddelandena respektive avsändaren i kommunikationen. Trovärdigheten hänger nära samman med hur informationskällan, sändaren, uppfattas av mottagarna. Informationen är trovärdig under förutsättning att den kommer från en källa som är legitim, dvs. en sändare som är auktoriserad att svara för informationen i den aktuella situationen, och som är erkänt kompetent. Omvänt kan man räkna med att information från en icke-legitim källa med okänd kompetens har mindre trovärdighet. Det kan t.ex. gälla för information från sk.

gräsrötter om den motsägs av innehållet i myndigheternas information (allt annat konstant).

Tillförlitlighet uppnås om informationen är korrekt eller sann, konsistent och relevant. Det överordnade kriteriet är utan tvekan sanningskravet. Det finns inget så förödande för tilltron till sändaren som upptäckten att den farit med osanning. Detta innebär också att bristande konsistens, dvs. att olika meddelanden från sändaren inte är helt överensstämmande, inte är ett lika allvarligt problem som om sanningshalten ifrågasätts. En myndighet kan mycket väl betraktas som fortsatt tillförlitlig under förutsättning att anledning till de nya uppgifterna och varför de avviker från tidigare besked tydligt förklaras. Detta kan naturligtvis ställa vissa krav på de ansvarigas moral, eftersom det kan vara frestande att dölja eller förtränga ny information som strider mot vad som tidigare sagts. Men: "From the point of view of the organisation's reputation, being found out in some kind of cover-up is the kiss of death." (Harrison, 1999, s. 24). Relevansens betydelse framgår kanske enklast av den vanliga uppfattningen att ansvariga politiker undviker att besvara de besvärliga frågorna och i stället talar om annat. Den myndighet som i en allvarlig risk- eller katastrofsituation uppfattas på detta sätt får betydande problem att upprätthålla bilden av sig själv som tillförlitlig och trovärdig.

Ett självklart, men därför inte alltid så enkelt krav på informationen är förstas att den ska vara begriplig för dem den riktar sig till. Den tidigare påtalade komplikationen med språkliga klyftor mellan experter och lekmän gör att detta ibland är svårt att uppnå. Dessutom måste man räkna med att målgruppen kan vara heterogen med stora variationer i språkförståelse och förkunskaper i övrigt. Naturligtvis blir det allt viktigare att uppmärksamma dessa problem i och med att samhället blir alltmer mångkulturellt.

Inte sällan har katastrofer ett snabbt förlopp och det är följdaktligen viktigt att varningar och rekommendationer förmedlas skyndsamt till dem som hotas av faran. Detta kan ibland vara besvärligt att förena med kraven på tillförlitlighet och begriplighet när tiden är knapp (se nedan).

Rättfärdigheten handlar om att myndighetens information också bör förknippas med moraliskt acceptabla syften för att fungera. Här är det ännu tydligare än för de övriga punkterna att meddelanden och sändare inte kan isoleras från varandra; huruvida informationen uppfattas som rättfärdig beror både på det konkreta budskapet och hur organisationen/myndigheten bedöms av mottagarna. Några avgörande faktorer för att informationen (och sändaren) ska uppfattas som rättfärdig är att den är relaterad till de drabbades förhållanden och behov, dvs att den kännetecknas av lyhördhet, och att den kommunikativa situationen kännetecknas av öppenhet. Det är lätt att se att detta krav är intimt förknippat med det breda riskbegrepp som lekmännen använder till skillnad från experten och med den betydelse som den tidigare nämnda "outrage"-

faktorn har för individers riskperception. Överhuvudtaget förefaller forskningen på området i allt större utsträckning intressera sig för frågor som har att göra med det som med en term hämtad från retoriken skulle kunna betecknas som riskinformationens "ethos". Men även forskningen inom området planerad kommunikation eller public relations har bidragit med insikter som är relevanta för risk-och kriskommunikationsområdet. Några konklusioner ska i korthet lyftas fram.

På ett intressant sätt har två traditioner inom kommunikationsforskningen med tämligen artschilda rötter kommit att närma sig varandra under senare år. Teorin om kommunikativt handlande som utvecklats av Jürgen Habermas med en bakgrund inom den sk frankfurtskolans kritiska teori innehåller en grundläggande distinktion mellan kommunikativt och strategiskt handlande som kan användas som generell utgångspunkt för att analysera kommunikationsprocesser. Habermas distinktion är idealtypisk, dvs. den renodlar två typer som inte förväntas uppträda i den empiriska verkligheten i sin rena form utan endast i blandformer. Tanken är alltså inte att man med dessa begrepp skulle kunna klassificera en viss informationsverksamhet som kommunikativ och en annan som strategisk. Däremot kan distinktionen vara användbar om man önskar analysera olika informationsinsatsers förutsättningar att realisera de krav som förtecknades ovan. Det kommunikativa handlandet är enligt Habermas förståelseorienterat, det är inriktat på att parterna i samtalet eller informationsutbytet strävar efter att uppnå samförstånd och en gemensam verklighetsuppfattning. I det strategiska handlandet är syftet däremot inte samförstånd utan det styrs av att den aktiva parten vill förverkliga sina intressen. Informationsutbytet kan också i detta fall syfta till att parterna ska uppfatta verkligheten på samma sätt, men i detta fall är inte den strategiskt handlande aktören beredd att jämka på sin uppfattning om det strider mot hans intressen. Konsensus uppnås i stället genom att den andra parten anpassar sin uppfattning. Enligt Habermas utmärks det kommunikativa handlandet av en särskild form av öppenhet, nämligen att parterna är beredda att lösa in sina sk giltighetsanspråk. Med andra ord visar man villighet och beredskap att underbygga sina påståenden (Habermas, 1990).

Inom public relations-forskningen har James Grunig nått stort genomslag med en excellence-teori enligt vilken den effektivaste informationsverksamheten utmärks av att den är dubbelriktad och symmetrisk (Grunig & Hunt, 1984; Grunig, 1992). Det är knappast rimligt att sätta likhetstecken mellan Habermas' kommunikativa handlande och Grunigs dubbelriktade, symmetriska information. Det senare begreppets teoretiska bakgrund i systemteori och dess relativt outvecklade syn på kommunikationens dialogicitet (Larsson, 1997) gör att det eventuellt skulle betecknas som dolt eller latent strategisk snarare än som kommunikativt handlande med Habermas begrepp. Men inte desto mindre tycks båda

sätta fingret på en kärnpunkt för att förklara huruvida en kommunikationsprocess skapar förtroendefulla relationer, nämligen maktförhållandena i den aktuella kommunikationssituationen.

Peter Sandman, en av de framträdande forskarna och konsulterna inom riskkommunikationsområdet, har kommit till liknande slutsatser om betydelsen av öppenhet och dialog för att kommunikationen ska fungera, i synnerhet i samband med risker och hot. Men i hans fall är den teoretiska bakgrunden varken Habermas teori om kommunikativt handlande eller Grunigs modell för dubbelriktad, symmetrisk kommunikation utan snarare riskperceptionsforskningens resultat. Han betonar liksom de två andra forskarna betydelsen av dialog och lyhördhet, men han har också utpekat nästa steg som handlar om att omsätta insikterna i praktisk handling: "The cutting-edge risk communication question today is no longer how to communicate with the public about risk; we have moved a long way toward answering that one. The cutting-edge question is how to become the sort of organization that can do it." (Sandman, 1992)

Sandman berör utan tvekan den svagaste länken mellan forskningsresultaten och den praktiska implementeringen på området. Det finns uppenbarligen stor tröghet i processen att omsätta kunskaperna till praktiskt handlande. I flera studier har konstaterats att beredskapsplanering inför eventuella katastrofer ofta är lågt prioriterad och att noggranna utvärderingar i syfte att lära för framtiden försummas. Hot- och riskutredningen konstaterade 1995 att "Mycket lite har gjorts för att förbereda det omfattande informationsarbete som kommer att krävas i de svåra situationer som utredningen skildrar." (SOU 1995:20). En aktuell genomgång av ett antal större olyckor i Storbritannien under 1980-talet visar att flera av dem kunde ha undvikits om man hade dragit lärdom av tidigare katastrofer (Young, 1999). En svensk studie av lokala myndigheters informationsberedskap fann att medvetenheten om behovet av sådan var hög, men att detta "dock inte slagit igenom i form av utförliga informationsplaner, specialutbildad personal samt realistiska övningar". (Dahlström & Flodin, 1998). Handböcker och praktiska anvisningar på området betonar vikten av att planera risk- och kriskommunikationen i förväg för att minimera misstag och begränsa de sekundära skadorna (Chess m.fl., 1990; Covallo 1987; Dahlgren & Flodin, 1998; Harrison, 1999; Regester, 1987). Det finns naturliga förklaringar till att politiker och myndigheter kan tveka inför att anslå betydande offentliga medel till förbättring av katastrofberedskap – andra mer påtagliga behov kan vara svåra att avstå ifrån, riskerna för framtida katastrofer bygger på sannolikhetsbedömningar, om det värsta inträffar sker det kanske långt efter mandatperiodens slut, osv. Samtidigt är det i längden inte försvarbart att blunda för de krav som ställs på ansvariga myndigheter i händelse av en katastrof i vad avser att hantera och koordinera informations-

insatserna och att visa politiskt ledarskap. Erfarenheterna från Tjernobylnedfallet och Estoniafärjans haveri är här tydliga exempel (Amná & Nohrstedt, 1987; Larsson & Nohrstedt, 1996). I vissa avseenden förefaller kris- och katastrofberedskapen åtminstone för några år sedan ha varit mer genomtänkt inom vissa större företag än inom regeringen (jfr. Lundin & Nohrstedt, 1995).

De tidigare uppräknade målen för riskkommunikationen och kris- och katastrofhanteringen är inte särskilt komplicerade på den teoretiska och principiella nivån. Och de är dessutom tämligen okontroversiella. Men när det kommer till att i praktiken förverkliga dem blir det ofta betydligt besvärligare. Harry Otway och Brian Wynne har försökt belysa vissa principiella problem som är förknippade med att bli framgångsrik i hanteringen av riskkommunikationen. De räknar upp och beskriver ett antal paradoxer, vilka de anser försummas av det etablerade riskkommunikationsparadigmet (Otway & Wynne, 1989; jfr. Flodin, 1993):

Lugna/varna-paradoxen: Inte sällan hamnar de ansvariga myndigheterna eller informatörerna i dilemman att man både ska försöka få en grupp människor att acceptera vissa risker som bedöms ofrånkomliga, t.ex. att placera en destruktionsanläggning för miljöfarligt avfall i befolkade områden, samtidigt som man är angelägen om att sprida kunskap om varningssystemet och hur man bör reagera i händelse av ett larm. Man vill alltså övertyga både om att riskerna är små och samtidigt om att de inte är mindre än att de omkringboende bör vara beredda på det värsta.

Den målgruppsanpassade informationens paradox. Ur effektivitetssynpunkt bör informationen anpassas till de olika målgrupps behov. Men om det samtidigt handlar om en risk som antas kunna beröra stora befolkningsgrupper som t.ex. radioaktiv strålning från läckande kärnkraftsreaktorer, kan trovärdighetsproblem uppstå därför att informationen till de omkringboende skiljer sig från den som riktas till allmänheten i övrigt. Om de ansvariga för kärnkraftsdriften sprider detaljerade anvisningar till befolkningen i närområdet om hur man ska förfara vid ett larm men inte till dem som bor på större avstånd från anläggningen kan detta uppfattas som inkonsistent och att de ansvariga försöker dölja något för den bredare allmänheten.

Informationskultur-paradoxen. Varje organisation har en mer eller mindre unik informationskultur, inkl. språkbruk, informationsvägar, mm. Detta underlättar dess normala informationshantering, men i en katastrof där krav finns på samverkan med andra organisationer med annorlunda informationskulturer kan den utgöra ett hinder. Exempelvis om den ena organisationen utmärks av en auktoritär och sekretesspräglad kultur och den andra av en decentraliserad och öppen kultur.

Informationsbehov-paradoxen. Det inträffar inte sällan att ansvariga myndigheter möter ointresse från allmänhetens sida när man försöker informera om eventuella katastrof- och olycksrisker, för att sedan när katastrofen väl hänt plötligt erfara att samma allmänhet har ett nästan omätligt informationsbehov.

Kroppspråks-paradoxen. I konkreta sociala sammanhang är informationen oftast mångtydig och öppen för olika tolkningar, inte minst därför att det som från de ansvariga myndigheternas sida ter sig som klara och entydiga meddelanden av allmänheten eller berörda individer kan uppfattas som oklart och motsägelsefullt. Särskilt om allmänheten upplever att det som de ansvariga säger inte överensstämmer med deras handlande blir kommunikationsproblemen betydande. Detta kan exemplifieras med myndigheternas rekommendation till lantbrukarna efter Tjernobylnkatastrofen att inte släppa ut mjölkorna på bete på grund av det radioaktiva nedfallet samtidigt som man förklarade att det inte fanns någon anledning till oro. Detta uppfattades uppenbarligen som motsägelsefullt av vissa. Bland annat av en gävletidning som tryckte följande två rubriker: "Strålningen avtar i Sverige.. ..men den är farlig för korna" (Gefle Dagblad 3 maj 1986).

Trovärdighets/vaksamhets-paradoxen. Om de ansvariga organen är framgångsrika i sin strävan att uppnå hög trovärdighet kan detta paradoxalt nog bli ett hot mot den vaksamhet som krävs för att allmänheten ska reagera tillräckligt snabbt och rationellt på varnings- eller riskmeddelanden. Det är alltså inte enbart av godo om allmänheten fullt och fast förlitar sig på att de ansvariga kan hantera riskerna, i varje fall inte om det leder till att beredskapen sänks.

Tillförlitlighet/ rättfärdighets-paradoxen. Med hänvisning till de målsättningar för riskkommunikationen som presenterades tidigare betyder denna paradox att det inte alltid är tillräckligt att informationen är korrekt försävt sändaren samtidigt undviker att tala om att den är osäker och ofullständig. Återigen kan erfarenheterna från Tjernobyl vara illustrativa. När nedfallet blev känt meddelade SSI att det låg på nivåer av två till tre gånger den naturliga bakgrundstrålningen. Nästa dag meddelades att nivåerna på vissa ställen kunde vara tio gånger den naturliga bakgrundstrålningen. Tre dagar efter det första beskedet meddelade SSI att kontamineringen fläckvis kunde ligga på en nivå av hundra gånger den naturliga bakgrundstrålningen. Samtliga dessa pressmeddelanden mynnade ut i en bedömning som hela tiden låg fast, nämligen att nivåerna låg "under vad som skulle kräva några åtgärder". Problemet här är inte att SSI:s uppgifter om strålningen var felaktiga eller att bedömningen av situationen var orimlig. Tvärtom var nivåerna korrekta och bedömningen såvitt går att bedöma välgrundad. Problemet var att när SSI gick ut med de första uppgifterna talade man inte om att dessa var preliminära och

osäkra, vilket skapade oklarheter när uppgifterna efterhand blev mer utförliga och delvis avvikande från det som hade stått i de första pressmeddelandena. Detta skapade förmodligen hos många oroad som bodde i de nedfallsdrabbade områdena intrycket att SSI inte riktigt hade kontroll över läget men till varje pris ville lugna allmänheten (Nohrstedt, 1988).

Ett annat och tämligen självklart skäl till att en organisation – myndighet eller företag – inte i samband med en katastrof är beredd att vara helt öppen och ärlig om tänkbara misstag eller felbeömningar är risken att detta kan leda till åtal eller andra former av ansvarsutkrävande (Harrison, 1999).

Paradoxerna ovan pekar ut ett antal svårhanterliga överväganden som aktualiseras i samband med att ansvariga myndigheter/organisationer ska hantera risker, katastrofer och kriser. Tidigare erfarenheter visar att det överhuvudtaget finns ett antal interaktionsproblem i kontakterna med allmänheten och medierna i denna typ av situationer. Den norska Tjernobylytredningen nämner ett antal konflikter som handlar om de skilda mål och arbetsformer som kännetecknar myndigheterna och medierna:

Tidskonflikten handlar om att de ansvariga experterna som regel prioriterar fullständighet och korrekthet i sin informationshantering och därför ofta önskar mer tid för informationsinhämtande och analys än vad som är förenligt med mediernas krav på snabbhet.

Källkonflikten uppstår därför att de ansvariga organen helst ser att deras information och bedömningar är det som förmedlas av medierna, medan medierna gärna låter olika uppfattningar och synpunkter komma fram.

Ansvarskonflikten grundar sig däri att ansvariga myndigheter/organisationer har ett juridiskt ansvar för att deras information är korrekt och inte åstadkommer skada. Medierna kan däremot agera friare och överläter åt allmänheten att bedöma informationens värde och vilka slutsatser som ska dras.

Kunskapskonflikten innebär att experterna som regel önskar beskriva situationen i all dess komplexitet med angivande av osäkerhetsmarginaler mm. Medierna prioriterar däremot popularisering och förenkling samtidigt som de inte alltid behärskar expertspråket.

Prioriteringskonflikten handlar om att myndigheter och medier ibland har olika uppfattningar om vad som är viktigt att informera om.

Trovärdighetskonflikten uppkommer när myndigheterna i inledningsskedet av ett katastrofförlopp på grund av viss förvirring eller oklarhet om läget ger felaktig information, vilket i fortsättningen kan medföra att medierna betraktar dem med misstro.

I slutet av denna översikt kommer olika krisförlopp att diskuteras och i det sammanhanget framgår det hur dessa konflikter kan förklara vissa problem i kommunikationen mellan olika parter och därigenom bidra till krisutveckling.

Mediernas roll i samband med katastrofer

I en välkänd översikt över teoribildningen inom masskommunikationsforskningen har Denis McQuail upprättat en begreppsmodell, enligt vilken det sammanhängande systemet av normativa och rättsliga villkor för mediernas verksamhet betecknas "massmedieinstitutionen" (McQuail 1989). Inom dessa ramar ryms organisatoriska och professionella förutsättningar för den massmediala kommunikationen, dvs här i första hand nyhetsförmedling. Följande framställning försöker belysa det motsägelsefulla och de komplikationer som utmärker kris- och katastrofkommunikation förmedlad av massmedier och journalister främst på nyhetsplats (om inte annat anges bygger framställningen på Nohrstedt & Nordlund, 1993, och där angivna referenser). Mediers och journalisters roll i samhället är komplex och innehåller flera olika krav som kan komma i konflikt med varandra. Det innebär att den enskilda redaktionen eller journalisten kan hamna i svåra bedömningsfrågor och avvägningar.

Vilka är då de viktigaste svårigheterna som medier och journalister ställs inför i samband med ett krisförlopp? Här begränsas framställningen till sådana problem som erfarenhetsmässigt visat sig betydande och har dokumenterats av forskningen. I det följande behandlas ett antal konflikter som journalister kan hamna i då de rapporterar om katastrofer och kriser därför att mediernas roll är komplicerad och förväntningarna på journalisterna motsägelsefulla.

Informationskanal eller tredje statsmakt. Det kan konstateras att det svenska språkbruket som kallar medierna för tredje statsmakt (eller fjärde statsmakt, vilket är vanligare i den engelsktalande delen av världen) på ett ovanligt tydligt sätt uttrycker den kanske mest grundläggande konflikten i journalistiken genom sin dubbeltydighet. Å ena sidan förväntas medierna, framförallt i nyhetsförmedlingen men även i övrigt, tillhandahålla en informationskanal som bidrar till samhällets sammanhållning genom att väsentlig information sprids mellan dess olika delar. Häri ligger ett krav inte minst från statens sida att beslut kommuniceras till medborgarna, men även att medierna i allmänhet har ett ansvar för samhällets sammanhållning och fortlevnad. Detta framgår klart i samband med t.ex. katastrofer, då viktig information med uppgifter om aktuella risker och förhållningsregler snabbt behöver föras ut till hela befolkningen.

Å andra sidan ingår i föreställningen om tredje statsmakt att journalister ska förhålla sig oberoende gentemot staten och kritiskt granska

makthavarnas åtgärder, beslut och allmänna leverne. Den journalistiska uppgiften är i detta avseende att utgöra en oberoende motpart som aktivt ifrågasätter såväl myndigheternas som politikernasandel och därigenom förser medborgarna med ett så objektivt underlag som möjligt för ett aktivt deltagande i den demokratiska debatten. Men om man applicerar detta resonemang på en större samhällsstörning, låt säga en miljökatastrof, är det uppenbart att frågan om hur detta krav ska tillämpas i det konkreta fallet är långt ifrån enkel att besvara. Journalisten ställs inför svåra avvägningar: om hon/han upptäcker att räddnings- och saneringsarbetet efter en stor kärnkraftsolycka kunde hanteras bättre – t.ex. på grund av att de ansvariga myndigheternas prognoser visat sig alltför hoppfulla och vidtagna åtgärder för begränsade – ska denna kritik då framföras offentligt medan riskerna fortfarande är akuta med påföljd att strålskyddsarbetet försvåras ytterligare genom att minska myndigheternas trovärdighet och öka människors oro?

Tydligt är att ett dilemma av detta slag inte kan lösas en gång för alla eller i allmänhet. Det krävs ett mer nyanserat ställningstagande, en bedömning av den konkreta situationen som i slutändan måste göras av det enskilda mediet och den enskilda journalisten. Det ställningstagande som mediet/journalisten sedan i sin tur gör beror på vilken roll mediet/journalisten väljer att ikläda sig i situationen och detta val kan vara påverkat av en lång rad olika omständigheter. Befinner man sig i akutfasen av ett katastrof- eller krisförlopp eller har läget stabiliserats i det som ovan kallades följdfasen? Vilken typ av medie är de frågan om – kraven och förväntningarna varierar t.ex. mellan pressen och etermedierna eftersom de senare normalt når sin publik så mycket snabbare än tidningarna.

Snabbhet eller korrekt information. Katastrof- och krissituationer aktualiserar inte sällan konflikt mellan att å ena sidan skyndsamt förmedla tillgängliga uppgifter och att å den andra kontrollera uppgifternas riktighet. Konflikten är genuin: det handlar ofrånkomligen om två motstridande krav som inte båda fullt ut kan tillgodoses. Här kan man finna två skilda strategier bland journalisterna. Den ena strategin prioriterar snabbhet och förespråkar att all tillgänglig information ska förmedlas omedelbart. Ansvar för att bedöma tillförlitlighet och implikationer överlämnas åt mottagaren, dvs i regel individen eller medborgaren. Problemet här är att reaktionerna från allmänheten riskerar följa principen "Handla först och tänka sedan". Den andra strategin prioriterar i stället kravet på att informationen som förmedlas ska vara kontrollerad och så långt möjligt korrekt. Ansvar för tillförlitlighetsbedömningen läggs i detta förhållningssätt ej över på allmänheten utan stannar hos mediet. Problemet med denna strategi är att effekten på mottagarna kan vara att "tänkandet" tar så lång tid att det blir för sent att handla.

Förståelse eller förströelse. Inom massmedieforskningen förekommer ett uttryck "medielogik" som inte alltid används helt stringent eller i samma betydelse. Men den underliggande idén är att mediernas villkor frammanar vissa typiska framställningsformer för den förmedlade informationen. Eller med andra ord en mediernas egen dramaturgi. Till denna hör benägenheten att forma innehållet enligt vissa schabloner. Det kan t ex. handla om att polarisera en händelse i konflikttermer, att betona sensationella (men kanske mindre väsentliga) aspekter, att personifiera skeendet och att konstruera sk. mini-historier kring en narrativ struktur med moment som: problem – klimax – upplösning.

Orsakerna till att mediernas berättarform får dessa stildrag kan vara flera. Bland annat utgör den fasta strukturen ett underlättande element som kan vara av vital betydelse för *mass*-kommunikation där mottagarna består av en stor mängd personer med mycket varierande förkunskaper. Dessutom tjänar dramaturgin, som anges av termen, till att göra stoffet intresseväckande och upplevelserikt.

Men när det gäller den typ av kommunikation som här är av intresse kan dramaturgi och upplevelserikedom vara värden som hamnar i konflikt med förståelse och kunskap. De tillspetsningar och förenklingar som medierna använder sig av för att väcka intresse kan bli en belastning när det gäller att förklara lite mer komplicerade sammanhang ("Strålningen avtar.. Men den är farlig för korna."). En speciell yttring av detta dilemma är att dramatiseringen av en händelse tenderar att öka med avståndet, vilket har visats i olika sammanhang.

Utvärdering eller nyhetsvärde. En fjärde konflikt har att göra med mediernas tidsperspektiv i rapporteringen. Det är en vanlig kritik att journalistikens uppmärksamhet fladdrar från det ena till det andra utan uppehåll eller djupare eftertanke. Eftersom journalistiken inriktas mot sådana händelser som har högt nyhetsvärde blir ett skeende snart ointressant. En jordbävningkatastrof blir svarta rubriker i akutfasen, men försvinner från tidningssidorna när följdfasen inträder med utvärdering och slutsatser för den framtida beredskapen. Denna konflikt mellan nyhetsvärde och utvärdering, vilken i förbigående sagt också innebär att mediernas kritiska roll reduceras, rymms bakom den kritik mot mediernas korta "attention span" eller bristande förmåga till historiskt perspektiv som då och då hörs. I samband med katastrofer och kriser innebär denna begränsning hos medierna främst att de knappast utgör det incitament till noggranna utvärderingar av brister i beredskap och förberedelser som man ibland har efterlyst.

Medierapporteringens faser

En av de centrala slutsatserna från forskningen är, som tidigare framgått, mediernas tids- och koncentrationsmässigt avgränsade uppmärksamhet på vissa händelser av katastrof- och kriskaraktär. Denna tankegång har utvecklats av bland annat Joseph Scanlon som menar att det massmediala intresset praktiskt taget helt är koncentrerat till den akuta fasen, till "the Big Bang" (Scanlon 1980). Det är visserligen viktigt att vara försiktig med alltför långtgående generaliseringar, eftersom alla medier inte fungerar på samma sätt. Beroende på relationen till hotet – berör det mediets egen publik eller handlar det om ett avlagset hot som endast berör människor långt borta – kommer mediebevakningen av allt att döma att se olika ut. Men givetvis har "the Big Bang" generellt sett stort nyhetsvärde och får därför betydande medietäckning.

Medieforskningen på området återspeglar inte överraskande den mediala tendensen att främst uppmärksamma akutfasen, vilket innebär att de tidigare och de senare faserna i ett katastrof- eller krisförlopp är studerat i mindre utsträckning än den akuta fasen. Något kan dock noteras också beträffande mediernas agerande i *varningsfasen*.

Flera studier har påvisat att särskilt de lokala mediernas stora betydelse för att snabbt varna allmänheten om annalkande hot. Detta gäller både i de situationer då myndigheterna först har uppmärksammat faran och vänder sig till medierna för att meddela allmänheten och i de fall där det är medierna som först får kännedom om hotet. I det senare fallet kan situation bli besvärligt för de ansvariga organen i och med att de hamnar på efterkälken i informationsprocessen. Det kan visa sig svårt att svara på journalisters och allmänhetens frågor och risken för motstridiga besked är stor. Samtidigt bör det påpekas att etermediernas snabba informationsförmedling oftast är en tillgång för myndigheter och operativt ansvariga. I samband med Tjernobylyckan var det t.ex. ofta genom dessa som myndigheter på lägre nivåer nåddes av meddelanden som gick ut från de centrala myndigheterna. Amerikanska studier visar att det i vissa katastrofsituationer först är genom medierna som de ansvariga myndigheterna har fått hotets omfattning klar för sig.

I *akutfasen* spelar medierna givetvis också stor roll som informationskanal både till och från myndigheterna. Men forskningen tar även upp vissa negativa effekter av mediernas verksamhet i samband med den akuta katastrofhanteringen. Den kanske mest uppmärksammade frågan angående mediernas betydelse i kris- och katastrofsituationer är huruvida deras rapportering förvärrar läget genom falska och överdrivna rapporter. Att så skulle vara fallet ansluter nära till uppfattningen att journalisterna främst drivs av sensationshunger. En aspekt av detta problemkomplex är tendensen i medierna att beskriva destruktiva och irrationella beteenden, såsom panik, stölder och rå egoism, hos den drabbade befolkningen. Erfarenheterna tyder på att medierna därigenom gör

sig skyldiga till mytbildning, eftersom dessa beteenden som regel inte förekommer i någon nämnvärd utsträckning och i varje fall inte är representativa (Quarantelli 1988). Även i detta fall är försiktighet med generella omdömen att rekommendera. Medierna kan förmodligen inte likställas när det gäller spridandet av myter. Mycket talar för att denna tendens ökar med avståndet till händelsen eller hotet och i första hand gäller rapporteringen om avlägsna katastrofer (Goltz 1984). Detta är förenligt med en föreställning, som tycks vara utbredd bland journalister vid lokala medier, nämligen att kollegorna vid nationella medier är mer okänsliga för vad eventuella överdrifter kan få för konsekvenser för den lokala befolkningen.

Några i detta sammanhang intressanta studier visar att journalisterna i stressituationer av detta slag, dvs när efterfrågan på information stiger explosionsartat, gör avkall på kontrollen av den information som förmedlas. Radiostationerna öppnar i akuta katastrofsituationer sina kanaler för praktiskt taget alla tänkbara informationer. I en översikt av forskningen nyanseras denna bild och det konstateras att nedprioriteringen av grundvaks- och redigeringsfunktionerna i nödsituationer gäller för etermedierna men inte för pressen, där man snarare förstärker dessa funktioner (Wenger och Quarantelli 1989).

Paradoxalt nog har det även påpekats att felaktigheter i rapporteringen kan orsakas av det motsatta förhållandet, nämligen att medierna i alltför stor utsträckning förlitar sig på den i akutfasen stundtals ganska begränsade information som myndigheterna har tillgång till. Det har emellertid också påpekats att detta sk "command post"-perspektiv i medierapporteringen, dvs att journalisterna nästan enbart förlitar sig på ansvariga myndigheters informationer, kan vara övervärderat på grund av mediernas benägenhet att explicit ange de officiella källor man använder sig av men ofta inte de icke-officiella. I varje fall tycks radions rapportering i stor utsträckning bygga på informationer från allmänheten.

Det finns också skäl att nämna de mer direkt operativa problem som mediernas aktiviteter kan förorsaka. Mediernas närgångna intresse kan i sig vara ett problem för räddningstjänsten och andra ansvariga organ i kris- och katastrofsituationer. Välkänt från katastrofforskningen är den ökade belastning som uppstår därför att människor samlas i anslutning till katastrofområdet – i många fall i den vällovlige avsikten att hjälpa till med eftersökningar och dylikt. För myndigheten kan detta snarare medföra ytterligare bördor om man inte har berett sig på denna ansamling av människor. Också anstormningen av journalister kan förorsaka friktioner, i synnerhet för en organisation med otillräcklig informationsberedskap, vilket inte minst Harrisburg- och Tjernobylikatastroferna visade. Medierapporteringen får även andra belastningskonsekvenser. Ett redan omtalat fenomen är den aktivitet som utlöses av nyheterna om att en katastrof eller allvarligare olycka har inträffat. Medborgarna söker kontrollera upp-

gifterna bland annat genom släktingar, vänner och bekanta, vilket medför stora påfrestningar på telefon- och vägnätet.

Till detta ska emellertid också läggas att medier och journalister i vissa katastrofsituationer inte bara aktivt hjälpt till med informationsinhämtandet utan även rent operativt tagit på sig uppgifter som egentligen ankommer på myndigheterna. Meddelanden mellan räddningstjänstorgan har i nödlägen förmedlats över radiomediet. Och när den operativa personalen blivit överlastad med arbete har kontakterna med nationella medier lämnats över till närvarande journalister från de lokala medierna. I samband med terrorisdåd har det till och med förekommit att medierna medverkat till att sprida falska uppgifter för att vilseleda terroristerna.

I en sammanfattning av forskningsresultaten rörande mediebeteendet i samband med akutfasen konstateras att bilden är mångfacetterad. Följande slutsatser presenteras:

- att de snabba, direksändande etermedierna har en viktigare roll som informationskanal än de tryckta medierna
- att de lokala, direkt berörda medierna förhåller sig annorlunda till en inträffad katastrof än de nationella medierna
- att nyhetsrapporteringen kring en katastrof framstår som fragmentarisk, men kan få en fördjupad och förklarande behandling i det övriga mediematerialet
- att medierna i samverkan med myndigheterna kan spela en viktig och aktiv roll för att klara ut besvärliga samhällsstörningar i akuta sammanhang
- att medierna i andra sammanhang kan försvåra genomförandet av en åtgärd i en katastrofsituation genom ett ansvarslost uppträdande
- att medierna kan bidra till att undergräva förtroendet för ansvariga myndigheter såväl genom att kritiklöst vidarebefordra budskapen som genom att utsätta myndigheternas alla utsagor och åtgärder för kritisk granskning (Nohrstedt & Nordlund, 1993).

Beträffande *följ-* eller *återhämtningsfasen* är det särskilt en aspekt som uppmärksammas i forskningen, nämligen att mediernas beteende kan få karaktären av en reaktion eller rekyll på hur de agerat i akutfasen. Som tidigare nämnts är det vanligt att den kritiskt granskande uppgiften nedtonas eller helt är frånvarande under det akuta skedet av katastrofens förlopp. Men just detta agerande – som får sägas vara helt rimligt i de flesta fall – kan i ett senare skede leda till en slags rekyleffekt, förutsatt att journalisterna upplever att de i den tidigare fasen borde ha varit mer kritiska. Effekten kan bli ett kompensatoriskt beteende där kritik och

sökande efter syndabocker blir dominerande. Exempel på detta har påvisats i bland annat studier av Tjernobylnkatastrofens verkningar i Sverige.

Men givetvis ingår det också generellt i mediernas roll att kritiskt granska myndigheternas agerande i samband med katastrofer och kriser, varför det är naturligt att detta blir ett viktigt tema när den akuta fasen är överstånden. Därigenom kan medierna bidra till att erfarenheterna debatteras och utvärderas. Det är en viktig demokratisk uppgift för medierna och problemet i sammanhanget är snarast att de alltför ofta koncentrerar bevakningen till "the Big Bang" och därefter väljer att rikta uppmärksamheten på andra frågor.

En interaktionsmodell: krisförlopp och krisers betingelser

Så här långt har forskningsområdet behandlats som ett fält indelat i några olika sektorer såsom katastrofforskning, riskperceptionstudier och kris-kommunikationsforskning. Detta motsvarar i allt väsentligt området sett från en akademiska synvinkel med utgångspunkt från vilka ämnesdiscipliner som forskarna är verksamma inom. Men samtidigt är avsikten här att försöka antyda ett sätt att integrera kunskaperna inom fältet genom ett sammanhängande krisperspektiv. I detta avsnitt ska därför forskningsresultaten som presenterats ovan relateras till några olika tänkbara scenarier för hur kriser kan uppstå i samband med katastrofer eller risk-situationer.

Som utgångspunkt kan resonemanget förenklas genom att krisprocesser betraktas som resultatet av interaktionen mellan tre parter: myndigheter – medier – medborgare. Teoretiskt sett innebär detta att den förklarande mekanismen till att kriser uppstår antas sammanhänga med de kommunikationsproblem som kan uppstå i kontakterna mellan dessa parter beroende på att deras respektive roller och förväntningar i vissa pressade situationer inte är förenliga. Vilket i sin tur kan leda till att grundläggande värden hotas eller att den samhälleliga ansvarsfördelningens legitimitet går förlorad. Med ett sådant interaktionistiskt perspektiv kan man tänka sig att en kris har sitt upphov antingen i medborgarnas/allmänhetens oro eller i mediernas sensationella rapportering eller, slutligen, i myndigheternas bristande hantering av situationen. Inget hindrar i och för sig att kriser kan uppstå som resultat av samtliga dessa faktorer, men för överskådlighetens skull renodlas resonemanget här till tre skilda scenarier med var och en av dessa som utlösande faktor.

1. *Människors oro utlöser krisen.* I det här scenariot är den utlösande mekanismen lekmännens och allmänhetens irrationella reaktioner i risk-situationen eller i samband med katastrofen. Förloppet kan beskrivas i följande steg: (a) människor vidtar som regel inte några åtgärder i förväg för att skydda sig mot möjliga risker, (b) de har inte förkunskaper om

hotet, dess konsekvenser eller hur det ska undvikas, (c) de blir förvirrade och överstressade av motstridiga budskap från olika informationskällor, (d) de reagerar i panik, vilket utsätter dem själva och andra för ytterligare faror, (e) detta resulterar i stora svårigheter för de ansvariga myndigheterna att hantera situationen, (f) medierna kritiserar de ansvariga för att de inte lyckas hantera situationen och (g) medborgarna och den allmänna opinionen blir tveksamma om de ansvariga organens kapacitet och kompetens, vilket ytterligare försvårar myndigheternas arbete.

Det går inte att utesluta möjligheten av ett förlopp enligt detta scenario. Men det finns argument som talar emot. Även om människor i allmänhet inte förbereder sig för möjliga faror, blir de ändå sällan panikslagna eller reagerar irrationellt i katastrofsituationer. De har ett stort behov av information och upplever förvisso stora problem med att sova i motstridiga meddelanden från olika källor. Men – med undantag för livshotande situationer med extrem tidspress – i de flesta fall reagerar de rationellt. En annan sak är att de inte alltid gör som de är rekommenderade av de ansvariga myndigheterna, men detta ska inte förväxlas med panik eller irrationalitet, även om myndigheternas verksamhet försvåras. Om opinionen vänds mot de ansvariga myndigheterna är det mer troligt att det har att göra med hur dessa har reagerat på de snabbt växande kraven på information än att de ansvariga skulle ha utsetts till syndabock för de problem som uppstått som resultat av irrationella reaktioner från de drabbade.

2. Krisprocessen initieras av mediernas sensationspräglade rapportering. I detta fall är det mediernas sätt att hantera informationen som är den avgörande faktorn bakom krisen. Obekräftade rykten, hysteriska opinioner och oro bland allmänheten tillsammans med överdrifter om hotet kännetecknar mediernas rapportering och leder till sist till kritik mot de ansvariga myndigheterna för att inte ta hotet på allvar. Allmänheten blir misstänksam gentemot de ansvariga och vänder sig till andra källor med anspråk på att ha tillgång till säkrare och mer korrekta uppgifter om riskerna. Myndigheterna förlorar trovärdighet och därmed också ytterst förmågan att hantera situationen samt – som resultat av en självuppfyllande profetia – anklagas för misslyckandet. Och krisspiralen roterar vidare i högre och högre hastighet.

I likhet med det första scenariot är också detta säkert möjligt. Men det finns även här anledning att ifrågasätta dess sannolikhet. För det första finns det ingen direkt anledning att tro att medierna föredrar alternativa eller inofficiella informationskällor om inte myndigheterna är mycket tystlåtna. Naturligtvis medför det stora informationsbehovet att etermedierna är så gott som vidöppna för alla möjliga uppfattningar, men de brukar i regel vara noggranna med att ange källornas status. Och det finns inte några tydliga belägg för att allmänheten inte skulle kunna

hantera de motstridiga uppgifterna, även om de leder till frustration. Det finns också, åtminstone i vissa, i synnerhet närbelägna medier ett motstånd mot att underblåsa allmänhetens oro i katastrofsituationer. Forskningsresultaten pekar snarare på att journalisterna oftast intar myndigheternas perspektiv, "the command-post of view", i samband med katastrofens akutfas. Dvs. de delar myndigheternas uppfattningar om läget och gör sitt bästa för att bistå dessa i t.ex. räddningsarbetet. Först senare och om krisspiralen har börjat snurra ändå kommer medierapporteringen få karaktär av att "drevet går" efter eventuella syndabockar.

3. *Krisen uppstår på grund av tillkortakommanden hos de ansvariga myndigheterna.* Efter att ha presenterat skäl varför de två föregående scenarierna inte är sannolika, återstår det tredje alternativet. Vilka argument kan anföras till stöd för att krisprocesser skulle uppstå ur bristande risk- eller katastrofhantering från de ansvariga myndigheternas/organisationernas sida?

För det första finns det en paradox i risksamhället som är central i sammanhanget, nämligen att medvetenheten om ett antal risker och hot ökar samtidigt som kunskapsklyftan mellan experter och allmänhet/lekmän vidgar sig alltmer, särskilt beträffande miljörisker som radioaktiv nedsmutsning, drivhuseffekt, försurning, etc. Folk i allmänhet har varken kunskap eller utrustning för att observera dessa hot, inte ens för sitt eget personliga skydd.

Denna situation, som alltså utmärks av allmänhetens stora beroende av experter för information och bedömningar rörande risker, framkallar en latent misstro mot ansvariga organ och experter för att de inte skulle berätta sanningen och kanske missbrukar sin maktställning. Eftersom medborgarna i så hög grad är utlämnade åt dessa instanser kan man inte avfärda denna misstro som irrationell. Snarare är den rationell ur medborgarnas synvinkel, oavsett vad myndigheter och experter anser om detta och också oavsett om den är välmotiverad i det konkreta fallet eller inte.

Ovan nämnda aspekter – den ökande medvetenheten om olika svårdetekterade risker och farhågorna om att de ansvariga ska missbruka sin ställning – är en viktig bakgrund för att förklara och förstå de mer komplexa riskföreställningar som har iakttagits bland medborgarna i jämförelse med experternas riskbegrepp. Beroende på detta är det inte osannolikt att experternas information till de berörda i samband med t.ex. en miljökatastrof inte är adekvat relaterad till de konkreta hot som dessa upplever. För att dessa behov ska tillgodoses, speciellt hot relaterade till misstron gentemot de ansvariga organen, förutsätts att allmänheten eller i varje fall de närmast drabbade får tillgång till någon form av kontrollinformation och möjligheter att pröva giltigheten av experternas besked och bedömningar. Därmed kommer frågan om öppenhet och offentlig-

het i centrum. Den avgörande faktorn är hur de ansvariga reagerar på detta behov.

Det är betydande risk för att de ansvariga svarar på ett sätt som förvärrar situationen. Detta sammanhänger med *en benägenhet att tillgripa en kommunikationsstrategi som utgår från de två föregående scenarierna*. Eller med andra ord, man reagerar utifrån föreställningen att det viktigaste är att reducera allmänhetens oro och att orkestrera informationsinsatserna samt att undvika journalisterna eftersom de antas missförstå och överdriva riskerna. Just detta beteende kommer troligen att utlösa de krismekanismer som man önskar motverka. Det kommer att uppfattas som att de ansvariga inte tar hoten på allvar – maktmissbruksfaktorn – och att de har något att dölja. Resultatet blir ökad misstro hos allmänheten och allt större problem för de ansvariga myndigheterna/organisationerna att hantera situationen eftersom auktoriteten gått förlo-rad.

Slutord

Den riktigt svåra lärdomen för ansvariga myndigheter och experter tycks vara att inse att de själva kan vara en av krisfaktorerna, att just de kan uppfattas som en riskfaktor i allmänhetens och de drabbades ögon. Detta är ju nämligen totalt motsatt deras självförståelse och även oförenligt med deras auktoritet, vilken ju innebär att det är de och inte allmänheten/lekmännen som ska besitta expertis. För kommunikationsstrategen med en intermediär position mellan experterna och allmänheten och de drabbade kan denna självförståelse inom myndighetskulturen utgöra ett besvärligt problem. Men det är förmodligen bara hon/han som har kompetens att förstå problemet och kapacitet att lösa det.

Referenser

- Allport, G.W. & Postman, L. (1947/1975) *The Psychology of Rumor*. New York: Russell & Russell.
- Amná, E. & Nohrstedt, S.A. (1987) *Att administrera det oförutsedda*. Stockholm: Styrelsen för psykologiskt försvar. Rapport 137.
- Beck, U. (1986) *Risikogesellschaft. Auf dem Weg in eine Moderne*. Frankfurt a M 1986.
- Chess, C., Hance, B.J. & Sandman, P. (1990) *Improving Dialogue with Communities: A Short Guide For Government Risk Communication*. Rutgers University, New Brunswick, N.J.
- Covallo, V.T. (1987) "Educating and Informing the Public About Radiation Risks: A Review of Obstacles to Public Understanding". OECD Paris: Paper for the Workshop on Public Understanding of Radiation Protection Concepts, 30th November – 2nd December 1987.
- Dahlgren, M. & Flodin, B. (1998) *Informationsberedskap för 2000-talets kriser*. Stockholm: Styrelsen för psykologiskt försvar. Meddelande 145.

- Drottz-Sjöberg, B-M. (1991) *Perception of Risk*. Stockholm: Center for Risk Research. School of Economics.
- Finucane & Slovic (1999) "Riskbedömning och social kontroll – om vikten av att få perspektiv på olika perspektiv", *Framtider* årg. 18, nr. 1/99.
- Flodin, B. (1993) *Myndigheters kriskommunikation. En kunskapsöversikt*. Stockholm: Styrelsen för psykologiskt försvar.
- Goltz, J.D. (1984) "Are the News Media Responsible for the Disaster Myths? A Content Analysis of Emergency Response Imagery.", *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*, 2(3): 345-368.
- Grunig, J.E. (1992) *Excellence in Public Relations and Communication Management*. Hillsdale, N.J.: Lawrence Erlbaum.
- Grunig, J.E. & Hunt, T. (1984) *Managing Public Relations*. London: Holt, Reinhart & Winston.
- Guttman, J.M. & Wiegman, O. (1996) *Exploring Risk Communication*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Habermas, J. (1990) *Kommunikativt handlande. Texter om språk, rationalitet och samhälle*. Göteborg: Daidalos.
- Harrison, S. (1999) "Issues", i Harrison, S. (red.) *Disasters and the Media. Managing Crisis Communication*. London: MacMillan Press Ltd.
- Howarth, G. (1999) "Foreword", i Harrison, S. (red.) *Disasters and the Media. Managing Crisis Communication*. London: MacMillan Press Ltd.
- Jarlbro, G. (1993) *Kriskommunikation ur ett medborgarperspektiv. En kunskapsöversikt*. Stockholm: Styrelsen för psykologiskt försvar.
- Larsson, L. (1997) *Tillämpad kommunikation*. Lund: Studentlitteratur.
- Larsson, L. & Nohrstedt, S.A. (red.) (1996) "Det ser verkligen illa ut.." *Kommunikationsproblem i samband med Estoniakatastrofen 1994*. Stockholm: Styrelsen för psykologiskt försvar. Rapport 168-1.
- Lundin, N-I. & Nohrstedt, S.A. (1995) "Risk-, katastrof- och kriskommunikation", i Larsson, I. & Rosengren, K-E. (red.) *Kommunikationens villkor*. Lund: Studentlitteratur.
- McQuail, D. (1989) *Mass Communication Theory*. Second ed., London: Sage.
- Nohrstedt, S.A. (1988) "Informationskrisen efter Tjernobyli. Ett processperspektiv", i *Forskning om journalistik* (red: Ulla Carlsson). Göteborg: Nordicom-Nytt/Sverige 4.
- Nohrstedt, S.A. & Nordlund, R. (1993) *Medier i kris. En forskningsöversikt över mediernas roll vid kriser*. Stockholm: Styrelsen för psykologiskt försvar.
- Nohrstedt, S.A. & Tassew, A. (1993) *Communication and Crisis. An Inventory of Current Research*. Stockholm: Styrelsen för psykologiskt försvar.
- Otway, H. & Wynne, B. (1989) "Risk Communication: Paradigm and Paradox. *Risk Analysis*, Vol. 9, nr. 2.
- Quarantelli, E.L. (1988) "Lessons Learned from Research on Disasters", *1988 Symposium on Science Communication: Environmental and Health Research*. December 15-16-17, 1988 Annenberg School of Communication, University of southern California, Los Angeles, California.
- Regester, M. (1987) *Crisis Management. Krishantering till företagets fördel*. Svenska Dagbladet.
- Renn, O., Burns, W.J., Kasperson, J.X., Kasperson, R.E. & Slovic, P. (1992) "The Social Amplification of Risk: Theoretical Foundations and Empirical Applications", *Journal of Social Issues*, Vol. 48, nr. 4: 137-160.
- Sandman, P.M. (1992) *Responding to Community Outrage: Strategies for Effective Risk Communication*. Fairfax, VA: American Industrial Hygiene Association.Q
- Sandman, P. och Miller, P. (1991) *Outrage and Technical Detail: The Impact of Agency Behavior on Community Risk Perception*. Environmental Communication Research Program, Rutgers University; Division of Science and Research, New Jersey Department of Environmental Protection, January 1991.

- Scanlon, J. (1980) "The Media and the 1978 Terrace Floods: An Initial Test of a Hypothesis." Disasters and the Mass Media, Proceedings of the Committee on Disasters and the Mass Media Workshop, February 1979. National Academy of Sciences, Washington.
- Slovic, P. (1987) "Perception of Risk", *Science*, 236: 280-285.
- SOU 1995:20. *Utan el stannar Sverige. Scenarion och överväganden om påfrestningar i det fredstida samhället*. Delbetänkande av Hot- och riskutredningen, Försvardepartementet. Stockholm: Norstedts tryckeri AB.
- Wenger, D. & Quarantelli, E.L. (1989) *Local Mass Media Operations, Problems and Products in Disasters*. Disaster Research Center, University of Delaware.
- Young, P. (1999) "The Context", i Harrison, S. (red.) *Disasters and the Media. Managing Crisis Communication*. London: MacMillan Press Ltd.

